

ЧОМУ В УКРАЇНІ
ДОРОГІ КРЕДИТИ

ЯКІ ТЕМНІ СТОРОНИ ЕКОНОМІКИ ВИЯВИВ
НАЙБІЛЬШИЙ ЗА ВСЮ ІСТОРІЮ ВИТІК
ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОФШОРНІ РАХУНКИ

ЕКСКЛЮЗИВНИЙ РЕПОРТАЖ З ІРАКУ:
ЯК ЖИВЕ КРАЇНА ЧЕРЕЗ 10 РОКІВ ПІСЛЯ
ПАДІННЯ САДДАМА ГУСЕЙНА

У К Р А Ї Н С Ь К И Й
Тиждень

№ 15 (283) 12 – 18 КВІТНЯ 2013 р.

ЯНУШ БУГАЙСЬКІ
ПРО
ДЕСТАБІЛІЗАЦІЮ
В ЄВРОПІ Й ТЕ, ХТО
ВІД ЦЬОГО ВИГРАЄ

КУРС НА «М'ЯКИЙ АВТОРИТАРИЗМ»

ЗАГРОЗИ І МОЖЛИВОСТІ
ДЛЯ УКРАЇНИ

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

Не хватає слів?
Спробуйте Паркер 5th, ручки нового покоління.

Не вистачає слів? Спробуйте Паркер 5th, письмове приладдя нового покоління.

Провідна технологія PARKER 5th. М'який хід пера. Інноваційні матеріали. Легка зміна стержня.

PARKER

Write your own story

www.parkerpen.com

ПЕРЕДОВАЯ ТЕХНОЛОГИЯ PARKER 5th

Мягкое скольжение пера | Инновационные материалы | Легкозаменяемый стержень

Паркер Напиши свою історію

Бутики **Attribute Київ:** ТРЦ Україна, ТЦ Олімпійський, ТРЦ Караван, ТЦ Піраміда, ТЦ Ocean Plaza, ТЦ Метроград - Новий проїзд, ТЦ Глобус, ТЦ Алладін; **Миколаїв:** Сіті - Центр; **Донецьк:** ТЦ Донецьк - Сіті; **Львів:** ТЦ Опера Пасаж;
Харків: ТРЦ Караван; **Одеса:** ТРЦ Середньохонтанський.

тел.: /044/360-50-66 www.parker.com.ua

ПОЛІТИКА

Народна самооборона-2
Тенденція тижня: Юрій Луценко береться за створення нового політичного проекту. Чи не будуть повторені помилки, яких він припустився під час формування «Народної самооборони»

Майже серйозно про
звання «народний артист України»

6

8

«М'який авторитаризм»
Які наслідки матиме для країни тактика повзучої узурпації, котру обрав режим Януковича

Юрій Макаров про
кав'ярну опозицію

13
СУСПІЛЬСТВО

Відірвані від народу
Чому «Батьківщина» є «елітною опозицією», котра не хоче стати народною

14

Красунчики-мазунчики української
політики
Сергій Грабовський дослідив психотип політиків із комплексом самозакоханості та непопулярності

16

Лояльні прагматики
Соціально-політичне дослідження регіону: що визначає електоральну картину Закарпаття, нетипову для сусідніх регіонів

18

22

Офшор-лік
Які темні сторони економіки виявив найбільший за всю історію витік інформації про офшорні рахунки

Чому в Україні дорогі кредити
Продовження циклу статей Володимира Ланового про проблеми вітчизняної фінансової системи

24

СВІТ

Залізна леді у бронзі
Як сила переконань Марґарет Тетчер назавжди змінила Велику Британію

28

Мишель Віворка про
корупцію й «випікання» посад по-французьки

30

Вразливі до тиску
Януш Бугайські аналізує, яким чином Кремль може користатися політичною та економічною дестабілізацією в країнах Центрально-Східної Європи

32

Культ Кіма зсередини
Для кого насправді призначені погрози Пхеньяна

36

У Багдаді все ще неспокійно
Ексклюзивний репортаж: як живуть іракці через 10 років після падіння Саддама Гусейна

38

Нова економіка
спільного споживання
Як нею може скористатися кожен за допомогою інтернету

42

СПАДОК

Кому всміхається Роджер
Історія морського піратства

44

Обдурити смерть
Тарас Прохасько розмірковує над двовір'ям – мирним співіснуванням християнської форми з поганською суттю, яке, на його думку, стало основою сутності багатьох українців

49

НАВИГАТОР

Міф Квітки
Як американська співачка стала «райським голосом України»

50

Глобальне потепління
скасовується?
Чому страхи щодо нього можуть бути перебільшеними

56

В'язниці «у отців бернардинів»
Подорож монастирями, які стали жертвами пенітенціарної системи

60

Тиждень

№ 15 (283) 12–18.04.2013
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український Тиждень»
Головний редактор Сергій Литвиненко
Заступник головного редактора Олександр Крамар, Олександр Пагіря, Наталя Петринська
Редакційна група Валерія Бурлакова, Богдан Буткевич, Алла Лазарева, Мілан Леліч, Юрій Макаров, Олександр Михельсон, Ганна Трегуб, Маргарита Ормоцадзе

Відповідальний секретар Віталій Столига
Арт-директор Андрій Ермоленко
Дизайнери Павло Котляренко, Тимофій Молодчиков
Художник Павло Ніц
Більд-редакція Валентина Бутенко
Фотограф Андрій Ломакін
Кольорокоректор Олена Шовкопляс
Літературні редактори Юрій Бедрик, Лариса Мінченко, Марина Петрова
Коректори Наталя Кошева, Ірина Павленко
Фінансовий директор Андрій Решетник

Директор зі збуту Олександр Грищенко
Директор з реклами Олена Андреева
e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua
тел.: 067 407-10-89
Відділ маркетингу Андрій Ломакін
Голова редакційної ради Роман Цуприк
Видається з 2.11.2007 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 18119-6919ПР від 30.08.2011 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2
Адреса редакції та видавця 03067, Київ, Машинобудівна, 37

E-mail: office@tyzhden.ua. Тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1447 від 28.07.2003 р.
№ зам. 13-6026
Наклад 41 500
Номер підписано до друку 10.04.2013 р.
Виходить щоп'ятниці.
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою.
Ціна договірна. Передплатний індекс 99319

4–10 КВІТНЯ

Україна відмовилася від екстрадиції экс-прем'єра Таджикистану Абдумаліка Абдуллоджонова

«Візне засідання» парламентської більшості. Опозиція назвала ці дії «квітневим путчем» (див. стор. 8)

Західною Україною прокотилася нова хвиля вандалізму: знищено кілька пам'ятників героям національно-визвольних змагань. Міліція каже, що в усьому винна погода

Народна самооборона-2

Юрій Луценко береться за створення нового політичного проекту. Питання полягає в тому, чи не будуть повторені помилки, яких припустилися під час формування «Народної самооборони» і чи не буде нова структура створена під Петра Порошенка

Автор:
Олександр
Михельсон

Ледве вийшовши з воріт Менської колонії, екс-міністр внутрішніх справ і колишній «польовий командир» Помаранчевої революції Юрій Луценко запевнив пресу: від політичної діяльності він не відмовиться. Такі заяви потягли за собою купу коментарів, прогнозів і спекуляцій. Головних питань було два. По-перше, наскільки звільнення Луценка змінить нинішній політичний ландшафт? А по-друге, як це позначиться на перспективах «канонічних» опозиційних сил, котрі поки що не спромоглися переконати українську більшість не лише у своїй здатності проводити радикальні перетворення у разі приходу до влади, а й у тому, що вони можуть успішно протистояти режиму Януковича (див. стор. 8, 14)?

Приблизно за півмісяця до звільнення екс-міністр зустрічався з трьома іншими колишніми «командирами Майдану»: Романом Безсмертним, Володимиром Філенком і Тарасом Стецьківим. Усі ці ветерани політичних битв опинилися за межами чинного парламенту, не діставши напередодні виборів підтримки жодної з трьох опозиційних сил. Після зустрічі

відразу почали ширитися чутки про те, що «польові командири» готують новий політичний проект. Західноукраїнська газета «Експрес» навіть опублікувала бліц-інтерв'ю зі Стецьківим під назвою «Луценко створює нову радикальну партію». Але сам пан Стецьків запевнив *Тиждень*, що заголовок є не всього лише помилкою журналістів, а про створення партії не йдеться. Сам Луценко теж стверджує, що про нову партію «під нього» говорити зарано. Проте готується певна структура зі статусом громадського руху.

«До осені 2014 року ми маємо сформувати потужний народний рух мільйонів громадян... Опозиція отримає мільйонну підтримку на вулицях, лише маючи план позитивних змін для всієї країни і для кожного українця. Я називаю це Планом Третьої Української Республіки», – писав Луценко у своїй промові, котру йому так і не дозволили виголосити у вигляді виступу в касаційному суді 3 квітня. Уже на волі, під час одного з телефірів, екс-міністр наголосив, що, коли він займатиметься поліпшенням свого здоров'я після ув'язнення, з питань щодо нового руху можна

звертатися до Романа Безсмертного. В такий спосіб він окреслив певну «ієрархію» ще не формалізованої структури. Сам Безсмертний в коментарі *Тижню* кілька разів зауважив, що ідеологія «народного руху за третю республіку» (робоча назва, котру Безсмертний радить поки що писати з маленької літери) буде заснована на тезах все того ж виступу Луценка в касаційному суді.

Основний його зміст у тому, що відставки Віктора Януковича і навіть зміни режиму в цілому недостатньо – пріоритетами широкої громадськості мають бути, по-перше, євроінтеграція (як висловився пан Безсмертний, «за будь-яку ціну»), по-друге ж, докорінне реформування державної влади і, зокрема, її силових та правоохоронних органів. Водночас «польові командири» наголошують, що новий рух не стане альтернативою чинним опозиційним силам. Навпаки, він покликаний підтримувати їхні корисні ініціативи, серед іншого через тиск вулиці, але лише мирний.

При цьому очевидно, що між «канонічною» опозицією та Луценком і К^о все-таки є потенційні суперечності. Головна з них – природне небажання лі-

Тиждень в історії

11 квітня 1713

Підписанням Утрехтського миру завершилася Війна за іспанську спадщину. Англія отримала Гібралтар

12 квітня 1861

Розпочалася громадянська війна у США. Протистояння південних і північних штатів завершилося перемогою останніх і скасуванням рабства

13 квітня 1906

Народився Семюел Беккет, ірландський письменник, нобелівський лауреат, один із основоположників театру абсурду, автор п'єси «Чекаючи на Годо»

Аварія на АЕС «Фукусіма-1».
Витекло 120 т зараженої води

У Чорногорії президента Філіпа Вуяновича переобрали на другий термін

Померла Маргарет Тетчер
(див. стор. 28)

Суд не задовольнив касаційної скарги захисту на другий вирок Юрієві Луценку, якого за кілька днів до цього помилював Янукович

Як і співпраця з Давидом Жванія, для Луценка буде великою помилкою зближення з політичним кон'юнктурником Петром Порошенком

дерів опозиції зіткнулися з ще однією популярною серед опозиційних виборців політичною фігурою в особі Луценка. Крім того, у приватних бесідах організатори «третьої республіки» уже зараз критикують деякі дії парламентської опозиції, зокрема «здачу» виборів у Києві та бездіяльність у євроінтеграційному напрямі.

Загалом нова ініціатива «польових командирів» нагадує початок історії «Народної самооборони» Юрія Луценка. Нині, наголошує екс-міністр, цієї партії не існує – вона влилась у «Батьківщину». (Хоча, до речі, про з'їзд «Самооборони», котрий ухвалили би відповідне рішення, чути не дово-

дилось – був лише лист Луценка із СІЗО про злиття з «Батьківщиною», оголошений на передвиборчому з'їзді останньої.) Між тим «Народну самооборону» Луценко створював у січні 2007 року саме як «широкий громадський рух». Метою його тоді оголосили дострокові перевибори парламенту та скинення уряду Віктора Януковича, сформованого у вересні 2006-го.

Пробу сил нове утворення може здійснити під час тих-таки виборів у Києві, котрі, вочевидь, відбудуться разом із місцевими по всій країні в 2014 році. До речі, Луценко не відкинув своєї участі в них. «Третя респуб-

бліка» могла б спробувати взяти участь і у місцевих перегонах в інших регіонах. Щоправда, робити це краще саме у вигляді партії. З цього приводу Тарас Стецьків у коментарі **Тижню** не заперечив такої ймовірності, але наголосив, що перетворення на партію, якщо й відбуватиметься, то ближче до виборів. У зв'язку з цим варто нагадати, що шість років тому саме напередодні голосування «Народна самооборона» так само перетворилася на партію (для цього об'єдналася з партією під назвою «Вперед, Україно!», заснованою 1999 року) і пройшла до парламенту єдиним блоком з «Нашою Україною» Віктора Ющенка, а Луценко в обмін на те очолив спільний список. Тут варто пригадати, що спонсором «Народної самооборони» був ніхто інший, як Давид Жванія, один із основних персонажів у «тушкуванні» НУ-НС в інтересах ПР у 2010 році та, не виключено, причетний до нинішнього «тушкування» депутатів від «Батьківщини», заведених до списку його бізнес-партнером Миколою Мартиненком.

У цьому контексті показовими є ознаки зближення Юрія Луценка із Петром Порошенком та близькими до «шоколадного короля» депутатами від «Батьківщини» (наприклад, Юрієм Стецем). Це змушує згадати, що доля «Народної самооборони», як і багатьох інших подібних проєктів минулих років, демонструє всю хибність такого шляху. Наразі, судячи з розпоросених даних, нова ініціатива Луценка і «польових командирів» перебуває на стадії вибору. У будь-якому разі публічне оформлення руху розпочнеться лише після того, як Луценко вийде з лікарні: у вівторок, 9 квітня, медики порекомендували йому пройти стаціонарне обстеження, продовженням якого, найімовірніше, буде курс лікування хвороб, що загострилися під час перебування в неволі. ■

ФОТО: УНАН

14 квітня 1768

Під проводом Максима Залізняка та Івана Гонта розпочалося селянсько-козацьке повстання на Правобережжі, що дістало назву «Коліївщина»

15 квітня 1919

Вийшов декрет ВЦВК «Про табори примусових робіт», що передбачав створення як мінімум одного табору на 300 осіб при кожному губернському місті

16 квітня 1922

Раппальський договір між Веймарською республікою та радянською Росією. Дві держави визнали принцип найбільшого сприяння як основу для відносин

17 квітня 1991

Верховна рада УРСР прийняла закон про реабілітацію жертв політичних репресій

Понад 10 млрд грн збитків

результат діяльності НАК «Нафтогаз» у 2012 році

641 село

зникло з мапи України за роки незалежності. Дані Верховної Ради

78 шкіл

було закрито торік в Україні. Дані Міносвіти

\$40 млрд

Таким міг би бути річний обсяг залучення інвестицій в українську економіку за сприятливого бізнес-клімату. Прогноз посла США Джона Теффта

ФЕЙС-КОНТРОЛЬ

ВАДИМ КОЛЕСНИЧЕНКО

плагіатор

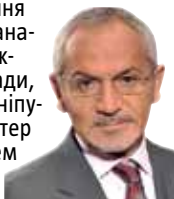
Західні історики обурені тим, що депутат-регіонал використовував їхні роботи з пропагандистською метою без дозволу.

САВИК ШУСТЕР

маніпулює

Фонд «Відродження» оголосив про завершення співпраці з телеканалом «Інтер» у межах громадської ради, заявивши про маніпуляції ток-шоу Шустера Live із добором тем та учасників.

ВАЛЕРІЯ ЛУТКОВСЬКА

ігнорує

У своєму щорічному звіті омбудсмен жодним словом не згадала про політв'язнів, проблеми нацменшин і заробітчан.

КОСТЯНТИН ЖЕВАГО

втратив завод

Структурам «опозиційного олігарха» не вдалось оскаржити дії влади щодо повернення в держвласність 78,3% акцій Південного радіозаводу в Жовтих Водах.

СЕРГІЙ ТАРУТА

без землі

Суд зобов'язав ХК «Сокіл», власником якого є бізнесмен, повернути в комунальну власність 29 га у Києві. Рішення збіглося у часі зі свідченнями Тарути на користь Тимошенко у справі Щербаня.

МАЙЖЕ СЕРЙОЗНО

«Я их, этих песен, оч...

ОПИТУВАННЯ

Міліція без народу

МВС – структура, котру, судячи з постійного збільшення бюджетних видатків, дуже любить влада й водночас, як засвідчує соціологія, зовсім не шанують громадяни. Згідно з даними Інституту соціології НАН України, міліції повністю довіряє менш ніж 1% українців, водночас більшість не надто й розраховує на неї: за останні 12 місяців лише 9% громадян зверталися по допомогу до МВС і лише 2% дістали від правоохоронців відповіді.

* відсоток респондентів

€323 млрд

щорічні збитки від корупції в ЄС. Оцінка Фонду Бертельсманна та берлінської Школи управління Герті

На 76%

зросла відвідуваність української Вікіпедії у березні цього року порівняно з аналогічним періодом 2012-го

«Мені багато знають»

Автор заголовної цитати, президент Янукович знову вніс свою посилену лепту в розвиток культури. Присвоїв звання народного артиста України російському поетові-піснярю Гльї Резніку «за вагомих особистий внесок у зміцнення культурно-мистецьких зв'язків між Україною і Російською Федерацією, багаторічну плідну творчу діяльність...» і т. ін., і т. ін. Те, що діяльність плідна, помітно відразу лише за кількістю нагород, із-поміж яких у Гльї Рахмієлєвіча є і зовсім оригінальні, як-от премія ФСБ за цикл текстів до пісень про працівників російських спецслужб. А от наскільки внесок віршотворця вагомий, нам не зрозуміти. Певно, президентові згори видніше. Бо хіба знає хтось, яку зливу почуттів викликають у його душі пісні, слова до яких написав російський народний артист України? Чого варті бодай співанки «Еще не вечер» чи «Как тревожен этот путь», – певно, все життя пробігає миттю перед очима. А хто відає, як у нього тьохкає серце від «Край березовый», «Россия» чи «Посидим-поокаем»? Ніхто, бо, як казав підопічний Віктора Федоровича Віталій Журавський, у таких піснях ідеться «про те, що людина думає на самоті, про те, що не прийнято говорити вголос». І поготів, від такої лірики можна відчутти «справжню духовну насолоду». Щоправда, нардеп казав це про іншого генія естради Стаса Михайлова, але яка різниця: вони ж усі в один спосіб сіють «разумное, доброе, вечное». Може, Віктор Федорович до Михайлова ще не доріс. А як доросте, то й усвідомить услід за Журавським, що той пісняр «є прикладом для наслідування. Він «пробився» на сцену, долаючи значні перепони... Він творив, і йому вдалось досягти свого».

І навіть не варто сумніватися, що президент зробив усе правильно, давши Резнікові народного. А кого ж бо ще вдостоїти тієї честі? Українська культура тепер саме така: Резнік, Пугачова, Моїсєєв, Лепс, Михайлов... Ну і, звісно, Філіпп Кіркоров, куди ж без цього персонажа, якого нащадок трипільців Віктор Ющенко також у 2008 році найменував народним артистом України. За той самий, до речі, «вагомий особистий внесок». ¶

New Non Fiction Books from EU

м. Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044) 235-88-54

www.book-ye.com.ua

* Нові нон-фікшн книжки з Європи

«М'який авторитаризм»

Режим Януковича обрав тактику повзучої узурпації влади, намагаючись уникати «вирішальних сутичок» та невиправданих іміджевих утрат

Автори:
Олесь Олексієнко,
Святослав Потоцький

Режим Януковича робить ставку на м'який авторитаризм: про це красномовно свідчать останні події в політикумі й навколо нього. Обравши цю тактику, він розраховує продовжувати контакти із Заходом і переконувати його, що здатен йти на поступки у випадках, якщо той і далі закриватиме очі на розбудову в Україні сімейної моделі держави. Окрім того, м'який авторитаризм дає змогу застосовувати технологію «варіння жаби» щодо української опозиції та суспільства. Якщо ту кинути в окріп, вона звідти швидко вискочить, а от коли покласти в холодну воду й поступово підігрівати, то рано чи пізно звариться.

«ЙОГО МИЛИТЬ» І ПЕРЕВОРОТ

7 квітня Віктор Янукович видав указ по помилування жертв вибіркового правосуддя – Юрія Луценка та Георгія Філіпчука, чого давно вимагав Захід (**див. стор. 4**). Наступного дня МЗС прозвітувало про виконання вже дев'яти умов, від яких залежить підписання Угоди про асоціацію з Євросоюзом. З одного боку, звільнення колишнього міністра внутрішніх справ очікували ще від лютневого саміту Україна – ЄС, на якому Віктор Федорович нібито пообіцяв це європейцям. Із іншого – після того як суд відхилив Луценкову касацію, такий стрімкий розвиток подій зі звільненням в'язня виявився досить неочікуваним. Було очевидно, що влада поспішала.

Пояснення, зокрема, варто шукати і в загостренні політичного протистояння на початку квітня, яке вилилось у блокування парламенту опозицією, запуск процесу підготовки до референдуму про зміни до Конститу-

ції і, нарешті, фактичну спробу державного перевороту, вчинену регіоналами, та реакцію на ці події як в Україні, так і на Заході. 4 квітня лояльна до президента меншість нардепів на чолі зі спікером Володимиром Рибаким забарикадувалась у будівлі парламентських комітетів на Банковій, тобто поза стінами сесійної зали Верховної Ради на Грушевського, і від імені всього депутатського корпусу почала ухвалювати законодавчі акти. «Засідання» не лише відбулося з порушенням закону про регламент, який передбачає голосування за законопроекти лише в залі засідань, а за його межами, – хіба що в разі попередньо ухваленого рішення про це в приміщенні парламенту. Очевидною була й відсутність необхідної кількості парламентаріїв: туди не допустили членів

лічильної комісії від опозиції, які намагались установити наявність кворуму; на відеозаписі чітко видно чимало порожніх місць у залі, розрахованій на дві з половиною сотні осіб; просочилася інформація про те, що насправді там зібралося лише 169 депутатів замість необхідних 226 і заявлених регіоналами 244, а організатори ще й категорично відмовилися надати представникам опозиції підписи учасників зібрання, на основі яких можна було б установити їхню реальну чисельність. Пізніше було підтверджено, що принаймні кілька з офіційно заявлених учасників заходу насправді перебували в той час або за кордо-

ном, або в залі засідань парламенту на Грушевського.

Натомість під прикриттям звільнення Луценка й, не виключено, подальших таких поступок Янукович може розраховувати на спокійніше вибудовування авторитаризму Україні із використанням референдуму як цілком демократичного механізму. Скажімо, за допомогою плебісциту можна позбавити депутатів недоторканності й змінити виборчу систему на таку, що дала

підготовки та проведення, порядок забезпечення окружних і дільничних комісій приміщеннями та обладнанням; порядок подань та звернень щодо утворення звичайних, спеціальних і закордонних дільниць та передачі дільничним комісіям бюлетенів для голосування в закордонному окрузі. Крім того, затверджено зразки та опис печаток окружної комісії, посвідчень суб'єктів та інших учасників процесу референдуму. А в обласні та районні адміністрації вже надійшли інструкції про підготовку до проведення такої акції. Зокрема, за словами, Олега Тягнибока поставлено вимогу підбирати «надійних» людей для роботи в комісіях усіх рівнів.

ЗВАРИТИ ЖАБУ

Тактика режиму Януковича від початку його президентства полягає саме в малих, але послідовних кроках, спрямованих на виснаження опозиції. Після того як владі не вдалося протиснути своїх кандидатів у так званих проблемних округах, вона відмовилася від переламування ЦВК через коліно, щоб здобути перемогу в тих із них, де шанси були мінімальні. Однак повторні вибори не було організовано, тож потенційних п'ять місць опозиція так і не здобула. Наразі питання відкладено в довгу скриню, і результату можна очікувати дуже тривалий час, чи не до дострокових виборів парламенту за новими правилами. Так само режим пішов на часткове урахування побажань опозиції під час розподілу місць у комітетах та президії ВР, щоб, вочевидь, використати цю ситуацію для посилення напруження між окремими опозиціонерами (що особливо було помітно у випадку боротьби за комітети). Та згодом регіонали ініціювали процес ревізії попередніх домовленостей, прагнучи посилити свої позиції у важливіших на цей момент комітетах і знову розігруючи посаду «опозиційного віце-спікера» парламенту, яку зараз обіймає свободівець Руслан Кошулинський. Тим самим вони провокували конфлікт між опозиціонерами. Ще показовіша картина: нова хвиля «тушкування» депутатів. Схоже, владі вигідно притримувати тушок в опозиційних лавах і висмикувати їх звідти, коли зна-

добляться. Приміром, щоб відвернути за потреби суспільну увагу від тих чи тих ініціатив опозиції.

Доки влада не відчувала гострої потреби в роботі Верховної Ради вона могла як завгодно довго допускати її перманентне блокування. А у випадках, коли це загрожувало б достроковими виборами за не запланованим нею ж таки сценарієм, регіонали йшли на «постулки» опозиції, щоб потім майже відразу знехтувати даними їй черговими обіцянками чи навіть документальними зобов'язаннями. Яскравим прикладом цього стало і кнопкодавство на перших-таки засіданнях розблокованої Ради. А проведення «засідання» вищого законодавчого органу в будинку комітетів на Банковій замість визначеного регламентом приміщення ВР на Грушевського засвідчило, що влада за потреби готова до жорсткіших дій усупереч правилам проти опозиції.

Прикметно, що, як і у випадку з не призначеними виборами мера Києва, влада не дала можливості опозиції мобілізувати громадян проти явної узурпації і

ТАКТИКА РЕЖИМУ ЯНУКОВИЧА ВІД ПОЧАТКУ ЙОГО ПРЕЗИДЕНТСТВА ПОЛЯГАЄ САМЕ В МАЛИХ, АЛЕ ПОСЛІДОВНИХ КРОКАХ, СПРЯМОВАНИХ НА ВИСНАЖЕННЯ ОПОЗИЦІЇ

в ситуації «парламентського перевороту». Після кількогодінного «засідання» на Банковій депутатів-регіоналів із комуністами та кількома «незалежними» й майже одностайного голосування руками учасники зібрання розійшлися. На момент проведення опозицією антиузурпаційного мітингу в Києві, анонсованого мало не як новий Майдан, жодне рішення, ухвалене на «візному засіданні» Ради, не було підписане спікером Рибаким чи президентом. Тож в опозиції знову виявився розмитий предмет протестів, а влада дістала можливість у будь-який момент зробити крок назад, щоб у разі необхідності компенсувати його двома вперед.

Однак їй не довелося робити й цього. Як і у випадку із протестами 2 квітня, 7-го числа режим, схоже, так само вичікував, аби подивитись, як багато людей вийде на вулицю на заклик опозиції, щоб зрозуміти, чи варто робити якісь поступки. Коли вкотре з'ясувалося, що мова не про новий Майдан (бодай у масштабах Податкового у 2010 році), а лише про черговий малолюдний мітинг, завершений прийняттям бутафорної резолюції, стало очевидно, що ситуація і на цьому етапі цілком безпечна для влади. Представники ПР уже не приховували в ефірі загальнонаціональних телеканалів, що всі рішення, ухвалені на зборах очевидної меншості депутатів парламенту в будинку комітетів на Банковій, будуть підписані спікером та президентом і стануть чинними законами України. У такий спосіб влада фактично довела розпочату справу до кінця: опозицію і надалі можна шантажувати перспективою ухвалення потрібних регіоналам законів на повністю закритих для представників протилежного табору зібраннях, якщо ті заважатимуть робити це в парламенті.

РОЗПОЧАТИ З «БАТЬКІВЩИНИ»

Водночас навіть сам по собі привид референдуму про зміну виборчої системи на мажоритарну і зменшення кількості депутатів уже став потужним інструментом тиску на тих численних представників від опозиції, які прийшли туди аби вирішувати свої питання або принаймні мати реальні шанси на успіх найближчим часом. Зрозуміло, що загроза цементування режиму, якому наразі опозиція, схоже, не має чого протиставити (чи, може, в неї не виникає цього бажання), робить для них безперспективним перебування у її лавах і змушує до співпраці з Банковою. А вже в разі успішного проведення «референдумного перевороту» в таких «опозиціонерів» зменшуються шанси скористатися зі зміни влади у 2015 році. Водночас зростає загроза втрати мандата й непевність у тому, що його вдасться здобути знову (що й казати про власну та свого бізнесу безпеку) в разі розпуску цього та обрання наступного парламенту.

РОЗВАЛ «БАТЬКІВЩИНИ» ВІДКРИЄ ШЛЯХ ДЛЯ НАСТУПУ І НА УДАР, РОЗПОРОШЕННЯМ ЧИ МАРІГНАЛІЗАЦІЄЮ ЯКОГО ВЛАДА ПО-СПРАВЖНЬОМУ ЩЕ НЕ ЗАЙМАЛАСЯ

Розпочати процес маргіналізації опозиції влада, очевидно, вирішила з найбільшої і водночас найслабшої ланки в нинішній опозиції – «Батьківщини», конгломерату різних політичних сил та політиків, що конкурують між собою. Його поява свого часу стала можлива завдяки амбіції Арсенія Яценюка бути єдиним кандидатом у президенти від об'єднаної опозиції, відсутності харизматичного лідера в обезголовленій «Батьківщині» та прагненням потрапити до парламенту політиків, які не мали шансів самостійно подолати прохідний бар'єр (Гриценко, Кириленко, Катеринчук та ін.). Відразу по завершенні парламентської кампанії стало остаточно зрозуміло, що «розширена «Батьківщина» не зможе претендувати на роль мейнстрімної партії. Арсеній Петрович отримав потужну фронду проти себе в лавах новоявлених соратників, які фактично відмовилися дати йому гарантії підтримки на президентських перегонах.

Понад те, критика Яценюка в лавах «Батьківщини» наростає. І має під собою підстави. Усі п'ять наразі виявлених тушок (батько й син Табалови, Віталій Немілоствий, Ігор Скосар та Роман Стаднійчук), за даними джерел *Тижня*, належали до його квоти. Серед депутатів «Батьківщини», які були рекомендовані ним або Миколою Мартиненком, найближчими соратниками Арсенія Петровича називають іще кількох потенційних перебіжчиків. Зокрема, в зоні підвищеного ризику нібито перебувають Леонід Сергієнко, Андрій Павелко, Денис Дзендзерський та Сергій Фаєрмарк. Дехто з них, щоправда, вже встиг відреагувати на підозри в майбутній зраді й заперечити їх, проте не було ще випадків, коли та чи та потенційна тушка оголошувала б про свої наміри заздалегідь. Показово, що «тушкування»

останнім часом виправдовується високими мотивами перебіжчиків або внутрішньої опозиції в «Батьківщині». Першим, свідомо чи ні, цю канву, як відомо, намітив Анатолій Гриценко, а розвинув Олег Канивєць, який також вийшов із фракції об'єднаних, мотивуючи своє рішення нездатністю більше терпіти волюнтаризм лідера «Батьківщини» та ігнорування думки партійців. Однак тепер відповідну риторику почали перебирати й інші: Андрій Табалов пообіцяв повернутися до «Батьківщини» в разі, якщо Арсеній Яценюк складе повноваження нардепа, а Немілоствий – узагалі запропонував йому разом відмовитися від мандатів. Усе це особливо показово на тлі того, що й один, і другий потрапили в парламент саме за його квотою.

Тролінг Яценюка набуває обертів і об'єктивно працює в інтересах влади. Мета цілком зрозуміла: спровокувати його відставку з посади фракційного керівника, щоб позбавити будь-якої мотивації залишатися у складі «Батьківщини» й підштовхнути до створення власної фракції та реанімації політичного проекту «Фронт змін». У цьому контексті пригадується, що рік тому, коли таки відбулось об'єднання «Фронт змін» та «Батьківщини», представники влади не приховували як свого подиву, так і роздратування, оскільки до останнього вважали, що Яценюк на такий крок не наважиться, а опозиція знову продемонструє нездатність домовитися. Тому нині для режиму так важливо довести, що будь-які об'єднання опозиції апіорі безперспективні й шкідливі для їхніх учасників, а відтак природним станом для непровладних сил має бути фрагментованість, яка прирікала б їх на поступову маргіналізацію.

НА УЛАМКАХ

Поки що Яценюка як голову фракції все таки підтримує більшість її депутатів. Питання про довіру йому на фракційній засіданні він вивинув уже двічі, одразу після появи тушок, і двічі абсолютно більшістю голосів діставав вотум довіри. Дотепер послідовно проти голосував лише Гриценко. Проте, схоже, запасний аеродром Арсе-

ПОГЛЯД

Помилування Луценка: чи достатньо цього, щоб задобрити ЄС?

ній Петрович усе-таки готує. Про це свідчить поява під час акцій 2 і 7 квітня численних прапорів і «майданбайтерів» у салатовій уніформі його старого партійного бренда. Втім, інтрига полягає в тому, що з огляду на продовження тенденції «тушкування» саме депутатів, проведених у ВР за квотою Яценюка, із формуванням окремої фракції під нього можуть виникнути проблеми (необхідно назбирати не менше 32 осіб). Щоправда, полігшити завдання, за даними джерел **Тижня**, може група «заукраїнців» Вячеслава Кириленка: він сам, Олег Медуніца, Ксенія Ляпіна та Іван Стойко.

У разі виходу з об'єднаної опозиції «Фронту змін», Анатолія Гриценка та інших міноритаріїв, кількість депутатів решти «Батьківщини» може зменшитися до менш ніж 50. Там відтак залишаться переважно ті нардепи, які були членами фракції БЮТ у минулому скликанні. Виняток може становити Сергій Пашинський, який нібито останнім часом зблизився з Миколою Мартиненком. За інформацією джерел **Тижня**, де-факто очолити біло-серцевих у разі реалізації такого сценарію може Андрій Кожемякін (оскільки Олександр Турчинов останнім часом «багато хворіє»), про можливий зв'язки якого з Партією регіонів, зокрема Андрієм Клюєвим, давно ходять чутки. До речі, в цьому контексті нового сенсу можуть набувати слова Арсенія Яценюка про інтриги Клюєва, які він плів у опозиційному середовищі під час блокування парламенту з вимогами персонального головування. Взимку після візиту Клюєва до Ради її вже наступного дня було розблоковано, а відтак секретар РНБО почав брати дедалі активнішу участь у парламентських процесах.

У такому разі проблема нової-старої «Батьківщини» полягатиме в тому, що ані Кожемякін, ані Турчинов, ані будь-хто інший із її «залишенців» не зможе претендувати на роль самостійного, впізнаного й популярного лідера, що є закономірним наслідком надмірної персоналізованості політичного проекту Тимошенко, як і більшості інших «неідеологічних» партій у сучасній Україні. Обезголовлена «Батьківщина» опиниться перед загрозою розпаду чи продовження чвар між окремими групами впливу, постачання тушок для провладної більшості. У кращому разі її депутати перебігатимуть до інших опозиційних політичних сил: «Свободи» (про такі наміри, зокрема, вже висловився Олег Канівець), УДАРу або можливого проекту Порошенка, який, швидше за все, маніфестуватиме себе як «конструктивна» опозиція.

РОЗПОРОШИТИ Й МАРГІНАЛІЗУВАТИ

З огляду на тактику регіоналів, не виключено, що, випустивши на волю політичного «заручника» Юрія Луценка, режим Януковича, вочевидь, розраховує ще більше поглибити наявні протиріччя всередині «триголової» опозиції (про це нещодавно заявив Михайло Чечетов). І Луценко справді вже анонсував створення нового політичного проекту, який має чимало аналогій із «Народною самообороною» 2006–2007 років. Можливо, головним спонсором якого цього разу може виступити замість Давида Жванії інший спонсор помаранчевих у 2004 році Петро Порошенко. Відразу після виходу з в'язниці Юрій Луценко став кумом Поро-

президент Янукович помилував Юрія Луценка і Георгія Філіпчука – двох високопоставлених «жертв вибіркового судочинства», які були міністрами відповідно внутрішніх справ та екології в останньому уряді Тимошенко.

Це було зроблено якраз вчасно, до настання кінцевого терміну в травні, коли ЄС має дати оцінку прогресу України щодо виконання умов, які Брюссель поставив для укладення Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі на листопадовому саміті Східного партнерства у Вільнюсі.

Чи достатньо для цього лише помилування? Очевидно, ні. Євросоюз правильно зробив, відійшовши від умов, занадто розрахованих на почуття, а не на здоровий глузд. Справа Луценка була найменш переконливою з усіх, що стосувалися колишніх високопосадовців. Але чи посприє помилування прогресу в інших сферах? Не забуваймо: Луценкова поява на останньому суді минулого місяця відбулася в таких жалюгідних умовах, що стала доволі очевидною демонстрацією того, хто владарує в Україні. Важливо, що Янукович, окрім іншого, наголосив: він не піде на остаточне помилування, поки не буде використано всіх юридичних засобів. Нові звинувачення проти Юлії Тимошенко, пред'явлені в січні, видаються навмисне розробленими таким чином, щоб розтягнути її чергову справу до президентських виборів 2015 року. Має минути багато часу, поки закінчиться весь її процес, навіть якщо рішення Європейського суду з прав людини у справі «Тимошенко проти України» буде винесено до 2015-го.

Влада в Києві, вочевидь, розраховує, ніби самого помилування колишнього керівника МВС вистачить, щоб досягти розрват у лавах Євросоюзу. Поки вона демонструє який-не-який «прогрес», Брюссель допускати гнучкість у правилах гри. Особливо через те, що політичні кризи в Молдові та Грузії нібито супроводжуються таким самим «вибірковим переслідуванням», як і в Україні, а для саміту в листопаді ЄС потрібна історія успіху. Втім, кількох голосів, які вимагають компромісу, швидше за все, буде замало. Насамперед тому, що від самого початку справа проти Луценка була абсурдно слабкою, і Євросоюз повинен залишатися непохитним. У своїх заявах із приводу помилування экс-міністра представник ЄС зі спільної зовнішньої та безпекової політики Кетрін Ештон і єврокомісар із розширення та Європейської політики сусідства Штефан Фюле правильно сказали, що «нетерпляче очікують від України без подальших зволікань урегулювання інших випадків вибіркового правосуддя». Якщо офіційний Київ ставиться до цього серйозно, то він продемонструє волю і в решті сфер. Фіговий листок «успіху» листопадового саміту, про який домовилися на суто символічних підставах і про який оголосили для піару, навряд чи протримається довго. ■

Автор:
Ендрю
Вілсон

ПРО АВТОРА: Ендрю Вілсон – британський політолог, старший науковий співробітник Європейської ради з міжнародних відносин, професор, викладач історії України в Інституті слов'янських та східноєвропейських мов Лондонського університету. Експерт із політики країн «європейського сусідства», зокрема України, Росії та Білорусі. Почесний член Королівського інституту міжнародних відносин. Автор книжок «Українці: неочікувана нація» (2000), «Помаранчева революція в Україні» (2005), «Віртуальна політика: підробна демократія в пострадянському світі» (2005)

шенка, похрестивши з його дружиною доньку колишнього топ-менеджера «5 каналу» і депутата від «Батьківщини» Юрія Стеця. А як свідчить історія українського політикуму, в Порошенка особливе ставлення до кумів. У такому разі «Рух за третю українську республіку» Луценка та інших «польових командирів» Майдану (див. стор. 4) цілком може перетворитися на один або й основний інструмент посилення позицій Петра Порошенка в українській політиці, чого той давно і непривохано прагне.

Відкриття широких можливостей для «тушкування» «Батьківщини» цілком може стати прологом до формування пропрезидентської більшості, яка не потребуватиме підтримки комуністів за зразком попереднього парламенту. А це зробить усіх союзників, як тушок, так і комуністів, поступливішими. Зрештою, з'явиться можливість і для переламування через коліно деяких груп впливу в самій ПР, які наразі могли собі дозволити демонструвати норов. Розвал «Батьківщини» відкриє шлях для наступу і на УДАР, розпорошенням чи маргіналізацією якого влада по-справжньому ще не займалася. Порівняно з «Батьківщиною» Кличко очолює значно дисциплінованішу політсилу, від початку сформовану саме під конкретного лідера і його перспективу як кандидата в президенти 2015 року. Але вся та монолітність досить умовна. Доки персональний рейтинг Кличка та шанси на перемогу над Януковичем у другому турі президентських виборів залишатимуться найвищими серед усіх лідерів опозиції, «тушкувати» УДАР буде складно. Однак тільки-но перспективи зміни влади в країні у найближчі два роки з тих чи інших причин (наприклад, унаслідок зміни конституційного ладу за результатами референдуму) зменшаться, цей політичний проект може швидко розвалитися і втратити популярність поміж протестного електорату. Адже УДАР, так само як і «Батьківщина», не має ідеології, а фактор лідера, як показує досвід, в наших умовах дуже легко нівелювати.

Розпорошення і фрагментація опозиційного спектра підви-

щать імовірність реалізації потенційно вигідного для влади сценарію: виведення в другий тур як спаринг-партнера Януковича Олега Тягнибока й залякування країни «коричневою чумою» за відпрацьованою свого часу і в Україні, і в Європі та Росії технологією підтримки переважною частиною суспільства нехай поганої, але поміркованої влади на протигагу будь-яким радикалам. У поєднанні з потенційним зміцненням позицій режиму до того часу за допомогою референдуму про зміни до Конституції, можливих перевиборів парламенту за новими правилами це може збільшити шанси Януковича на продовження своєї влади після 2015 року навіть без застосування екстре-

нішня її створити не може, оскільки слабка, а тому немає потреби і в жорсткій узурпації. Натомість вона можлива, якщо режим Януковича побачить постання сильної альтернативи, на яку є величезний запит у суспільстві, адже 70% українців категорично не сприймають нинішню владу. Незалежно від того, зародиться ця альтернатива на основі нинішньої опозиції (а це вже малоімовірно) чи постане абсолютно нова політична сила, вона повинна бути реально незалежною від олігархів, мати реальну, а не фактично найняту лідерами мережу дієвих партійних організацій по країні й, що найважливіше, зрозумілу програму кардинального реформування, яку українська більшість сприйме як керівництво до дії. Тож повзуча узурпація влади режимом Януковича з використанням інструментарію м'якого авторитаризму як становить очевидні загрози для країни, так і забезпечує можливості.

Імовірно повна маргіналізація опозиції та ослаблення ролі парламенту означатимуть подальше посилення «Сім'ї», зникнення гальм для проведення в країні соціально-економічних експериментів над населенням, вигідних наближеному до влади бізнесу, згорання залишків політичних і громадянських свобод тощо. Це створюватиме загрозу подальшого віддалення України від європейської моделі та наближення до російської і на певному етапі навіть білоруської чи середньоазійської. Відтак зростатимуть загрози поглинання України в майбутньому Росією.

Залишки нинішньої опозиції ризикують у межах такого сценарію бути маргіналізованими і лише частково інтегруватися до нової політичної реальності. Проте великий запит української більшості на якісні зміни нікуди не зникне, а в умовах антиукраїнської політики режиму він лише посилюватиметься, зокрема й за рахунок зміни поколінь. Тож залишатиметься шанс на те, що з часом сформується абсолютно нова опозиція, яка буде більш ефективною і зрілою для того, щоб забезпечити представництво інтересів української більшості та очікувані нею кардинальні перетворення. ■

НИНІШНЯ ОПОЗИЦІЯ СЛАБКА, А ТОМУ НЕМАЄ ПОТРЕБИ І В ЖОРСТКІЙ УЗУРПАЦІЇ. НАТОМІСТЬ ВОНА МОЖЛИВА, ЯКЩО РЕЖИМ ЯНУКОВИЧА ПОБАЧИТЬ ПОСТАННЯ СИЛЬНОЇ АЛЬТЕРНАТИВИ

мальних сценаріїв (вибори президента в один тур, масові фальсифікації тощо). Достатньо буде інструментарію м'якого авторитаризму та збереження фасадної демократії для підтримання мінімальної легітимності на Заході, зокрема й завдяки готовності до «продовження євроінтеграції».

ЩО ДАЛІ

Нинішня опозиція досі так і не змогла продемонструвати свою здатність протистояти режиму Януковича навіть в умовах м'якого авторитаризму. Тож навіть якщо жорсткі, радикальні сценарії, що завдаватимуть додаткової шкоди іміджу й ускладнюватимуть і без того непрості відносини із Заходом, з яким повністю розривати відносини цій владі все ж таки не вигідно – рахунки у швейцарських банках, бізнес у Європі, нерухомість у Лондоні, діти в європейських університетах, лікування в західних клініках тощо. Це не означає, що жорстких сценаріїв не буде чи що режим до них не готовий, але для того опозиція має принаймні створити відповідну загрозу. Ни-

Кав'ярна опозиція

Вони все зіпсували! Здавалося б, під Верховну Раду мали прийти десятки тисяч киян, щоби захистити своє право обирати міського голову, а вони... не прийшли! Через кілька днів біля пам'ятника Шевченку народу було суттєво більше, але все одно це не та кількість, яка може переконати владу й похитнути режим. Так, когось із областей зупинили на старті, хтось не доїхав, однак... Не те. Не повірили.

Один дуже відомий французький письменник і драматург днями розповідав, як він розчарувався в одному дуже відомому французькому політику. Після театральної прем'єри за п'єсою мого співрозмовника політик зайшов за лаштунки й запросив артистів, режисера, автора – разом людей вісім, – як він висловився, до «їдаленьки». З'ясувалося, він мав на увазі ресторан Caviar біля Мадлен. Письменник відмовився. Пояснює: «Я колись мав віддячити своїй приятельці, повів її в цю «їдаленьку», ми вдвох посиділи дуже скромно, десь на €800. Не розумію, як депутат, що останніх 25 років перебуває на виборних посадах і нібито не має ані власного бізнесу, ані приватної практики, до того ж соціаліст за партійною належністю й переконаннями, може собі дозволити так розкошувати? Відтоді він зробив ще більшу кар'єру, став одним із найвпливовіших політиків світу, але я за нього не голосував».

Ми з моїм vis-à-vis обидва розуміли, про кого йдеться: про того самого політика, який нещодавно впровадив у Франції черговий «податок на багатство» (див. стор. 30). Саме таких дотепні французи вже давно, років із 30 тому, назвали буквально: gache caviar («кав'ярні ліві»). Тих, хто не відмовляє собі в маленьких радощах життя, відвідує модні салони, ресторани, відпочиває на шикарних курортах, з'являється в товаристві довгоногих красунь і водночас відстоює принципи соціальної справедливості... Спостерігаючи, як після недільного мітингу елегантні, презентабельні лідери опозиції розбиралися по своїх недешевих джипах, я легко уявив, що зараз вони пойдуть до своєї «їдаленьки» – так на жаргоні працівників попередньої Адміністрації називався один із найдорожчих київських ресторанів на Липках. Дивно, наскільки все збігається!

Не хочу сказати, що опозиціонери мають негайно вдягнути вериги й харчуватися сухою скоринкою, не в тім річ. Так само не вірю, що «всі

вони однакові», як переконують мене сусіди на моєму Богом і ЖЕКом забутому масиві. Ті, що зовсім однакові, давно вже сконцентрувалися біля корита й пиляють бюджет. У лавах об'єднаної опозиції, безумовно, є гідні люди, які вболівають за країну, але не вони визначають обличчя спротиву. Проте вулиця відчула цей фальш, цей жахливий дисонанс між полум'яною риторикою й апаратними методами боротьби, кулуарним менеджментом, нездарними маневрами. За всього бажання важко не помітити, що «революціонери» програли всі без винятку раунди відкритого протистояння: не зупинили тупок, здали Власенка, не добилися столичних виборів, зрештою, дозволили обійти питання персонального голосування – не вже важко було передбачити виїзне засідання провладної частини парламенту? Захопилися? Загналися? До того ж питання конкретно до «Свободи» – хіба не було нагальніших проблем, ніж впровадження додаткової графи в паспорті?

Вочевидь, серцю не накажеш, і дехто з лідерів щиро бачить себе в кріслі президента, що теж природно: нема віри солдату, який не мріє стати генералом. Але якесь завдання для цього треба виконати? Невже вони гадають, що бути молодим та енергійним достатньо, щоби маса побачила в комусь із них нового Кеннеді? Перепрошую, але за таким критерієм Кеннеді можна

розгледіти навіть у Лесіку Довгому з колишньої «молодої команди» Черновецького...

Ні, український виборець уже один раз купився на нібито харизму й нібито кваліфікацію молодого реформатора. Відтоді він почав розуміти дві речі. По-перше, мітинг має бути не єдиною, за браком фантазії й досвіду, формою боротьби, а кінцевою маніфестацією глибинних процесів, верхівкою айсберга. Як є вертикаль влади, так має бути й вертикаль опозиції, яка функціонує в селі, в райцентрі, на масиві... По-друге, й це, власне, головне, має бути чітка й зрозуміла програма дій, дорожня карта: не «геть злочинну владу, а далі подивимось», а демонополізація, детінізація, деколонізація. Де! Як! Коли! Переконайте! Доведіть!

Доки цього не сталося, опозицію сприйматимуть, за французьким прецедентом, як кав'ярну. Не від слова кав'ярня, а від слова кав'яр. Себто ікра. ■

Автор:
Юрій
Макаров

**ВУЛИЦЯ ВІДЧУЛА ФАЛЬШ,
ДИСОНАНС МІЖ
ПОЛУМ'ЯНОЮ РИТОРИКОЮ
ТА АПАРАТНИМИ
МЕТОДАМИ БОРЬБИ
ОПОЗИЦІЇ**

ною, за браком фантазії й досвіду, формою боротьби, а кінцевою маніфестацією глибинних процесів, верхівкою айсберга. Як є вертикаль влади, так має бути й вертикаль опозиції, яка функціонує в селі, в райцентрі, на масиві... По-друге, й це, власне, головне, має бути чітка й зрозуміла програма дій, дорожня карта: не «геть злочинну владу, а далі подивимось», а демонополізація, детінізація, деколонізація. Де! Як! Коли! Переконайте! Доведіть!

Продовження теми
на стор. 14

Відірвані від народу

Автор:
Ігор Лосєв

Лідери «БЮТ-Батьківщини» (називатиму цю політичну силу так, не вдаючись у формальні подробиці трансформації її назви в різні роки) постійно дорікають народові браком підтримки, а всі критичні зауваження на свою адресу, не замислюючись, в автоматичному режимі оголошують «політтехнологіями влади». Ніхто не заперечує підступів регіоналів та їхньої антипатії (і це ще м'яко сказано) до опозиції (див. стор. 8). Але навряд чи «БЮТ-Батьківщина» є такою бездоганною структурою, що їй нічого не можна закинути справедливо, без, сказати б, роботи

на владу. Якби лідери цієї партії намагалися розібратися, чому ж народ не поспішає реагувати на їхні заклики, якби її діячі були здатні сприймати неприємні факти, не відвертаючись від гіркої правди, вони вже давно зрозуміли б, що над ними тяжіє чинник масової недовіри.

Мільйони людей Партію регіонів не сприймають, але не довіряють і «БЮТ-Батьківщині». Чому? Останнє, як видається, мало цікавить провідників цього опозиційного загалу. А мусило б. Ми всі живемо в інформаційному суспільстві, де важко щось приховати. Тому кожен крок влади і опозиції стає відо-

мий широкому загалові й викликає в нього певну реакцію. Маса мають змогу постійно порівнювати. Зіставляти декларації та практичні кроки. Все кулуарне достатньо швидко стає публічним. Стратегічна помилка ватажків «БЮТ-Батьківщини» (цим хибувала, до речі, і Юлія Тимошенко) в тому, що вони й досі щиро переконані, ніби їм щось вдасться приховати, сказати одне, а зробити зовсім інше. Маленька брехня породжує велику підозру.

До того ж їхня політсила, на відміну від УДАРу та «Свободи», має обтяжену політичну спадковість, вона вже була ке-

рівною і великих успіхів не досягла, справляючи добре враження хіба що на тлі зовсім уже провальної та антиукраїнської політики Партії регіонів. Тому перед «БЮТ-Батьківщиною» постійно постає категоричний імператив оновлення й очищення, глибокої внутрішньої трансформації. Чи виконано те завдання? Звісно, ні. Маса готова підтримати цих політиків, але за однієї дуже важливої умови. Треба довести електорату, що їхня структура зробила висновки з політичної поразки 2010 року і стала іншою, модернішою, демократичнішою, моральнішою. Адже там було й залишається надто багато людського баласту, всляких пристосованців та перекинчиків, і не лише в низах, а й у центральних органах.

Коли Олександр Турчинов скаржитися, що влада пресингує депутатів від «БЮТ-Батьківщини» та їхніх родичів, виникає запитання: а чому цього не роблять із ВО «Свобода»? Тиснуть на тих, на кого можна, – там, де є перспектива «тушканізації», а в середовищі бютівців вона така існує. Не випадково саме вони виявилися найслабшою ланкою нинішньої опозиції, давши феномен батька та сина Табалових, і це тільки початок, ми спостерігаємо зараз, як формується нова група тушок. Те, що сталося, є наслідком традиційних вад «БЮТ-Батьківщини»: відсутності внутрішньої демократії в партії, браку комунікації між її «верхами» й «низамми», кулуарного вирішення принципових питань і такого самого формування кандидатських списків на вибори.

Щоб демократизувати Україну, треба спочатку демократизуватися самим. Зокрема, варто було б навчитися конструктивно сприймати аргументовану критику, не списуючи її всю на «підступи ворогів». Однак поки що у «БЮТ-Батьківщині» не поспішають виконувати соціальне замовлення на очищення і внутрішнє переформатування. А минуло вже понад три роки з моменту політичного «Ватерлоо» 2010-го... Політика – річ жорстока, і хто пізно ходить, той сам собі шкодить.

Маси не можуть не відчувати, що ця партія за своєю по-

літгенетикою – це така собі «елітна опозиція», котра не може і, як видається, не хоче стати народною. Способом життя вона дуже нагадує частину керівного класу, яка щось не поділила з більш фатовими опонентами. Тому в багатьох людей виникає враження, що «БЮТ-Батьківщина» веде боротьбу за владу як самоціль, за крісла, а не за фундаментальні перетворення в Україні. Тобто за зміну лише вартових, а не самих правил політики й економіки в державі. Часто-густо вся риторика бютівців зводиться до нехитрої формули: кермо забрали ті, хто гірший за нас, поверніть нас у владні крісла – і всім стане добре. Але маси знають: якщо сьогодні дуже погано (і так є в дійсності!), то це зовсім не означає, що вчора було чудово. Бютівці вперто не хочуть відповідати на запитання про те, якою стане Україна, якщо вони повернуться до влади... Теоретична, аналітична слабкість зумовлює і політичну. Те інтелектуально-програмне провалля не компенсувати набридливим словесним потоком партійних промовців і суперреволюційними гаслами «команданте» Яценюка.

Крім того, загал пам'ятає: коли «БЮТ-Батьківщина» керувала, ніяких спроб розпочати якісь масштабні реформи з її боку не простежувалося. Звісно, причин можна знайти безліч: мовляв, заважали регіонали, заважав Ющенко (і це правда!), але кому з реформаторів і в якій країні не створювали перепон?

Гнітюче враження на опозиційний електорат справляє кадрова політика турчиново-яценюків. Вона породжує підозри щодо внутрішньопартійної політичної корупції. Справді, як по-іншому зрозуміти, якщо у виборчому списку з'являються маловідомі, але дуже комусь потрібні люди (на кшталт пані серця знаного регіонала)? А формування цілого прошарку спадкових номенклатурних опозиціонерів, що тиняються роками з партії в партію? Все це дуже очевидно... Народ зовсім не такий дурний, як вважають «демократичні» провідники. І ще одна маленька картинка для з'ясування великих питань. Не

У багатьох людей виникає враження, що об'єднана опозиція веде боротьбу за владу як самоціль, за крісла, а не за фундаментальні зміни в державі

так давно, під час оголошення Яценюком «повстання», стала дуже символічна, хоча й дрібна подія. У Львові після «бунтівного» мітингу вожді вирішили відпочити й попоїсти в кав'ярні «Віденська кава». Як стверджують очевидці, туди впускали тільки «демократичну» номенклатуру об'єднаної опозиції за списками. Що ж, правильно, «шляхта» окремо, «посполиті» окремо...

Пригадую, ще в 1990-ті мій добрий приятель розповів мені цікаву історію про подію, що зробила його великим скептиком. Коли він відвідував рідне карпатське містечко, в місцевому магазині з'явилися у продажу оселедці, але над вітриною негайно повісили оголошення: «Оселедці тільки для членів Руху!» І де тепер той Рух? Ни-

МАСИ НЕ МОЖУТЬ НЕ ВІДЧУВАТИ, ЩО «БЮТ-БАТЬКІВЩИНА» ЗА СВОЄЮ ПОЛІТГЕНЕТИКОЮ Є ТАКОЮ СОБІ «ЕЛІТНОЮ ОПОЗИЦІЄЮ», КОТРА НЕ МОЖЕ І, ЯК ВИДАЄТЬСЯ, НЕ ХОЧЕ СТАТИ НАРОДНОЮ

нішні лідери «БЮТ-Батьківщини» змушують згадати хрестоматійний вислів: «Вузьке коло цих революціонерів, страшенно далекі вони від народу».

Тому їм не варто знищувати народ у нестачі політичного ентузіазму. Як для згаданих обставин, він цілком задовільний. Хоч міг би бути значно більшим, якби діячі «БЮТ-Батьківщини» почали революцію із самих себе. А може, навіть люстрацію... Та поки що їй піддали саме тих, кому громадяни найбільше довіряли: Донія, Шкіля, Гримчака... Зате залишили партійних сірих кардиналів і безбарвних бюрократів. І саме з ними Яценюк і К° обіцяють розпочати повстання...

Загалом у випадку з об'єднаною опозицією народ демонструє могутній здоровий глузд, сформований століттями. Бо ж скільки таких «отаманів» він бачив за свою довгу історію... ■

Бютівці вперто не хочуть відповідати на запитання, якою стане Україна, якщо вони повернуться до влади

Інтелектуально-програмне провалля об'єднаної опозиції не компенсувати набридливим словесним потоком партійних промовців і суперреволюційними гаслами «команданте» Яценюка

Красунчики-мазунчики української політики

Автор:
Сергій Грабовський

Хіба це не добре для політики – з усіх питань мати власну позицію і завжди її публічно демонструвати? Хіба не засвідчує його зрілості та відповідальності, готовності обстоювати власні переконання за будь-яких обставин, як то кажуть, до кінця і далі? Хіба не відрізняється в позитивний бік від інших той учасник політичного життя, який не зважає на авторитети та мінливі масові настрої, а завжди йде власним, вивіреном курсом?

Риторичні запитання, чи не так? Але... Насправді риторичними вони можуть бути деінде, не виключено, навіть у тропічній Африці, проте в нашій країні не все так просто. Україна ж бо не Африка, тут загальні політичні норми не діють. Особливо коли йдеться про красунчиків-мазунчиків демократичного табору.

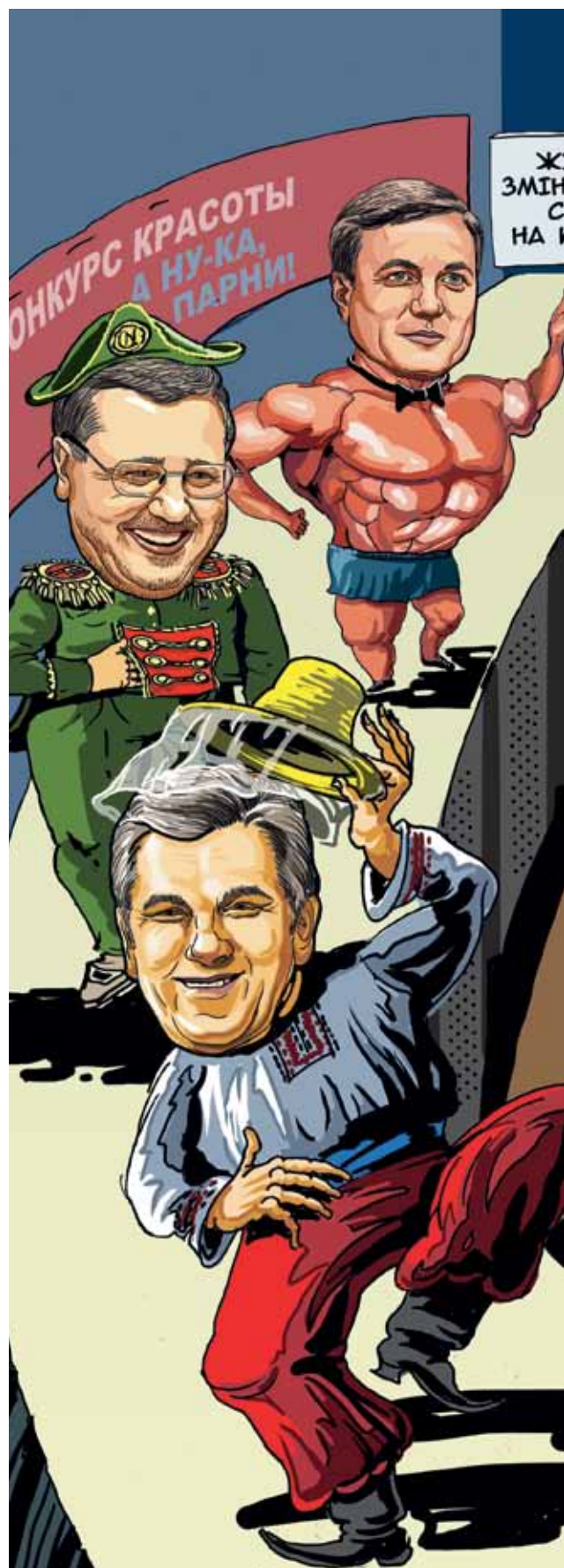
Найпершим – і в сенсі політичної ваги, і в сенсі симпатій до нього, і власне хронологічно – серед них у минулому десятилітті був, безумовно, Віктор Ющенко. Людина з репутацією вмілого керівника Нацбанку (високі позиції в міжнародних рейтингах) і вдумливого фінансиста, національно свідомого та високопрофесійного урядового менеджера, хорошого сім'янина (хай навіть у другому шлюбі) й послідовного противника всіх форм авторитаризму. А до того ж ще й

справжнього чоловіка: фізично сильного, поштовитого та гарного на вигляд. На тлі тодішніх миршавих, злостивочинних та напівкримінальних можновладців – майже месія. Такий собі «український Мойсей»...

Але рівно 10 років тому мій приятель, у ті часи член керівництва однієї з партій – учасниць блоку «Наша Україна», побував разом із Ющенком на міжнародній конференції, що проводилася в Польщі, й повернувся звідти вкрай пригнічений: «Це ж треба було так скластися обставинам, що доля не тільки України, а й, напевно, всієї Східної Європи залежить сьогодні від цього самозакоханого балакуна!..»

Чи не підтвердили подальші події тієї жорсткої, але справедливої оцінки? На жаль, підтвердили. І цілком закономірно Ющенко зі своєю командою програв президентські вибори 2004 року – його (і країну) порятували ті, кого претендент на роль месії потім назвав «маленькими українцями».

Ну а про те, як у роки Ющенкового президентства самозакоханість і пиха «батька нації» завели його на політичні манівці, можна розповідати нескінченно. Закономірним підсумком діяльності цього персонажа стали розпад його партії, зниження особистого рейтингу до 1% та фактичний перехід на бік свого начебто непримиренного опонента Віктора Януковича, до якого він «ставиться з повагою і нормально спілкується»...

Цілком логічно, що в команді Ющенка з'явилися і його дублікати, звісно, значно меншого масштабу, але з тим самим комплексом самозакоханості та непомильності. Найяскравішими з-поміж них виявилися Анатолій Гриценко, нині депутат і лідер «Громадянської платформи», та Микола Катеринчук, також депутат і лідер Європейської партії. Спробував був пограти цю роль й Арсеній Яценюк, але... Не вийшло, вочевидь, завадили окупляри.

А ось Катеринчук, як то кажуть, «відірвався по повній». Згадаймо дострокові вибори в Києві 2008 року, коли він сам балотувався на міського голову, а його соратники йшли до столичної ради окремо від інших політичних сил. Наслідок – понад 50 тис. голосів Катеринчук таки «відкусив», зігравши свою роль у розпорошенні та деморалізації демократично налаштованих виборців, а його команда швиденько перескочила на бік Льоні-космоса. Таке фіаско не завадило Катеринчукові й далі бути завсідником телевізійних ток-шоу та з мудрим виглядом прорікати банальності. Не заважає йому й зараз постійно посідати «особливу позицію» у фракції «Батьківщини», куди він входить, то погрожуючи знову висунутися на посаду київського мера (щоб за аналогією 2008-го тепер підіграти Попову?), то натякаючи на можливість полишити лави фракції, бо, мовляв, він обирався до Верховної Ради в мажоритарному окрузі й у всьому завдячує собі сам... Але, видається, часи для варіанта Ющенко-2 вже минули, і навіть за чимись солідної грошової підтримки Катеринчук не зможе самостійно піднятися вище за одного з нардепів. А ось у разі опанування ним мистецтва командної гри він міг би претендувати на значно більше. Проте... Це ж треба переступити через себе коханого, вчитися в інших, ставати на горло власній пісні... Простіше, скажімо, вдавати із себе політика-демократа європейського стибу (а Катеринчук любить високі слова, от і партію очолює з претензією в назві – «Європейська») й, наприклад, розвішати на кілька місяців по всій

Україні білборди зі своїм портретом і тезою «Жінки змінюють світ на краще» (!?). Або під патронатом Європейської партії роздати вареники і викласти відповідні фото на своїй сторінці у Facebook. Ось така «Європа» від Миколи і його команди...

На президентських виборах 2010 року Гриценко став «першим непрохідним» кандидатом, набрав 1,2% голосів і своїми висловлюваннями фактично закликав голосувати в другому турі проти всіх. Коли йшлося про об'єднання опозиційних сил, довго стояв осторонь і лише в останній момент приєднався до «Батьківщини». Тут він займає особливу позицію – і не лише в публічних висловлюваннях, а й під час голосувань. Днями член «Громадянської позиції» Олег Канівець вийшов із фракції «Батьківщини», Гриценко ж виправдав цей крок свого однопартийдця, мовляв, то в нього така форма протесту проти порядків

ЦІЛКОМ ЛОГІЧНО, ЩО В КОМАНДІ ЮЩЕНКА З'ЯВИЛИСЯ ЙОГО ДУБЛІКАТИ З ТИМ САМИМ КОМПЛЕКСОМ САМОЗАКОХАНОСТІ ТА НЕПОМИЛЬНОСТІ

у ній. Чи піде й Гриценко таким самим шляхом?

Та, схоже, попри не раз засвідчене невміння до командної, Анатолій Гриценко має певну популярність, насамперед у соціальних мережах, а також шанси й надалі успішно використовувати напрацьований імідж. Для цього, втім, є й певні передумови: помітно вищий, ніж у більшості депутатів, освітній рівень та неспроможність «нотаріально завірених» лідерів «Батьківщини» з числа парламентаріїв вести за собою маси. Отож, мабуть, варто чекати на нові випуски серіалу «Красунчики-мазунчики на українській політичній арені»...

І ще одне – last but not least – хтось колись бачив Катеринчука чи Гриценка на таких масових акціях, коли реально можуть потовкати їхні дорогоцінні фейси? ■

Лояльні прагматики

Особливості Закарпаття – відчуття історично-ментальної окремішності, неприйняття немісцевих політиків та винятковий утилітаризм – визначають електоральну картину, не типову для сусідніх регіонів

Автор:
Богдан
Буткевич,
Київ –
Ужгород –
Мукачеве –
Берегове –
Яноші –
Іршава –
Довге – Хуст –
Київ

Результати всіх виборів на Закарпатті від 1991 року показують, що цей регіон голосує абсолютно не типово для західних областей України. Так, на останніх парламентських виборах перемогу тут святкувала Партія регіонів із 30,87% голосів, а провладні кандидати перемогли в трьох із шести мажоритарних округів. Місцеві електоральні вподобання кардинально відрізняються від політичних симпатій сусідів – Львівщини чи Івано-Франківщини. Ця відмінність пояснюється низкою чинників, що визначають соціально-електоральну картину краю.

ЕЛЕКТОРАЛЬНІ ЗОНИ

«Закарпаття в політичному сенсі нагадує маленьку модель Укра-

їни, – каже політолог і суспільствознавець Віктор Пащенко. – Тут є також, звісно, в умовному ментально-електоральному вимірі, свій Схід (Тячівщина), Захід (Рахівщина, Міжгір'я), Центр (Мукачівщина, Іршавщина), Київ (Ужгород) та Крим (Берегівщина)». Враховуючи місцеву специфіку, торік на виборах до ВР влада навмисно поділила територію ОВК таким чином, щоб вони максимально не збігалися зі сталими електоральними полями. Це створило ефект підтримки ПР у всьому краї.

Рахівщина та Міжгір'я – регіон одностайно проукраїнський (що доводять усі голосування), міститься в межах Гуцульщини й заселений переважно етнічними українцями. На парламентських

виборах за списками тут перемогла об'єднана опозиція, а на мажоритарному рівні кандидат від влади програв людині Балого Василю Петьовці.

Так званий червоний пояс Закарпаття (це передусім Тячівський та Хустський, а також частково Великоберезнянський, Перечинський, Воловецький райони) демонструє більш проросійські погляди. «Це території, найдужче понівечені радянською владою, – пояснює Віктор Пащенко. – Штучно насаджувана велика промисловість із розпадом СРСР розвалилася, а люди виявилися без роботи і значною мірою люмпенізовані. Тобто тут помітне невдоволення нинішньою владою, з одного боку, а з другого – ностальгія за радянськими часами. Недарма

Електоральна мапа Закарпаття

ФОТО: ВАЛЕНТИН КУЗАН

ці регіони давали завжди чималий відсоток за комуністів». Прикметно, що й на останніх виборах найбільше голосів КПУ здобула саме в 71-му окрузі з центром у Хусті. Тутешні заробітчани їздять переважно до Росії, а не до Європи, що також має вплив на їхнє мислення та електоральні вподобання.

«Закарпатський Крим» – це угорська Берегівщина із вкрапленнями ромських осередків. Тут традиційно голосують за владу, яка вміє улещувати угорців і одночасно лякати «українським фашизмом».

Обласний центр, місцева «столиця», достатньо серйозно відрізняється навіть від Ужгородського району своєю міською культурою та віднос-

ВІРОТЕРПИМІ. У селі Довге Іршавського району спокійно уживаються різні конфесії. На центральній площі – три церкви: греко-католицька, римо-католицька та православна

ною волелюбністю. Але перепогу тут святкував представник ПР Василь Ковач, який скористався з боротьби опозиціонерів та своєї репутації господарника.

Найбільш неоднозначна електоральна частина Закарпаття – умовний «центр», що складається з Іршавського, Мукачівського, Свалявського, Ужгородського (за винятком угорських сіл) та Виноградівського районів. Це так звані русинські терени, для яких найхарактерніші лояльність до влади й відданість місцевим лідерам. Саме тому тут перемагають переважно ті партії, чії регіональні, навіть районні ватажки мають найбільший вплив. До того ж на парламентських виборах-2012 на цих територіях у повну потужність працював апарат адміністративного тиску: зокрема, в Іршавському районі, де, за словами місцевих мешканців, голова ОДА всіма засобами намагався забезпечити потрібний владі результат.

Попри відмінності чотирьох електоральних зон, закарпатці загалом схильні голосувати за свій місцевий інтерес. Розвинене відчуття регіонального патріотизму нагадує аналогічний феномен на Донбасі, ось тільки тут воно підіймається з донецького первіснообщинного рівня («свій – чужий») до економічно-соціального («свій – це вигідніше, бо свій до свого по своє»). Саме зі «своїзмом» пов'язана напрочуд довга (близько 15 років) популярність Віктора Балоги на Закарпатті. Її не могли б підтримувати жодні підкупи чи залякування, в яких його люблять звинувачувати опоненти. Видається, що ця людина є таким собі архетипом закарпатця – в міру хитрий підприємець, який ніколи до останнього ні з ким не свариться, вміє знайти точки перетину з будь-якою владою, і в душі все-таки тяжіє до Європи – якщо не в сенсі моральних установок, то стовідсотково в економічному та побутовому плані.

«Як у нас кажуть, хто виграв, за того й голосують», – іронізує художник Дюла Мошак, етнічний словак із села Довге Іршавського району. Кон'юнктурність у ставленні до влади, до того ж будь-якої, є однією з визначальних електоральних рис Закарпаття. Таку позицію столичні ме-

дія й експерти зазвичай пояснюють уже усталеними тезами про «запроданство» чи «вроджену політичну пасивність», хоча її джерела криються в набагато глибших площинах. «Закарпаттям не притаманні ані націоналістичні, ані прорадянські симпатії, – вважає Віктор Пашенко. – Тому в політичному житті тут явну перевагу мають центристські сили, а в лідерах найбільше цінується прагматизм. Звідси й така характеристика, як лояльність до влади, хоч і до певної межі». «Тутешні мешканці взагалі не схильні до радикалізму, – каже науковець і політолог Сергій Федака. – Це не Галичина. Важливий нюанс полягає ще й у тому, що іще з радянських часів у нас, як ніде в Україні, поширене кумівство. І влада майже завжди представлена місцевими. Саме через це Закарпаття уникло великих бізнесових війн, що точилися й точаться в інших регіонах. Тому навіть після приходу до влади Януковича ніяких особливих змін в області не відбулося: при владі під вивіскою «Партія регіонів» – тутешні, донецьких тут немає, отже, й боротьба не виходить на рівень відвертої конфронтації». Утім, навіть на тлі такого «штилю» на Закарпатті виникають політичні баталії: останні три роки вони тривають між кланом Віктора Балоги та головою місцевого осередку ПР Олександром Лединою. Останній набирає дедалі більше політичної ваги, попри те, що є вихідцем із клану того-таки Балоги. Подейкують, після Закарпаття результатів торішніх виборів він суттєво виріс у очах президента Януковича.

АНТИРАДИКАЛЬНІ ЗЕМЛЕЛЮБИ

За словами місцевих еспертів, тутешня політична інертність зумовлена історичними особливостями регіону, котрий завжди був відрізаний від «великої» України як державними кордонами, так і географічно – Карпатами, що позначилося на ментальності населення. Закарпаттю притаманне відчуття окремішності, найяскравішим свідченням чого є той факт, що, попри сотні років агресивної політичної угорської колонізації, закарпатці так і не втратили своєї національно-релігійної ідентич-

ФОТО: ВАЛЕНТИН КУЗАН

ності. Вони здебільшого обирали мирні форми протесту й навчилися виживати в умовах великої імперії за допомогою, з одного боку, вичікування, слухання на гальмах незручних ініціатив із центру, закритості від навколишнього агресивного світу тощо, а з другого – розумного практицизму, співпраці з колоніальною адміністрацією в усьому, що тільки не зачіпає особистих інтересів та внутрішньої гідності. Через тривалу історію співіснування з колонізаторами, носіями іншої мови та культури, закарпатці навчилися мовчати, терпіти, навіть прислужувати, водночас тримаючи дулю в кишені. Житель цього краю ніколи не піде на мітинг, зате вдома зробить усупереч тому, що вимагає влада (щоправда, коли її наміри б'ють по його інтересах). «Автохтони Закарпаття дуже практичні, аж до утилітаризму, тому голосують виключно з позиції вигоди, а не ідеології», – каже політолог Віктор Пащенко.

Перебування в ізоляції від загальноукраїнських процесів сформувало тут окрему субментальність – «русинство», що суттєво відрізняє цю область від інших частин України. Звісно, в сенсі не політичного квазіруху, фінансованого російськими агентами впливу ще з позаминулого століття, а саме регіонального

світосприймання. Географічна загисненість між горами та політична – між іншими народами привчила закарпатців шанувати свій клаптик землі, будинок та край як ніщо інше. Саме з цієї причини ставлення до землі тут межує з культом. Це, зокрема, виявляється в тому, що майже всі заробітчани, яких на Закарпатті чимало, повертаються назад. «У місті Іршаві із 10 тис. населення щонайменше тисяча на заробітках, – розповідає місцевий письменник Василь Кузан. – Роботи немає. Буває таке, що відгуляли свій весілля, а вже наступного ранку новоспечений чоловік їде з дому. Але більшість повертається і вкладає зароблені кошти в будинок». «Іноді дивуєшся, – каже Олексій із села Великий Бичків на Рахівщині. – В оті «верхні» села в горах навіть машиною не пройдеш... Але повертаються хлопці з Європи, вже маючи гроші, й кіньми туди цеглу завозять, щоб відбудувати свою хату».

Традиції трудової міграції формувалися тут іще з кінця XVIII століття, коли місцевий люд вирушав на заробітки до Праги, Відня, інших куточків Західної Європи й навіть Америки. А від кінця 1950-х років чимало закарпатців, особливо з Іршавського й Тячівського районів, почали системно їздити на заро-

ОРГАНІЗОВАНІ НАЦМЕНШИНИ. Гігантський прапор усередині Закарпатського угорського інституту імені Ракоці II в Береговому

бітці на північ Росії. Багаторічне заробітчання не останньою чергою вплинуло на поблажливе ставлення до сусідньої країни з боку тутешнього населення. До того ж Закарпаття не зазнало російської окупації під час Першої світової війни, на відміну тієї-таки Галичини, і ввійшло до складу СРСР аж у 1945 році, тобто не відчувало ані жажів дикунської колективізації, ані Голодомору, ані масових репресій 1920–1930-х років.

ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИЙ МАНДАТ Непопулярність будь-яких радикальних гасел на Закарпатті та-

РОЗВИНЕНЕ НА ЗАКАРПАТТІ ВІДЧУТТЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ПАТРІОТИЗМУ НАГАДУЄ АНАЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН НА ДОНБАСІ

кож визначає чинник сталих національних меншин, котрі компактно проживають на його території. Це угорці в Берегівському та Ужгородському районах, роми в Берегівському та Виноградівському, словаки в Іршавському та Перечинському, румуни в Тячівському та Рахівському. Росіяни, які здебільшого сконцентровані в Ужгороді та Мукачевому, з'яви-

ФОТО ВАЛЕНТИН КУЗАН

СУХОТНИЙ БАСТІОН.

У центрі села Довге міститься старовинний замок, у якому діє диспансер для хворих на сухоти. На охоронців грошей нема, тому люди з відкритою формою недуги спокійно виходять на вулицю й гуляють по селу, заражаючи жителів

ФОТО ВАЛЕНТИН КУЗАН

лися тут не так давно – в 1960–1970-х роках, це були «молоді спеціалісти» та відставні військові, що типово для майже всіх областей України.

Усі конфлікти, які виникають на тлі такого етнічного різноманіття, мають у 99,9% випадків суто майновий характер. «Якось після кризи до нас у село переїхав із десятка циганських родин, – розповідає Олексій із Великого Бичкова. – Вони почали поводитися напрочуд нахабно, побили хлопця, намагалися забрати собі магазин. То після того вся громада зібралася, пішла й начистила їм пики, розбила будинки і змусила їх поїхати. Але водночас у нас мешкає купа своїх, місцевих осілих ромів, з якими маємо прекрасні стосунки».

«На Закарпатті є феномен так званого місцевого інтернаціоналізму, – каже Віктор Пашенко. – Він полягає в тому, що для автохтонів усе одно, якої ти національності, головне, щоб ти був закарпатець. Це фактично означає мати ще одну ідентичність на додаток до національності й віросповідання. Тому успіх «чужаків» у політичній сфері краю можливий лише при всебічній підтримці місцевої еліти. Як це, приміром, сталося з СДПУ(о) в 1998 році, коли вона здобула фантастичні успіхи саме за рахунок того,

«СЕГРЕГАЦІЯ». Закарпатські роми їздять у маршрутках ззаду, навіть якщо попереду є вільні місця, та й узагалі поводяться тихо

що заїжджих київських бізнесменів на певний час підтримали тутешні кола». Апробована ще з часів гегемонії ескедів технологія діє і досі, адже провладні сили усвідомлюють, що «правильна» робота з меншинами здатна забезпечити потрібні електоральні результати. Тому, приміром, угорська громада, яка мала б виступати за європейський шлях розвитку країни, натомість перманентно голосує за партії та кандидатів від влади. Насправді їм не вигідне відкриття кордонів із ЄС, адже угорці, живучи вздовж кордону, заробляють на малій прикордонній торгівлі бензином,

кампанії 2010 року агітатори за нинішнього президента розповідали, що він насправді... угорець, адже Янукович – це означає Янош Ковач.

Жарти жартами, але існування так званого угорського мандата дало змогу Партії регіонів багато в чому виграти вибори й провести своїх мажоритарників щонайменше у двох виборчих округах. Узагалі угорці дуже організовані, багато в чому націоналістично настроєні, і це в перспективі може призвести до появи конфліктів саме на етнічному ґрунті. Якщо говорити про інші меншини, то ті ж таки роми забезпечували кілька разів перемогу одіозному екс-меру Ужгорода Сергієві Ратушняку, який домовлявся про підтримку з їхніми «баронами». Інші національні спільноти часто також діють залежно від кон'юнктури. «Румуни достатньо пасивні на Закарпатті в політичному сенсі, – каже Василь Кузан. – У нас вони займаються прикордонним бізнесом, і все. Словаки також чітко не структуровані, особливо порівняно з угорцями». Отже, достатньо складна етнічно-соціальна палітра Закарпаття й визначає долю цього регіону, яка, на відміну від більшості областей України, достеменно залежить від вибору місцевих жителів. ■

УСПІХ «ЧУЖАКІВ» У ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ КРАЮ МОЖЛИВИЙ ЛИШЕ ПРИ ВСЕБІЧНІЙ ПІДТРИМЦІ МІСЦЕВОЇ ЕЛІТИ

соляркою та цигарками й не бажують утрачати монополію на цей вид діяльності. Чималу роль у підтримці влади відіграє і особистість політичного лідера угорців України Іштвана Гайдоша, нардепа від ПР та екс-мера м. Берегового, регіональної столиці цього етносу. Як розповідають місцеві мешканці, в селах Берегівського району під час виборчої

Офшор-лікс

Найбільший за всю історію витік інформації про офшорні рахунки компаній виявляють темні сторони глобальної економіки. До оприлюднених списків потрапили й найбагатші українські олігархи

Автор:
Богдан Цюпин,
Велика Британія

Майже повністю скляний семиповерховий багатоквартирний комплекс у серці Лондона, на вулиці Гайд-парк, і схожий на інопланетний корабель, що приземлився посеред історичних переважно цегляних будівель. Як і в голлівудських науково-фантастичних фільмах, простим землянам майже ніколи не вдається бачити чужинців і доводиться докладати неймовірних зусиль, щоб задовольнити цікавість і з'ясувати, що за істоти там живуть.

Серед тих невидимих мешканців називають і найбагатшого українця Ріната Ахметова. Хоча \$215,9 млн за дві перероблені в одну квартири заплачено зовсім не з особистих рахунків українського олігарха. Його офіційна компанія System Capital Management раніше визнавала факт придбання нерухомості й називала її частиною інвестиційного портфеля, а британські реєстраційні документи засвідчують, що помешканням володіє Water Property Holdings LTD – офшорна компанія з Британських Віргінських островів (БВО). Тут пан Ахметов не відрізняється від більшості інших власників розкішної нерухомості з Гайд-парку, 1.

Станом на січень 2013 року в комплексі продано 76 із 80 квартир (в оригінальному плані було 86). Лише 12 помешкань зареєстровані на фізичних осіб. Більшістю розкішних апартаментів володіють офшорні компанії з назвами, які ні про що не говорять.

Редактор журналістських розслідувань газети The Guardian Де-

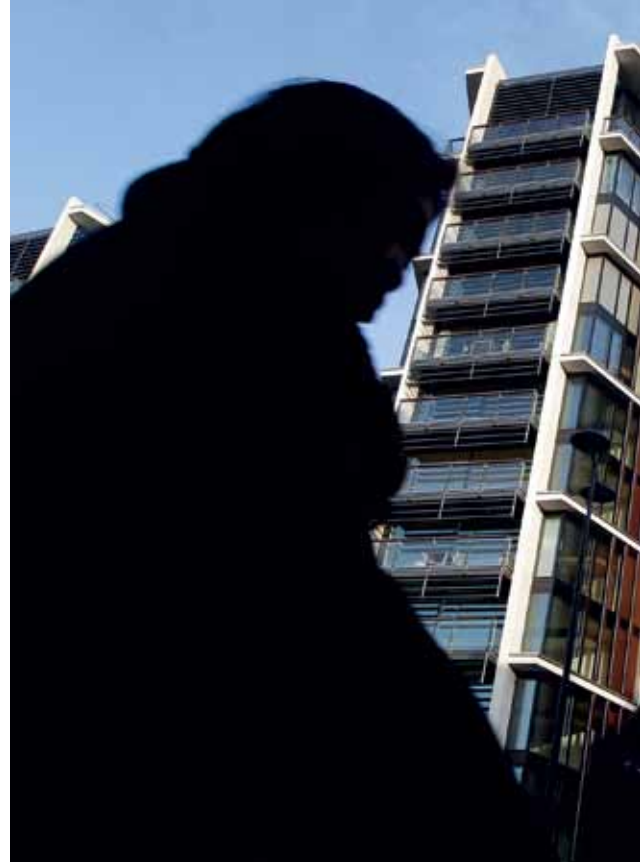
від Лі пояснює, що причин, чому мешканці найдорожчих квартир у світі хочуть залишатися за лаштунками, щонайменше дві. Одна дуже проста: купуючи нерухомість через офшорні компанії, іноземці уникають низки британських податків, хоча для покупців із такими кишенями витрата круглої суми на потрібну справу не мала би бути проблемою. Значно вагомішою є друга причина: бажання цієї категорії покупців тримати свої справи у цілковитій таємниці.

КУДИ ПОДІЛАСЯ САРА ПЕТРЕ-МЕАРС?

Базований у Вашингтоні Міжнародний консорціум журналістських розслідувань (ІСІ) дає можливість зазирнути в таємничий офшорний світ, який виявився набагато більшим, ніж підозрювали невтаємничені у справи. Колишній головний економіст консалтингової компанії McKinsey Джеймс Генрі вважає, що в офшорах тепер заховані близько \$32 трлн, що перевищує ВВП США та Японії разом узятих.

Цього місяця ІСІ оприлюднив чергову порцію опрацьованих даних із назвами тисяч компаній і сотнями людей, які ховають свої фінанси в офшорах. На одному з найпомітніших місць у тих списках – ім'я українського олігарха Дмитра Фірташа, власника компанії Group DF Limited, що зареєстрована на Британських Віргінських островах і має активи в енергетиці, хімічній промисловості та нерухомості.

Згодом можуть виплисти на поверхню й нові українські імена, пов'язані з офшорною діяльністю, бо наразі в результаті понад річної роботи більш ніж восьми десятків журналістів та інших фа-

**ПРИХИСТОК
ДЛЯ ОПТИМІ-
ЗАТОРІВ.**
Найдорожчі апартаменти в Лондоні, що в будинку на Гайд-парк, 1, де-факто належать мільярдам, де-юре – офшорним компаніям

хівців консорціуму опрацьовано лише 20% даних із 260 Гб інформації, отриманої з анонімного джерела.

Девід Лі та інші представники ІСІ наголошують, що сам факт причетності людини до офшорної компанії чи володіння рахунками в зонах із ліберальним режимом оподаткування «не є ознакою чогось поганого». У більшості випадків усе відбувається в межах закону. Та основне правило ведення справ в офшорах і принада для певної категорії клієнтів – це секретність. Головне запитання до людей, які користуються податковими гаванями, полягає в тому, навіщо вони це роблять? Від кого і чому приховують свої активи?

Розслідування ІСІ виявило, що одну з великих груп клієнтів, яким до вподоби таємничість офшорів, становлять греки. Представники збанкрутілої країни, яка нещодавно на колінах благала грошей у партнерів по ЄС, володіють щонайменше 107 компаніями на Британських Віргінських островах, стверджують журналісти ІСІ. Після звірки цих даних із тим, що вже зареєстровано податковими органами в Афінах, задекларованими виявилися лише чотири.

В оприлюдненому довгому сімейному списку користувачів офшорними компаніями є імена

ФОТО: REUTERS

У світових податкових гаванях сьогодні заховано близько **\$32 трлн**, що перевищує ВВП США та Японії разом узятих

ників» німецьких громадян і переказувати в Німеччину. При цьому уряд Ангели Меркель пообіцяв щось на зразок амністії тим німцям, які сплатять одноразовий податок у розмірі від 21% до 41% із раніше незадекларованих рахунків.

Швейцарія в останні роки була змушена зробити свої банківські правила жорсткішими, щоб уникнути звинувачень у тому, що її фінустанови наживаються на ухилянні іноземців від сплати податків у своїх рідних країнах.

Нині ж дані, оприлюднені Міжнародним консорціумом журналістських розслідувань, засвідчують, що масштаби ухиляння від сплати податків в офшорних зонах Великої Британії можуть бути більшими, ніж у Швейцарії.

Критики офшорних мереж на зразок Британських Віргінських островів, де підприємці, політики

РОЗСЛІДУВАННЯ ІСІУ ДАЄ МОЖЛИВІСТЬ ЗАЗИРНУТИ В ТАЄМНИЧИЙ ОФШОРНИЙ СВІТ, ЯКИЙ ВИЯВИВСЯ НАБАГАТО БІЛЬШИМ, АНІЖ ПІДОЗРЮВАЛИ НЕВТАЄМНИЧЕНІ У СПРАВИ

членів азербайджанської президентської родини Алієвих: Ляхам Алієв та його дружина Мехрибан були директорами компанії Rosamund International Ltd (2003), зареєстрованої на Британських Віргінських островах; Арзу Алієва (донька) – директором і власником акцій Arbor Investments (2008) із БВО; Лейла Алієва (інша донька) – директором і власником акцій LaBellta Holdings Ltd. (2008) та Harvard Management Ltd. (2008).

Почесні місця поміж власників офшорних компаній посідають також новий прем'єр-міністр Грузії мільярдер Бідзіна Іванішвілі, дружина колишнього першого віце-прем'єра Росії Ігоря Шувалова Ольга, заступник голови правління ВАТ «Газпром» і близький соратник президента Путіна Валерій Голубєв та ін.

Окремою, але масштабною та ще сумнівною галуззю офшорної індустрії є реєстрація фірм-прокладок і торгівля іменами номінальних директорів компаній. Розслідування газети The Guardian виявило, що 38-річна Сара Петре-Меарс стала керівником глобальної мережі в понад 1,2 тис. фірм. Головний її обов'язок – підписувати їхні офіційні документи зі своєї далекої острівної резиденції в Карибському морі. Ховаючись під її ім'ям, будь-який бізнес легально може робити що за-

вгодно, навіть особи зі злочинним минулим, яким заборонена фінансова діяльність. Фірми-прокладки з віртуальними офісами й номінальними директорами відіграли свою роль і в Україні, зокрема в багатомільйонних сумнівних оборудках із придбання так званих вишок Бойка.

ЦЕ ТІЛЬКИ ПОЧАТОК

Уряди за своїм призначенням мали б усіляко протидіяти темним схемам у бізнесі та боротися з лазівками, які дають змогу уникати податків. І деякі саме це й намагаються робити. Німецький міністр фінансів Вольфганг Шойбле після оприлюднення останніх викривальних матеріалів ІСІУ заявив, що «задоволений появою цього звіту, який посилює тиск» на уряди, щоб вони боролися з ухиляннями від сплати податків. І водночас визнав, що така робота «безкінечно важка».

Торік ФРН підписала угоду зі Швейцарією, що гарантувала можливість повернення до її скарбниці податків, від сплати яких німецькі громадяни ухиляються, користуючись рахунками у швейцарських банках. Берлін сподівається, що 2013 року отримає з них близько €10 млрд. Швейцарські банкіри були змушені погодитися на те, щоб самотійно вирахувати їх із «загаш-

У розпорядження міжнародних ЗМІ потрапило понад

2,5 млн

файлів у формі електронного листування, а також інші документи, які стосуються більше ніж

120 тис.

компаній, зареєстрованих в офшорній зоні на Британських Віргінських островах, та представників понад

170 країн світу і зачіпають фінансові махінації, що здійснювалися протягом останніх 30 років

та особи із сумнівною репутацією і нерозголошеними видами бізнесу ховають свої справи, вказують на те, що справжню боротьбу з цим явищем може бути успішною тільки тоді, коли її починати з Лондона.

Офшор-лікє вказує, що багато товстосумів поспішають скористатися перевагами глобалізації і тасувати свої гроші таким чином, щоб ховатися від громадян країн, завдяки яким вони стали заможними. Ще жорсткішою оцінки заслуговують навіть не найбагатші підприємці, а політики та посадовці, які разом із членами своїх родин стають казково багатими, фактично не поворухнувши пальцем, і ховають свої статки у чужих країнах.

Глобальна система, у якій спритні, а часом нечисті на руку ділки можуть ховати свої гроші, завжди викликати підозру, а уряди перебуватимуть під тиском вимог закривати ті лазівки. ■

Чому в Україні дорогі кредити

Від редакції

Цією публікацією ми продовжуємо друк нового циклу статей економіста Володимира Ланового (див. *Тиждень*, № 11, 12, 13, 14/2013), у якому він аналізує основні проблеми грошово-кредитної системи, що спричиняють постійні валютні та банківські кризи, і дає оцінку діям чи бездіяльності українських високопосадовців, махінації яких із державними коштами зрештою призводять до фінансових криз. Ця стаття є продовженням попередньої («Що спотворює грошову систему України», див. *Тиждень*, № 14/2013), у якій автор виокремлює шкідливі для української економіки компоненти вітчизняної кредитно-грошової системи.

Володимир Лановий,
президент
Центру
ринкових
реформ

ній обсяг не перевищує 12–15 млрд грн. Але ж загальні та спеціальні резерви окремих банків належать їм і не мають жодного стосунку до всієї грошової системи.

Окрім того, чинні нормативи резервування є нестабільними і використовуються НБУ як бар'єри для небажаних, на його думку, банківських операцій. Тобто ці нормативні вимоги не мають жодного стосунку до встановлення потрібних системних резервів, а є засобами впливу на кредитну діяльність. І ще одне. У наших умовах, за відсутності централізованих резервів, поповнення кредитних коштів і ліквідності банків може відбуватися лише за рахунок друку нових банкнот, що на практиці, як показує наше минуле, не має жодних обмежень.

Світ випробував різні підходи до побудови резервів банківської системи. Найбільший досвід у Великій Британії. І її грошова одиниця найдавніша з-поміж сучасних монет. У британців ніколи не виникало сумнівів щодо об'єкта резервування – це завжди були вклади клієнтів банківської установи, а не її активи. Проте після приєднання до європейського монетарного механізму Британія відмовилася від системних резервів. Ця функція перейшла до Європейського центрального банку. Останній використовує англосаксонську модель резервування, яка найпоширеніше реалізована у Федеральній резервній системі США. Резервні фонди тут, до речі, складаються не з обов'язкових відрахувань комерційних кредитних установ. Усі платіжні операції останніх в американській системі (а тепер і ЄЦБ) проходять через Федеральний резервний банк, і відповідний платіж здійснюється лише після вирахування з отриманої регулятором суми

резервного зобов'язання. Тобто неможливо є ситуація несформування резервів та їхніх недостатніх обсягів. Чого не скажеш про українську дійсність.

Питання грошових резервів дуже гостро постало в Україні під час банківської кризи 2008 року, коли кілька установ не змогли задовольнити фінансові вимоги клієнтів, а НБУ вдався до їх сумнівного емісійно-кредитного рефінансування. Проблема полягає в тому, що акумульовані на резервних рахунках Нацбанку суми, по-перше, мізерні, по-друге, не корелюють із можливими потребами банківської системи в резервних засобах, по-третє, відіграють роль не резервів, а інструментів суб'єктивного регулювання обсягів і структури грошової маси.

Отже, українська кредитно-грошова система існує без реальних резервів, а вирішення проблем криз ліквідності, які періодично виникають, зводиться до шкідливих методів

РЕЗЕРВНА СИСТЕМА ЗАМІСТЬ БАНКУ БАНКІВ

Функціональне призначення центрбанку в Україні як кредитної, а не резервної установи є вельми дискусійним. У західних країнах започаткування таких надбанків мало на меті створення спільних резервних фондів банківської системи. Грошові регулятори за рахунок резервних фондів поповнювали ринкові кредитні ресурси, наприклад через операції на відкритому ринку, і надавали санаційні позики фінустановам. Це головна загальносистемна функція центральних банків.

На сьогодні в Україні не створено системного резервного фонду комерційних банків у НБУ. Резервні фонди формуються в самих комерційних фінустановах (ідеться про загальні та спеціальні резерви, призначені для компенсації втрат за активними операціями), практично як у будь-якого суб'єкта господарювання. Щодо резервів за пасивними операціями (обов'язкових), зокрема депозитами, то вони перераховуються регулятору і їх-

рефінансування окремих банків, що спотворюють фінансово-грошові відносини в суспільстві.

ІЛЮЗОРНІ ЦІЛІ, ЯКІ СТАВИТЬ ПЕРЕД СОБОЮ РЕГУЛЯТОР

Треба зауважити явну плутанину в розумінні головних цілей і критеріїв успішної діяльності грошового регулятора. У минулі роки фінансове керівництво всіма можливими способами стримувало будь-які зміни валютного курсу гривні, йшло на свідоме нереальне його підвищення, вочевидь, намагаючись довести всім більшу платоспроможність українських грошових знаків. Задля цієї мети Нацбанк нехтував іншими проблемами. Зокрема, залишався байдужим до таких важливих параметрів економіки, як індекс цін, кредитні відсоткові ставки, дефіцит платіжного балансу, виконання доходів та видатків бюджету тощо. Особливо дивує байдужість регулятора до відсотко-

вих ставок за кредитами, надвисокий рівень яких свідчить не тільки про поганий стан грошового ринку, а й про низький доступ підприємств реального сектору економіки до фінансових ресурсів та перспективи безробіття в країні. Без доступу до кредитів компанії не розвиваються.

Також безтурботним треба визнати ставлення грошового регулятора до руху в Україну й з України іноземних кредитів та інвестицій. Немає жодної його реакції на вихід транснаціональних європейських банків з нашої країни. Отже, що для НБУ немає завдань із модернізації економіки, яку можна здійснити завдяки приходу транснаціональних виробничих і фінансових компаній, припливу іноземного капіталу (а з ним і нових технологій, методів організації та управління бізнесом).

Схоже, що український центробанк не переймається проблемами власної економіки. Збереження відсотків за кредитами на високому рівні, брак довгострокових позик та інвестицій витісняють українських товаровиробників із власної економіки. Але це вигідно комерційним банкам, які заробляють на надвисоких ставках і грі на обмінних курсах. Тому здається, що НБУ опікується не всією економікою, а лише підпорядкованим йому фінансовим сектором національного господарства. А хто ж тоді ще в змозі здешевити ресурси до прийнятних значень, приборкати спекулянтів і стимулювати приплив капіталу? Безумовно, Нацбанк повинен відповідати за рівень відсоткових ставок і стан платіжного балансу. В умовах надвисоких відсотків на кредитному ринку, зростання дефіциту платіжного балансу, понаднормової інфляції та стрімкого падіння обмінного курсу гривні правління НБУ на чолі з його головою має як мінімум йти у відставку. Окрім того, різке погіршення фінансових параметрів, як це було в 1992–1994-му та 2008-му, повинно давати привід для початку кримінального розслідування.

До речі, у банківських системах західних країн головним за-

вданням, яке ставиться перед центробанком, є зазвичай утримання низького рівня інфляції, а додатковими – низькі ставки за кредитами та помірне коливання обмінного курсу місцевої валюти щодо долара (або євро в країнах ЄС, що не входять до зони спільної валюти). Отже, і в Україні необхідно, безумовно, ставити перед регулятором такі завдання.

НАКОПИЧЕННЯ ВАЛЮТНОЇ ЗАБОРГОВАНІСТІ – ЗАГРОЗА СУВЕРЕНІТЕТУ

Нинішня влада нехтує досвідом останнього двадцятиріччя, збільшуючи дефіцит торговельного і платіжного балансу, покриваючи його за рахунок невинного накопичення міжнародних запозичень. Політика форсованого нарощування боргів при одночасному витісненні іноземної валюти з офіційного обороту в Україні та штучному утриманні обмінного курсу гривні призводить до зменшення золотовалютних резервів НБУ – виникає ризик неможливості обслуговування

НБУ НЕ СТВОРИВ УМОВ, ЗА ЯКИХ БАНКИ МОГЛИ Б ЗАПРОПОНУВАТИ ЕКОНОМІЦІ ДЕШЕВИЙ ДОВГИЙ РЕСУРС, ОСКІЛЬКИ Й НЕ СТАВИВ ПЕРЕД СОБОЮ ТАКЕ ЗАВДАННЯ

і вчасного погашення зовнішнього боргу. Держава потрапила 2013 року в переддефолтне становище і навіть змушена йти на політичні поступки у відносинах з іноземними кредиторами, які мають гроші, випрошуючи реструктуризацію боргу чи нову позику. Практично вичерпані можливості підтримки обмінного курсу гривні. На мою думку, в нинішніх умовах, якщо уряду не вдасться залучити нові великі позики, він не зможе профінансувати дефіцит держбюджету і буде змушений різко зменшити бюджетні видатки, а то й оголосити дефолт. Стрімка девальвація гривні посилить тягар боргів, взятих в іноземній валюті, й зменшить і без того

мізерні кредитно-інвестиційні ресурси. Це поглибить нишню рецесію.

Отже, невідкладними завданнями є принципова перебудова системи валютного обігу, курсоутворення, управління зовнішніми боргами, стимулювання міжнародних накопичень і кредитів та проведення профіцитної зовнішньо-фінансової політики. Україні не потрібен шлях Греції та Іспанії, необхідно якомога швидше з нього зійти. Завдання цього року – стимулювати приплив валюти в банки, досягти врівноваженого значення курсу гривні та мінімізувати викуп населенням доларів у фінустанов. На цій основі після вирішення боргових проблем держави з'явиться можливість використати внутрішні валютні ресурси країни і таким чином послабити негативні наслідки валютно-боргової кризи.

ФІНАНSOVA РЕЗЕРВАЦІЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Відірваність України від світової економіки посилюється. У той час як інші думають про лібералізацію міждержавного руху капіталу, українська влада – про відгородження від світу, щоб діяти в інтересах олігархів.

Згідно з індексом фінансової відкритості, який використовують МВФ і Світовий банк, усі країни класифіковані на чотири групи: відкриті, переважно відкриті, частково відкриті, переважно закриті. Цей індекс розраховують на основі правил, інструкцій та адміністративних процедур, що впливають на зовнішні для країни потоки капіталів. Й Україну навіть не розглядають у цій класифікації – ми практично не зрушили з місця із часу руйнування соціалістичної системи. Натомість такі реформовані економіки, як Чехія, Чилі, Болгарія перебувають у групі частково відкритих економік.

Навіщо фінансова відкритість? Щоб інтегруватися у світову систему. Фінансова інтеграція є процесом об'єднання потоків капіталів різних країн та створення спільного фінансового ринку. Це дає змогу окрім очевидного зростання конкуренції між фінансовими посередниками у спільному просторі підвищити

сумарну та індивідуальну концентрацію капіталу, забезпечити насичення ним економіки і повніше та якісніше задовольняти потреби у грошових коштах. У вужчому сенсі фінансова інтеграція надає можливість вирівняти й загалом зменшити витрати на посередників у кожній країні та забезпечити кращий розподіл сумарного капіталу та загальну фінансову стабільність. Також поширюється вплив потужніших операторів фінансових потоків, що, зрозуміло, знижує інвестиційні ризики у менш розвинених країнах, а отже, знижує відсоткові ставки за кредитами.

Звичайно, потрапити до кола потужних фінансових гравців для посередників з менш розвинених країн непросто. Тому свого часу часто можна було чути про необхідність захисту національної фінансової системи. Особливо глосно про це говорили українські банкіри, щоправда, доки вони не дістали пропозиції продати свої фінустанови потужнішим західним гравцям і не отримали, як показав подальший розвиток подій, за це явно завищені суми – нині західні банки, які зіткнулися з недорозвиненим і зарегульованим українським банківським ринком, розпродують тут фінансові активи за в рази меншою ціною, ніж купували їх у 2006–2007 роках. Тож зараз ідеться не про прихід європейських банків в Україну, а про їх втечу, що могло б оздоровити вітчизняну фінансову систему. Основні причини відпливу західного капіталу: в умовах очікування стрімкої девальвації гривні іноземці втрачають інтерес до будь-яких фінансових операцій на українському ринку, як-от купівля державних боргових паперів чи кредитування; дефіцитність держбюджету і наростання урядового боргу роблять надвисокими ризики неповернення державних позичень; іноземні фінансові корпорації воліли б працювати в ринкових умовах, а не під «дахом» НБУ, як державні та олігархічні банки; закритість фінансової системи – надмірна кількість адміністративних вказівок і нормативів, ліцензійних вимог та різноманітних дозволів на операції, неконвертова-

ність грошей, нерівність у розподілі кредитних ресурсів тощо. Тож украї необхідно знизити інвестиційні ризики, забезпечити хеджування валютних позицій, щоб на наш ринок прийшли іноземні банки з дешевим довгим ресурсом. Треба переходити на сучасні європейські правила взаємодії фінансових систем, управління потоками капіталів для запобігання короткостроковим банківським зобов'язанням, інвестиційним і валютним ризикам, без чого не варто очікувати позитивні результати міжнародної фінансової відкритості та інтеграції.

ПОТРІБНО КАРДИНАЛЬНО ЗМІНИТИ ВІТЧИЗНЯНУ ГРОШОВО-КРЕДИТНУ СИСТЕМУ, ЯКА ВИДАЄТЬСЯ АНАХРОНІЧНОЮ, СЛАБКОЮ, НЕНАДІЙНОЮ

Загалом потрібно кардинально змінити вітчизняну грошово-кредитну систему, яка видається анахронічною, слабкою, ненадійною. Вона має стати відкритою, ринковою, рівноправною для власників грошей і фінансових посередників, доступною для всього суспільства. А для цього необхідно насамперед змінити організацію системи, механізм її резервів, цілі функціонування, методологію діяльності грошового регулятора, оновити інструменти монетарної політики, підняти фінансово-економічну культуру банкірів. ■

ОГОЛОШЕННЯ

Чергова панельна дискусія «На кого працює фінансово-банківська система України», організована редакцією «Українського тижня», що мала відбутися 11 квітня в одній зі столичних Книгарень «Є», переноситься на іншу дату через хворобу одного з головних доповідачів. Про нову дату проведення заходу буде повідомлено на сайті Tyzheny.ua та в нашому журналі.

КРЕДИТИ НА ВСЕ НЕОБХІДНЕ

ГОТІВКОЮ

до **50 000** грн

до **20 000** грн без поручителя

0 800 500 546

(Безкоштовно зі стаціонарних телефонів у межах України)

www.kruss.kiev.ua

Отримати кредит ПРОСТО!

Банк **Київська Русь**

Ліцензія НБУ № 19 від 13.10.2011

Залізна леді у бронзі

Сила переконань Марґарет Тетчер назавжди змінила Велику Британію

СПАДЩИНА

Багато хто не любив її за твердий характер і незламну волю, що часто виявлялися у вельми гострих висловлюваннях. «Для тих, хто, загамувавши подих, очікував цієї улюбленої фрази преси про «розворот на 180 градусів», я можу сказати: розвертайтеся самі, якщо хочете. Леді не розвертаються», – заявила Марґарет Тетчер на з'їзді Консервативної партії в жовтні 1980-го, коли однопартійці благали її змінити обрану стратегію реформ, що в результаті стали початком перетворення Сполученого Королівства на одну з найуспішніших економік світу. Для Тетчер не було жодного питання, у якому вона займала б нейтральну позицію, тож не дивно, що навіть сьогодні мало хто з британців безпристрасно налаштований щодо неї. Є цитата, яку приписують першій у Європі жінці-прем'єрові: «Що більший пиріг, то більші шматки для всіх». Для британців тетчеризм насамперед означає заохочення до заробляння грошей, і що більше, то краще. Марґарет Тетчер очолила країну в дуже скрутний для Великої Британії час. «Лейбористський уряд державою вже не керував – керували профспілки. Була диктатура пролетаріату. Зима 1978/79 року в Англії дістала назву «Зима тривоги нашої», позаяк страйкували всі: електрики, шпиталі, навіть цвинтарі та морги, зупинилися заводи. Склалася ситуація, коли вся країна не працювала», – пригадує друг Залізної леді, відомий радянський дисидент Владімір Буковскій. У світі всерйоз говорили про занепад Великої Британії та її вихід із категорії провідних світових держав.

Правоцентристські реформи Марґарет Тетчер повернули Туманному Альбіону його колишній імідж та відновили економіку. На думку багатьох при-

Автори:
Богдан Цюпин
(Лондон),
Дмитро Вовнянко

хильників, вона зробила Британію знову «Великою». Тетчер наполегливо впроваджувала свою економічну модель, вводила щонайменші податки для приватних підприємств, водночас максимально приватизувала збиткові державні підприємства й зменшувала видатки бюджету. Зняття обмежень із британської фінансової індустрії у 1980-х роках привело до такого розростання лондонського Сіті, що той процес називають не інакше, як «великий вибух» – співзвучно з теорією появи Всесвіту. В економіці головним принципом уряду Тетчер було позбавлення держави більшої частини господарських обов'язків і передача їх приват-

ним підприємцям. У результаті приватизації цілих промислових галузей та велетенських державних компаній – British Telecom, British Gas, British Airways тощо – на кінець 1980-х кількість британців – власників акцій потроїлася.

Ініціатива уряду дозволити орендарям житла місцевих рад викуповувати помешкання на пільгових умовах блискавично перетворила сотні тисяч пролетарів на власників нерухомості. У Британії швидко поставав середній клас – рушій будь-яких перетворень.

Щоправда, не всі британці хотіли й не всі могли скористатися новими можливостями заробляння грошей.

Проблема безробіття набирала загрозливих масштабів якраз тоді, коли Тетчер заявила, що держава за нероб дбати не повинна. Прем'єр-міністр була переконана, що боротися з безробіттям треба не соцідопомогами, які плодять ледарів, а розвитком малого і середнього бізнесу, який надає робочі місця. Для стимулювання підприємництва слід зменшувати податки, а відтак урізати державні видатки. Маргарет Тетчер мала рацію – з кінця 1980-х рівень безробіття почав поступово знижуватися. Та водночас зникли цілі містечка, особливо на півночі Англії, разом із закритими вугільними шахтами та

погляд

«Підтримка плану рішучих правоцентристських реформ, вдало здійснених консервативним урядом Маргарет Тетчер у 1980-х, базувалася на негативному досвіді лівого популізму, набутому британським суспільством за кілька десятиліть, що минули після Другої світової війни. «Державу загального добробуту» роз'їдали профспілки держсектору, які використовували економіку в своїх інтересах, а не для загального добра. Брак дисципліни в промисловості підірвав репутацію британської продукції і поступово знищував її закордонні ринки. Політика повної зайнятості розкручувала маховик інфляції. Поступово суспільству хоч-не-хоч довелося визнати, що старі підходи не працюють і не можуть працювати, а лише породжують стагфляцію і загрожують поставити країну на коліна. Тетчер зрозуміла, в чому проблема, довела, що це таки проблема, переконала людей, що це справді проблема, і сказала, як її вирішити [...] Її кроки були вдалими, бо ґрунтувалися на засадах свободи та індивідуальної відповідальності в межах законів, визначених незалежно від політики не-заангажованими суддями. Тетчер допомогла співвітчизникам знову відчувати впевненість у собі й пишатися своєю батьківщиною. Можна сказати, що вона повернула Британії, яку до проведених нею реформ вважали «хворою людиною Європи», епітет «Велика».

Британський філософ Джон Лукас («Поверніся, Велика Британіє!», *Тиждень*, № 12/2012)

підприємствами, які втратили державні субсидії і не витримували конкуренції. Профспілки, які чинили жорстокий (дехто стверджує, що занадто жорсткий) спротив, були зламани.

Проте в результаті реформ економіка Британії була докорінно реструктуризована і замість застарілого й збиткового великого промислового виробництва провідною галуззю стала сфера послуг, насамперед фінансових. Значно збільшилася кількість приватних підприємств, державна скарбниця почала стрімко поповнюватися.

Затятий націоналізм став частиною тетчеризму, так само як особистий моральний абсолютизм Залізної леді. Її готовність вести війну з Аргентиною за населені переважно вівцями Фолклендські острови в далекій Південній Атлантиці вразила багатьох.

НЕВДОВОЛЕНІ

Репутацію Маргарет Тетчер у британському суспільстві можна порівняти з долею хорошого стоматолога, який хоча й викликає повагу в багатьох пацієнтів, однак ті все ж ніяк не можуть забути біль від виривання зубів. Водночас є чимало й тих, хто вважає, що болючі процедури здійснені без потреби, бо деякі з втрачених зубів насправді були здоровими. Та, попри невдоволення і протести, британці тричі переобирали Консервативну партію Тетчер у парламент. Прем'єр-міністр суттєво законодавчо обмежила повноваження профспілок, однак лише 39% їхніх членів голосували за конкурентів Залізної леді. Усі громадяни від шахтаря до вчителя і від поліцейського до генерала розуміли: реформи болючі, але вони необхідні. Суспільство пішло на самопожертву заради майбутнього. Тетчер ніколи не приховувала мотивів своїх дій: «Я не можу припуститися думки про занепад Британії. Просто не можу». Залізна леді знайшла слова, які змусили більшість британців повірити їй і терпляче пережити важкі для країни часи. І вони не помилилися, адже невдовзі прем'єр-міністр змогла продемонструвати їм реальні досягнення реформ. Це й

За час урядування Тетчер рівень приватного володіння житлом зріс до

68%,

а кожен п'ятий британець став власником акцій

вирізняє по-справжньому визначного лідера.

Проте опоненти тетчеризму хоча і знають, за що критикувати Залізну леді, проте досі не змогли запропонувати чітко сформульованої та життєздатної альтернативи принципу, згідно з яким матеріальна мотивація є найкращим стимулом для приватної ініціативи, що є головним рушієм економіки та зростання національного багатства.

Навіть висловлюючи категоричну незгоду з її ідеологією

ПРАВОЦЕНТРИСТСЬКІ РЕФОРМИ МАРГАРЕТ ТЕТЧЕР ПОВЕРНУЛИ БРИТАНІЇ ЇЇ КОЛИШНІЙ ІМІДЖ ТА ВІДНОВИЛИ ЕКОНОМІКУ

ніхто з британських діячів не наважується казати, що хотів би повернення Британії у стан до 1979 року, коли Тетчер уперше стала прем'єр-міністром.

СТАРІСТЬ НЕ ЖАЛІЄ НІКОГО

Тетчер навряд чи бачила себе в голлівудській кінострічці «Залізна леді» («The Iron Lady»), що вийшла на екрани 2011 року. Прем'єр-міністр Девід Кемерон заявив, що був у захваті від акторської майстерності, але сам фільм про Залізну леді він м'яко назвав передчасним: «Його треба було робити колись згодом, бо він виявився більше про старіння і втрату пам'яті, а не про дивовижного прем'єр-міністра». Ветеран британської журналістики Лінда МакДугал стверджує, що намагалася інтерв'ювати баронесу Тетчер 2003 року, і вже тоді колишня прем'єр-міністр не могла вільно висловлювати свої думки й ледве пригадувала імена...

2007-го в фойє британського парламенту у Вестмінстері відкривали понад двометрову бронзову статую Тетчер. У церемонії брала участь і сама перша й досі остання жінка – прем'єр-міністр Великої Британії. Її слова того дня запам'яталися жартівливістю та влучністю, а також амбітністю: «Я, можливо, віддала би перевагу залізу, але підійде й бронза». ■

У 1979 році рівень оподаткування сягав

83%.

Коли вона залишила уряд, він становив

40%

Загальні статки британців за час її правління збільшилися на

81%,

що правда, критики кажуть, що зросла і нерівність

Із 1980 року ВВП Великої Британії зростає швидшими темпами, ніж у США, Німеччині та Франції

Корупція й «випікання» посад по-французьки

Автор:
**Мішель
Вівьорка,
Франція**

Чи є корумпованим політичний клас? Питання, яке час від часу порушується в багатьох країнах у всьому світі. Франція не найгірша, але могла б бути кращою, за даними міжнародної організації Transparency International, що поставила її на 22-ге місце у світі і на 9-те в Європі як найменш корумповану після Скандинавських країн, Нідерландів, Бельгії та Сполученого Королівства.

Корупція видається завжди економічною і фінансовою: політичні діячі піклуються не про загальне добро, а про власне збагачення. І нерідко саме тут усе змішується: особистий інтерес політика, інтереси тих, хто його підтримує, і потреба, щоб ця система працювала й зберігала політичну стабільність. Так званий клієнтелізм, тобто бажання збільшити кількість своїх прибічників, як засвідчили події на південному сході Франції, є передумовою корупції.

Корупція підточує демократію і призводить до її моральної та культурної деградації. Щоб функціонувати, їй потрібні ті, хто дає хабарі, ті, хто їх бере, і пасивність або безпомічність решти суспільства – від цього також багато залежить!

Вона блокує роботу інституцій, утримує медіа, змушуючи їх мовчати або працювати в режимі скандалів, не переймаючись пошуком глибшої інформації, без поваги до презумпції невинності тих, кого легковажно засуджує. У часи корупції найкраще продаються газети, які порпаються в чужій білизні, публікують провокації, роблять ставку на сексуальні плітки, здобуваючи таким чином читачів.

Виходить, що при корупції особисте збагачення означає мало або воно не є прямою метою. За часів демократії партії вдаються до нелегальних способів фінансування, але їхні скарбничі можуть бути чесними або, якщо їх заскочать зненацька, намагаються здаватися такими, мовляв, вони лише захищали інтереси партії, що є сумнівним. Так, у Франції відповідальний за фінанси партії «Союз за народний рух», що підтримувала Ніколя Саркозі на президентських виборах у 2007 році, Ерік Вурт, який згодом став міністром бюджету, у 2010-му опинився в центрі скандалу.

Тут, здається, сплелося все: гроші на політичну діяльність (звинувачення в отриманні €150 тис. на кампанію Саркозі від власниці L'Oréal Ліліан Бетанкур. – **Ред.**), особиста кар'єра його та дружини, торгівля сферами впливу. Нинішній міністр бюджету в лівому уряді Жером Каузак (який був одним із прихильників ідеї запровадження 75% податку на розкіш – **Ред.**) нещодавно був змушений відмовитися від посади, щоб зняти із себе звинувачення в ухилянні від сплати податків і наявності незадекларованого банківського рахунку в Швейцарії, наявність якого він усіляко заперечував. В обох цих випадках свою роль відіграли розслідування, проведені онлайн-виданням Mediapart, що писало: «Такий тип інформації не падає з неба і потребує детальнішої перевірки. Журналісти, які шукають, знаходять».

Корупція може бути пов'язана й з легальним збагаченням. І французька практика поєднання посад є прикладом цього. У Франції можна займати кілька політичних крісел, наприклад, бути одночасно сенатором і мером комуни, не кажучи вже про деякі інші пости, коли президент інтернаціонального синдикату займається побутовим сміттям і водопостачанням водночас. Ті функції добре винагороджуються й потроху виходять на соціальний рівень. І все це законно. Але чи то не корупція?

Навіть дуже старанно працюючи, сама людина не може, приміром, стати мером великого міста, його першим магистратом і при цьому претендувати на місце в парламенті, працюючи там повний робочий день. Суміщаючи кілька посад, нинішні політичні діячі монополізують представництво. У Франції дуже мало жінок і недавніх емігрантів у публічному житті, й це великою мірою залежить від того, як «випікаються» посади, що забезпечують доступ до представництва насамперед білих чоловіків. Демократія хвора, як і Франція, країна, де політична корупція в її найгірших виявах ще не така серйозна, як деінде.

Корупція руйнує все, навіть демократію. Вона дискваліфікує політичний клас як такий, живить популістські рухи, які заміщують еліти, відірвані від народу. ■

**КОРУПЦІЯ ПІДТОЧУЄ
ДЕМОКРАТІЮ
І ПРИЗВОДИТЬ ДО
ЇЇ МОРАЛЬНОЇ
ТА КУЛЬТУРНОЇ ДЕГРАДАЦІЇ**

ти мером великого міста, його першим магистратом і при цьому претендувати на місце в парламенті, працюючи там повний робочий день. Суміщаючи кілька посад, нинішні політичні діячі монополізують представництво. У Франції дуже мало жінок і недавніх емігрантів у публічному житті, й це великою мірою залежить від того, як «випікаються» посади, що забезпечують доступ до представництва насамперед білих чоловіків. Демократія хвора, як і Франція, країна, де політична корупція в її найгірших виявах ще не така серйозна, як деінде.

Корупція руйнує все, навіть демократію. Вона дискваліфікує політичний клас як такий, живить популістські рухи, які заміщують еліти, відірвані від народу. ■

К Н И Г А Р Н Я

13–18 квітня

чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

13 квітня, 12:00 – дитяча субота: загублені казки Редьярда Кіплінга. Спільно з видавництвом «Богдан».

15 квітня, 18:00 – зустріч із Василем Шклярем із нагоди перевидання роману «Елементал». Спільно з видавництвом «КСД».

16 квітня, 18:00 – «Розмах крил»: українські переклади сучасної ірландської поезії. Спільно з Видавництвом Жупанського.

17 квітня, 18:00 – презентація українських перекладів «Вибраної лірики» мексиканського поета, прозаїка, есеїста Амадо Нерво. Перекладач Сергій Борщевський. Спільно з видавництвом «Кальварія» та Посольством Мексики в Україні.

18 квітня, 18:00 – презентація книжки історика Богдана Кентржинського «Мазепа». Спільно з видавництвом «Темпора».

Львів (просп. Свободи, 7):

15 квітня, 18:00 – розмова з автором книжки «Князі Радзивілі» Володимиром Александровичем на тему: «Князі Радзивілі та Львів». Спільно з видавництвом «Балтія-Друк».

16 квітня, 18:00 – презентація книжки Михайла Скопа «Пташине полювання». Спільно з видавництвом «Коло».

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

15 квітня, 18:00, 5-й поверх – відкриття виставки живопису Романа Бончука «Істи подано!».

18 квітня, 18:00, 4-й поверх – «Королеви слова»: Анна Хома, Ніка Нікалео та Христина Лукашук презентують свої нові книжки. Спільно з видавництвом «КСД», видавничою компанією «АРС».

Харків (вул. Сумська, 3):

13 квітня, 18:00 – літературний вечір «Дослідники мікрокосмосу». Модерує Юлія Максимейко.

17 квітня, 19:00 – круглий стіл «Майбутнє IT-технологій». Модерує Павло Баранчук.

18 квітня, 18:30 – презентація поетичної антології «Парк Горького Періоду». Модерує Ігор Зарудко.

Тернопіль (вул. Валова, 7–9):

16 квітня, 17:00 – передвеликодній майстер-клас писанкарства від творчої майстерні «Арт-Колесо».

Інформаційний партнер

Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Вразливі ДО ТИСКУ

Політична та економічна дестабілізація в країнах Центрально-Східної Європи грає на руку Москві

Автор:
Януш Бугайські, США

Економічна скрута, соціальний неспокій, політична непевність, а також міжнародна ізоляція спричинюють нестабільність у багатьох пострадянських державах Європи. Ніщо не свідчить про зменшення впливу цих факторів, а отже, політична сцена ставатиме дедалі більш неспокійною, непостійною і вразливою до тиску та інтриг Москви. Хоча в останні роки увага Кремля була прикута до України та Білорусі, в інших сусідніх державах і навіть у деяких країнах – членах ЄС для Росії з'явилися нові можливості.

НЕГАТИВНІ ФАКТОРИ

Загальноєвропейська економічна рецесія позначилася у всій Східній Європі: зменшення інвестицій, сповільнення торгівлі та ускладнення процесу одержання позик. Нереалізовані структурні реформи в деяких країнах призводять до матеріальної скрути, погіршення рівня життя та поширення безробіття. Наростає і громадське невдоволення правлячими кабінетами. Загальні вибори перетворюються на спосіб усунення партій від влади, замість того щоб забезпечувати ефективні політичні альтернативи. Такі умови підривають реформістські й прозахідні рухи і стимулюють різноманітні форми популізму та авторитаризму, а в деяких випадках і руйнують національну єдність.

Унаслідок цих факторів сподівання, що покладалися на деякі держави, як-от Україна, Грузія та Молдова, істотно змінилися. Минуло понад 20 років відтоді, як вони здобули або повернули собі незалежність, і вже немає певності в тому, що ці пострадянські країни перетворяться на консолідовані демократії, відкриті економіки та реальних кандидатів на членство в ЄС. Натомість Кремль користається з хаосу в сусідніх країнах і позиціонує себе як політичну модель для наслідування та лідера постімперських інтеграційних об'єднань, у які він закликає вступати.

Колишні радянські республіки зазнають дедалі більшого тиску у зв'язку з приєднанням до інтеграційних ініціатив Москви. Мета Кремля – якомога сильніший вплив на зовнішню та безпекову політику своїх найближчих сусідів, щоб ті зберігали нейтралітет й утримувалися від членства в західних інституціях або ж активно підтримували російську програму. Кінцева ціль – асиміляція на основі тісніших економічних зв'язків, кульмінацією якої має стати підписання

політичної угоди у стилі Євразійського союзу.

Крім України Москва зосередилася на Молдові, Південному Кавказі й навіть східних зонах Європейського Союзу.

КАВКАЗЬКІ ПРИСТРАСТІ

Після приходу до влади в жовтні минулого року політсили Бідзіни Іванішвілі Грузія поступово відступає від своїх прозахідних планів і більше схиляється до угод із Росією. Підозрюється, що Іванішвілі має бізнес-зв'язки з кремлівськими можновладцями або ж Путін забезпечує підтримку його статків. У будь-якому разі Тбілісі пригальмувало свої амбіції щодо вступу до НАТО та ЄС і, можливо, більше готове до компромісів із Росією у справі окупованих територій в Абхазії та Південній Осетії.

Деякі аналітики називають нову грузинську систему «захопленням» влади чи навіть одноособним правлінням, у межах якого Іванішвілі перетворює грошові ресурси на політичну владу. До складу правлячого політичного союзу «Грузинська мрія – Демократична Грузія» входять шість партій, п'ять із яких мають незначні соціальні бази і майже цілковито залежать від фінансування Іванішвілі. Останній – лідер цієї коаліції й очільник домінуючої партії, а також прем'єр-міністр. Він визначає склад уряду й найближчим часом назве коаліційного кандидата в президенти на виборах, що відбудуться в жовтні, а також призначив своїх ставлеників для контролю над правоохоронними органами.

Свідченням дедалі більшої концентрації влади та порушення принципу її взаємообмеження може слугувати той факт, що міністра оборони Іраклія Аласанію нещодавно усунули з посади віце-прем'єр-міністра. Іванішвілі заявив, що це покарання за прагнення балотуватись у президенти без попередньої згоди прем'єра. Наприкінці березня за ініціативою правлячої партії грузинський парламент обмежив повноваження очільника держави одноособно призначати Кабінет міністрів у разі розпуску вищого законодавчого органу, а також заборонив достроково припиняти повноваження останнього перед президентськими перегонами до інавгурації новообраного глави держави.

Після торішніх жовтневих виборів модернізація, інститу-

ційний розвиток, євроатлантична інтеграція Грузії, здається, загальмувалися. Тим часом Москва збільшує свою присутність за допомогою різноманітних інструментів «м'якої сили» (див. *Тиждень*, № 9/2013), особливо коли йдеться про торгівлю, дипломатію, масмедіа та культурний обмін, – усе заради того, щоб знеохотити Грузію до західної орієнтації.

Хоча 7 березня грузинський парламент ухвалив резолюцію, що підтверджує готовність країни проводити прозахідну зовнішню політику, невідомо, як усе буде на ділі, а не на словах. Попри переламну зустріч президента Міхеїла Саакашвілі з прем'єром Іванішвілі, між сторонами все одно немає згоди щодо ключових питань подальшого розвитку країни. Представники опозиції звинувачують уряд у систематичних політичних переслідуваннях, гальмуванні реформ та реалізації пріоритетної цілі – членства в НАТО і ЄС.

В останні місяці президентства Саакашвілі й далі попереджає своїх сусідів щодо регіональних планів РФ. Його застереження після візиту до Азербайджану, мовляв він мав рацію, коли говорив про амбіції Кремля стосовно Абхазії та Південної Осетії, розлютили Москву і налякали Баку. Саакашвілі сказав, що Азербайджан і Грузія зіткнулися зі схожими загрозами дестабілізації з боку Кремля. За його словами,

ПОЛІТИЧНА СЦЕНА СТАВАТИМЕ ДЕДАЛІ БІЛЬШ НЕСПОКІЙНОЮ, НЕПОСТІЙНОЮ І ВРАЗЛИВОЮ ДО ТИСКУ ТА ІНТРИГ МОСКВИ

«останній загрожує дезінтеграція, тим часом Азербайджан побоюється спонсорованої Росією зміни режиму».

Президент Грузії заявив, що Кремль підтримує нову азербайджанську лобістську групу на чолі з московським мільйонером Союзом Садиховим, яка має на меті встановити контроль над внутрішньою та зовнішньою політикою Азербайджану. Поміж її планів, за словами Саа-

кашвілі, – погіршити відносини між Баку і Тбілісі, підтримуючи ідею автономії азербайджанців у Грузії. За однією з найсуперечливіших його заяв, президент ЛУКОЙЛу мільярдер Вагіт Алекперов планує подібний до грузинського сценарій зміни режиму в Азербайджані. Головна мета нового лобіювання – тиск на Баку і зрештою заміна нинішнього президента Ільхама Алієва.

В останні два роки російсько-азербайджанські відносини суттєво погіршилися. Москва не поновила угоду щодо оренди Габалінської радіолокаційної станції, а отже, втратила військову присутність в Азербайджані. Хоча Алієв заявив, що Баку зацікавлене в приєднанні у майбутньому до Євразійського економічного союзу (його планують створити у 2015 році три держави Єдиного економічного простору: Росія, Білорусь та Казахстан. – **Ред.**), однак невирішена справа з окупованою вірменами територією Нагірного Карабаху створює додаткову напруженість. РФ маніпулює інструментами «м'якої сили» у вигляді ЗМІ та неурядових організацій, намагаючись схилити Баку до кремлівської політики, особливо у галузі енергетики, адже відчайдушно прагне зберегти домінуючу позицію постачальника природного газу в Європу.

ГРАБЛІ ДЛЯ КИШИНЕВА

Молдова – мабуть, найсвіжіша успішна мішень Москви. У цій країні прозахідний уряд, який підтримував ЄС, полишив владні ешелони в результаті втому недовіри до уряду прем'єр-міністра Влада Філата (див. *Тиждень*, № 11/2013). Опозиційна Комуністична партія спланувала атаку на підставі того, що більшість молдован недоволені економічним становищем і всеосяжною корупцією на офіційному рівні. Водночас правляча коаліція – Альянс за європейську інтеграцію – була зайнята запеклими політичними баталіями подібно до колишньої помаранчевої коаліції в Україні.

Падіння молдовського уряду демонструє крихкий характер тамтешньої демократії, слабкість політичних партій і невід-

ступну силу антиреформістських елементів. Внаслідок нещодавніх корупційних скандалів громадськість розчарувалась у владі, а на посаду віце-спікера парламенту було призначено темну особу – мільонера Влада Плахотнюка, проти якого ведеться розслідування щодо фінансових махінацій у кількох країнах – членах ЄС. Комуністи мають зв'язки з Москвою, а Плахотнюк – активі в Росії, чим, вочевидь, може маніпулювати Кремль для організації політичного конфлікту чи реалізації власної програми.

У той час як Молдова звертає зі шляху в бік ЄС, ціла програма Східного партнерства, розроблена Брюсселем для пострадянських країн і спрямована на стимулювання реформ та просування європейських стандартів, нині загальмувалася. Брюссель насправді не надто прагне розширення на схід, оскільки східноєвропейці, вочевидь, вичерпали свої устремління до європейських реформ. Не менш тривожно й те, що країни Центральної та Південної Європи, які входять до складу ЄС, також не мають імунітету до внутрішнього хаосу та негативного впливу Кремля.

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

У країнах колишнього союзу зростає загроза політичного неспокою і радикалізації, що створює небезпеку для внутрішньої та регіональної стабільності. Кілька країн – членів НАТО і ЄС занедають власні демократичні здобутки і прямують до популізму й націоналізму, зокрема Угорщина, Болгарія та Румунія. Навіть у Польщі – найбільшій державі регіону великого стратегічного значення – актуальне питання націоналістичних та антиєвропейських сил. У період економічної невизначеності популістська привабливість і політичні амбіції цих сил матимуть згубний вплив на весь регіон.

Невгамовні популісти експлуатують два аспекти, що справляють неабияке враження на громадськість: соціальну справедливість та етнічний націоналізм. Брак соціальної справедливості та економічних можливостей – головні проблеми в

ПРО АВТОРА

Януш Бугайчук

є експертом європейської програми Центру стратегічних та міжнародних досліджень у Вашингтоні (CSIS). Працював консультантом багатьох американських урядових інституцій та громадських організацій, регулярно бере участь у підготовці звітів із міжнародної політики для Конгресу США. Очолює програму вивчення Центральної та Південної Європи в Інституті зовнішньої політики при Державному департаменті США. Допишує до американських та європейських друкованих видань. Автор книжок: «Нові американські союзники у Європі» (2009), «Розширюючи Євразію: російські європейські амбіції» (2008), «Атлантичні мости: нові європейські союзники США» (у співавторстві з Ілоною Текелі) (2007), «Холодний мир: новий російський імперіалізм» (2004) та «Політичні партії Східної Європи: путівник у політику посткомуністичної ери» (2002)

деяких посткомуністичних країнах. Чимало прошарків населення можна мобілізувати навколо міфічної ідеї боротьби з кумівським капіталізмом, зокрема корупцією на офіційному рівні, дедалі більшою економічною нерівністю, застійним рівнем життя і неприхованим розкошуванням нових підприємців. Популістська риторика, спрямована проти еліти, знаходить відгук поміж людей, чиї економічні сподівання не були реалізовані, а це може перерости в радикальну опозицію до наявних політичних інституцій.

Деякі уряди чи опозиційні партії, щоб догодити громадській думці, зосереджують увагу на поверненні національної гордості й захисті країни від небажаних зовнішніх впливів. В умовах економічної скрути політичні лідери можуть мобілізувати виборців, зробивши цапами-відбувайлами етнічні меншини чи іммігрантів і заявляючи, що національній самостійності та економічному процвітанню загрожує їхня присутність. Греція – яскравий приклад цього процесу. Етнонаціоналізм може також мати й зовнішню складову, розпалюючи регіональні конфлікти. Наприклад, надаючи угорцям сусідніх країн громадянство і право голосу на підставі етнічної належності, Угорщина може перетворитися з держави, у якій політичні права залежать від громадянства, на державу, в якій громадянство залежить від етнічного походження (див. **Тиждень, № 13/2013**).

У деяких країнах ультра націоналісти посіли місця в парла-

менті, а впливові опозиційні партії стали проголошувати націоналістичні ідеї. В Угорщині ксенофобська іредентистська партія «Йоббік» на загальних виборах 2010 року здобула понад 12% голосів і 47 місць у вищому законодавчому органі. Політсила звертається до розчарованих молодих виборців і вправно використовує соціальні мережі для донесення своїх меседжів. Нині головна небезпека для регіону – економічна стагнація, що змусить провідні партії підлаштувати свою політику під націоналістичних радикалів заради забезпечення голосів.

Тривала економічна рецесія в усій Європі та суворі заходи у зв'язку з нею призведуть до негативних реакцій поміж населення, що безпосередньо вплине на політичну та інституційну стабільність у Центральній і Південно-Східній Європі. Зростання безробіття серед молоді може викликати серйозний неспокій у країнах. Через брак роботи люди стають нервовими, втрачають віру в демократичні інституції, що послаблює позиції влади та створює виклик для легітимності політичних систем.

Такі країни, як Болгарія і Румунія, переживають запеклі політичні баталії, що підривають політсили та створюють сприятливий ґрунт для радикальних елементів. Нещодавнє падіння болгарського уряду відкрило популістам шлях до наступних виборів (див. **Тиждень, № 9/2013**). Такий розвиток подій більше ніж на руку Кремлю, який прагне нажити капітал на політичному хаосі для розширення власних регіональних амбіцій та підтримуватиме політиків, які віддають перевагу або визнають російські стратегічні й бізнес-інтереси. У цьому контексті економічна стагнація, демократична регресія та популістські політики в країнах Центрально-Східної Європи сприятимуть реалізації регіональних цілей Москви, розвалюючи національні інституції, породжуючи розкол у Європейському Союзі, підриваючи ефективність НАТО та віддаляючи Сполучені Штати від європейських союзників. ■

ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ
ІНФОРМАЦІЙНИЙ

5

ЧАС ПІДСУМКИ ТИЖНЯ

З ТЕТЯНОЮ ДАНИЛЕНКО

21:00
ЩОНЕДІЛІ

Культ Кіма зсередини

Незважаючи на апокаліптичні прогнози, у столиці КНДР триває звичне незвичайне життя

Важко говорити про щось звичайне в Північній Кореї. Але поки її лідери щодня похваляються почати нещадну війну проти Сполучених Штатів та Південної Кореї, мешканці Пхеньяна і прилеглих районів, схоже, більше заклопотані приготуваннями до весни, ніж до збройних сутичок.

Коли напруження на Кореєському півострові зашкалювало, агресивна пропагандистська бліцкриг-кампанія у Пхеньяні безперестанку промивала мізки населенню, повторюючи мантру про невідворотність останньої битви не на життя, а на смерть. 26 березня люди збиралися перед телеекранами, щоб послухати дикторку в рожевому, яка зачитувала рішучі накази вищого командування Кореїської народної армії польовим частинам: готуватися до атаки на американські бази і провести «фізичну акцію» проти Південної Кореї.

За кілька днів погрози дійшли аж до ядерної війни, а на головних вулицях Пхеньяна з'явилися намальовані від руки плакати із зображенням цілої зливи ракет над Вашингтоном. Державна агенція новин (KCNA) випускала щоденні інформаційні повідомлення, у яких повторювалося те саме пропагандистське кліше: войовничість режиму – це відповідь на страшну загрозу ззовні, наприклад, на розгортання американських бомбардувальників «невидимок» B-2 і винищувачів F-22 у ході спільних військових навчань Збройних сил США та Південної Кореї на південь від укріпленої демілітаризованої зони (ДМЗ). Для власного народу пропаганда малює образ Північної Кореї як жертви, а ніяк не агресора. 31 березня режим назвав ядерну зброю країни (все ще нечисленну і не доведено до пуття) «життям на-

роду», від якого влада ніколи не відмовиться, доки зовнішні сили погрожуватимуть їй ядерною атакою.

Але в соліпсичному суспільстві, якому проминають мізки і залякують ядерним знищенням, ті кілька ознак виходу столиці на стежину війни здавалися радше комічними, ніж переконливими, як пріснопам'ятна військова гра «Зарніца» на рівні державної політики. Автобуси і трамваї, запаковані в камуфляж, були схожі на тіток у сіточках для волосся, в яких ненароком застрягло кілька листочків. Місцеві лише хихотили у відповідь, коли якийсь іноземець жартома застеріг, що коли їх замаскують ще краще, то в них

можуть врізатися інші машини.

Північна Корея – наймілітаризованіше суспільство на Землі. Але єдина зброя, яку можна було побачити у столиці, – дерев'яні рушниці в руках геть юних хлопців-курсантів. Найбільше солдатів було на шляху від пхеньянського аеропорту (на якому не помічено жодних військових літаків): сотні призвників із лопатами копали ямки і саджали дерева. Столицю заповнили бригади робітників, які висаджували весняні квіти на клумбах і газонах.

У Пхеньяні не покидало враження, що весь шум і погрози Америці та Південній Кореї призначені переважно

ВВП Північної Кореї за ПКС становить **\$1800** (2011 рік, 165-те місце у світі)

для внутрішнього споживання. Схоже, метою було представити юного диктатора Кім Чен Ина безстрашним головнокомандувачем. Зовнішні загрози виправдовують параною і наростання ізоляції Північної Кореї, хоч би як тяжко доводилося від цього людям. А народові, котрий зник до затурканості, це дає щось на зразок екзистенціальної драми, у якій повальне обоження «великого лідера» є єдиною розвагою.

У всьому цьому відчувається щось від секти пророків «кінця світу». У розмові люди благоговійно стихують голос, згадуючи Кім Чен Ина, його батька і діда. Про рішення диктатора збудувати ролердроми для печених столичних дитлахів переповідають із захватом. Набагато менше говорять про те, що кожна четверта північнокорейська дитина (майже в усіх провінціях) потерпає від недоїдання.

ТЕАТР АБСУРДУ

На кожному вигині звивистої річки Тедонган, яка протікає

через Пхеньян, гримить революційна музика. Це створює щось на кшталт саундтреку до військового фільму-епопеї. На світланку пронизливе сопрано з гучномовців на фургончику шматує ранкову тишу. Це пісня про перемогу «на одному диханні» – заклик до пришвидшення, який красується і на стіні нової 20-поверхової споруди центробанку над річкою. Будівництво, схоже, дещо сповільнилося.

Що цікаво – дехто з привілейованих мешканців столиці й далі дозволяє вішати собі на вуха цю пропагандистську локшину. Люди тупо переглядають по телевізору нескінченні повтори старих передач про те, як покійний диктатор – череватий і незграбний Кім Чен Ир – відвідував лікарні й фабрики, хоча вже бачили сюжети про ці робочі візити безліч разів.

Проте незібраність, яку можна спостерігати в Пхеньяні, необов'язково характерна для всієї країни. Вважається, що в межах 60 миль (100 км) від демілітаризованої зони дислокуються три чверті північнокорейського війська (загальна чисельність якого становить 1,1 млн) з приблизно десятьма тисячами артилерійських установок, які здатні завдати удару по Сеулу. Але південнокорейська й американська розвідки не повідомляють про жодні незвичні переміщення військ.

Найбільшу тривогу в Пхеньяні викликають, напевно, якраз економічні наслідки. Після запуску на орбіту в грудні північнокорейської ракети із супутником на борту курс вони на чорному ринку впав на десяту частину – приблизно до 8 тис. вон за долар. Офіційний курс – 100 вон за долар. Пристойна місячна зарплата державного службовця в середньому становить близько 3 тис. вон, тобто менше ніж 50 американських центів за неофіційним обмінним курсом. Проте в розкішних барах і кав'ярнях, куди вчашають іноземні туристи, повно північних корейців в одностроях. Це означає, що чим нижче падає обмінний курс, тим вигідніше привілейованій еліті, яка має доступ до твердої валюти.

Пристойна зарплата державного службовця в КНДР у середньому становить близько

3 тис.

вон на місяць – це менше ніж

50

американських центів за неофіційним обмінним курсом

Міжнародні санкції, які ще посилюються після проведеного Північною Кореєю в лютому ядерного випробування, тривожать деяких мешканців Пхеньяна. Вони бояться, що санкції можуть перекрити шлях валютним інвестиціям, яких шукає дедалі більше державних підприємств.

Можливо, найслабше місце режиму, що здатне якось стримати його войовничість, – кричущий брак механізації господарства країни. У столиці та прилеглих районах економіка тримається лише на людських руках, а не на машинах або пальному. Жодного трактора не видно на полі, де городні бригади, чоловіки й жінки, довбають мерзлий зимовий ґрунт. На одній із розбитих доріг Porsche (вочевидь, з іноземним інвестором за кермом) обігнав купку старих селян і селянок, які штовхали під гору тачки, навантажені лантухами з насінням. Найпомітніша форма підприємництва і вільного ринку, яка впала в око, – літні дядьки на узбіччях із ремкомплектами для латання пробитих велосипедних покришок.

ВЕСЬ ШУМ І ПОГРОЗИ ПХЕНЬЯНА АМЕРИЦІ ТА ПІВДЕННІЙ КОРЕЇ ПРИЗНАЧЕНІ ПЕРЕВАЖНО ДЛЯ ВНУТРІШНЬОГО СПОЖИВАННЯ

Вдалині мліє Пхеньян, але, на відміну від більшості столиць, він не ховається в хмарах смогу. Великі заводи й фабрики працюють ввісели, якщо працюють узагалі. Зате на горизонті виблискують футуристичний готель Ryugyong на 105 поверхів, який своїми обрисами нагадує ввігнутий у небо кинджал. Він теж не працює – немає коштів на завершення будівництва. З віконця Porsche картинка, напевно, здається зворушливою. Для того, хто горбатиться з тачкою в руках, у будь-якій нормальній країні це здалося б нещадним знущанням. ■

© 2013 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

ФОТО: AP

У Багдаді все ще неспокоїно

Як живуть іракці через 10 років після падіння Саддама Гусейна

Війна в Іраку – чи не найважливіша міжнародна подія останнього десятиліття, що змінила розстановку сил не лише на Близькому Сході, а й в усьому світі. Мільярдні оборонні бюджети, що підірвали економіку Сполучених Штатів, жертви серед мирного населення, скандали з катуваннями іракців у в'язниці «Абу-Грейб», що піддали сумніву методи, якими США просувають демократію у світі. Відтоді між-

Автор:
Наталія
Гуменюк,
Багдад –
Ербіль –
Халабджа –
Київ

народна спільнота намагається триматися осторонь чужих конфліктів, аби уникнути зовнішньої та внутрішньої критики. Бойові дії 10-річної давності насамперед змінили життя 30 млн іракців, чимало з яких спочатку справді вітали повалення режиму Саддама Гусейна – одного з наймогутніших авторитарних лідерів сучасності.

Сьогодні в столиці республіки не стріляють на вулицях і не викрадають людей. Якби не

КПП через кожну сотню метрів та фортифікована «зелена зона», де містяться урядові будівлі й іноземні представництва, здавалося б, що семимільйонне місто живе звичайним і навіть бурхливим життям.

Але люди гинуть. Наприкінці 2012-го 28-річний Могаммед Лямі готувався до весілля. Рідні саме розкошелилися на меблі для молодят, хлопець пішов на базар і загинув від вибуху замінованого авто. Могаммедів брат

САДР-СІТІ. Найбільш заселений район Багдада, де до 2008-го точилися бої

Дорогою на роботу

«Місто бідняків»

розповідає, що сім'я не отримала жодної компенсації. Такі історії в Багдаді на кожному кроці.

Від теракту не вбереже ані обов'язкова для місцевих політиків охорона (саме вони основна мішень терористів), ані важкоозброєні військові, котрих повно на центральних вулицях, хоча не помітиш у бідніших кварталах. Іракці по-буденному пояснюють: якщо заклали вибухівку, то винні баасисти – прихильники старого режиму, якщо себе підірвав смертник – справа рук «Аль-Каїди».

ВИЗВОЛИТЕЛІ ЧИ ОКУПАНТИ?

«Убивства бувають украй підступними. Ми не раз бачили, як після теракту родичі й друзі бігли допомагати пораненим, і тут-таки ставався повторний вибух. За ці роки в моєму кварталі, де мешкає 1 тис. сімей, загинуло 60 осіб. То були сусіди, котрих я знав особисто», – зітхає Абу Фатма. Його будинок стоїть в одному з найбільш заселених районів мегаполіса – Садр-сіті, в минулому Саддам-сіті. Це багдадське передмістя вважають форпостом радикального шийтського лідера Муктади ас-Садра. Впродовж чотирьох років, аж до 2008-го, тут точилися запеклі бої проти американських військових та іракської регулярної армії. Сивочолий Абу Фатма запевняє: лиху славу Садр-сіті має лише тому, що тут живуть бідняки,

ВВП Іраку на особу за ПКС –

\$3864

(124-те місце; 2011 рік).
За даними Світового банку

У 2012 році Ірак посідав 169-те місце у світовому рейтингу корупції (Україна – 144-те).
За даними Transparency International

котрих утискали за всіх режимів – і за Саддама, й нині.

«Тоді, у 2003-му ми справді раділи приходіві американців, сподіваючись на визволення від Саддама, котрий пригноблював шийтів. Однак те, як окупаційна влада поводитися з мирним населенням, виявилось несподіванкою. Так само дивувало, що іракський уряд почав працювати не для людей, а заради власного збагачення. Нас зрадили геть усі» – каже Абу Фатма.

Майже всі іракці, з котрими довелося зустрітись, незалежно від соціального статусу, віроспо-

відання чи етнічного походження, просять відокремлювати повалення Саддама й дальші дії американських військ. Здається, ностальгії за Гусейном не відчують ані малозабезпечені мешканці Садр-сіті, ані суніти з провінції Анбар, де третій місяць не вщухають виступи проти дискримінації, ані прогресивна молодь, ані тим паче політики.

«Будь-яка окупація неприйнятна. Ми погодилися на допомогу коаліційних сил, але потім усе пішло не так. Рада Безпеки ООН легітимізувала статус США,

Вулиця Моттанаба, де вже 900 років продають книги

Курдистан,
м. Халабджа.
Тут 1988 Гусейн
застосував проти
людей хімічну
зброю

Цвинтар, де поховані загиблі
внаслідок газової атаки
на Халабджу

і визволителі перетворилися на окупантів», – говорить Лябід Аббасі, заступник і головний радник міністра закордонних справ Іраку. «Голова американської окупаційної адміністрації Пол Бремер не знав регіону, встановив правила, які спровокували купу проблем. Було розпущено армію та служби безпеки. Сотні тисяч озброєних чоловіків опинилися на вулиці без роботи. Усунення з публічної сфери членів єдиної за часів Саддама партії «Баас» (переважно сунітів)

відбувалось усупереч ідеї національного примирення. Насаджені принципи державного управління поглиблювали й закріплювали етнічний поділ. Не дивно, що люди відвернулися від Америки», – продовжує дипломат.

23-й річний працівник Міністерства культури Іраку Алі пригадує: «Спершу було весело: із солдатами зі США практикували англійську, грали з ними у футбол, шахи. Усе змінилося після того, як американці піді-

рвали перше авто з мирними жителями. Упіймавши Саддама, вони почали поводитись як господарі. Від образи було боляче».

ЗБРОЯ, ЯКОЇ НЕ БУЛО, КОРУПЦІЯ ТА НАФТА

Щойно мова заходить про легітимність військової операції, згадують, що зброї масового ураження (наявність якої стала приводом для вторгнення) не виявили, а досьє ЦРУ, на яке посилався Джордж Буш, сфабрикували. Однак в іракському Курдистані пам'ятають про Халабджу – містечко на кордоні з Іраном, де 25 років тому, навесні 1988-го, Саддам Гусейн застосував хімічну зброю проти місцевих курдів. Це була найбільша газова атака в історії, в якій 5 тис. осіб загинуло й до 20 тис. постраждало.

«Я вбереглася, бо фабрика, де у мене була робота, стояла на околиці міста. Всі, хто вижив, утікали в гори, в Іран. Люди вмирили, вдихаючи випари газу, які нагадували аромат яблука», – пригадує 80-річна Аміна Агмад. «Де була міжнародна спільнота? Де були арабські лідери, коли Саддам убивав нас, і не тільки курдів, а й усіх іракців? Про міжнародне законодавство згадують лише коли воно комусь на користь», – додають жителі Халабджі. Після війни 1990–1991-го над територією іракського Курдистану запровадили безпілотну зону, Багдад перестав контролювати три провінції ав-

Родина
Моххамеда
Лямі, що
загинув в
результаті
вибуху
замінованого
авто

тономії, але водночас і фінансувати місцеве населення.

«Так, я не вчився, бо за Саддама в усій окрузі не було школи. Зараз наше життя покращилося, коли порівнювати з тодішнім бідунням», – каже Джамаль, іще один мешканець містечка, вказуючи на відбудовані вулиці. А курдський правозахисник Хушаар Салам Малов пригадує: «Бувши в Естонії, я поцікавився, чому її громадяни настільки незадоволені Радянський Союзом, якщо за нього було споруджено більшість будинків і прокладено стільки доріг. У відповідь мене перепитали, чому я не сумую за Саддамом. Так, нинішня будівля нашого парламенту зведена за Гусейна, але чи має це значення, якщо він убивав людей? Коли мій батько йшов на роботу, ми прощалися, мов назавжди».

Нині іракським політикам можна вільно ставити запитання про дискримінацію колись провладної сунітської меншини, про зосередження керівних важелів у руках прем'єр-міністра Нурі аль-Малікі, про тортури у в'язницях та поліцейських відділках, про безкарність правопорушників і неспроможність гарантувати безпеку, а насамперед про захмарний рівень корупції.

За даними міжнародних організацій, Ірак у десятці найкорумпованіших країн світу. Колишній військовий тамтешнього походження, який відслужив у лавах американського спецназу розповідає: «Віз якоеь одного з місцевих ватажків «Аль-Каїди», щоб, як і було домовлено, передати його до іракського суду. Той пропонував \$40 тис., якщо я дозволю йому втекти, і переконував, що все одно опиниться на волі. Скільки ти їм заплатив? – перепитав я, коли терорист, як і обіцяв, зателефонував мені через три дні. Сказав, що віддав \$10 тис.».

Водночас за запасами природних ресурсів (нафти, газу) Ірак – одна з найбагатших країн на планеті.

Іракському Курдистанові, де проживає 6,5 млн (17% населення держави), належать одні з найбільших нафтових родовищ у світі. Через міжнародні санкції вони фактично не функціонували до 2003-го. Багдад обра-

Місто Сулейманія,
Курдистан

жається, що нині нафтові гіганти, такі як Exxon Mobile, переводять виробництво на північ, позбуваючись контрактів на півдні країни, бо там задорого коштує охорона об'єктів.

Нафтовим компаніям пропонують, чи не найвигідніші у світі умови діяльності, зокрема право на відшкодування витрат, пов'язаних із розробкою нових родовищ. Шанси знайти в цій землі чорне золото – 70%.

Один із найбільших експортерів та імпортерів для

країни – Китай. Економічна й культурна присутність Далеккого Сходу впадає в око: на вулицях переважно японські та південнокорейські авто, у квартирах усі дивляться крім індійських південнокорейські серіали.

Попри тяжкі наслідки війни та постійні загрози терактів, цивілізоване життя в Іраку через 10 років після повалення Саддама Гусейна поступово відновлюється, але до зовсім мирного ще далеко. ■

Учасники церемонії вшанування
жертв геноциду проти курдів

Нова економіка спільного споживання

В інтернеті можна знайти все, що вам потрібно

За один вечір 40 тис. осіб винайняли помешкання за допомогою сервісу, який пропонує 250 тис. кімнат у 30 тис. міст 192 країн. Вони обирали приміщення і платили за все онлайн. Але пропонували їм квартири не готельні мережі, а приватні особи. Клієнти й господарі знаходили одні одних через Airbnb, фірму із Сан-Франциско. Від моменту відкриття цієї компанії у 2008 році її послугами вже скористалися понад 4 млн осіб (2,5 млн лише за 2012-й). Це найяскравіший приклад шерингу, нової економіки спільного споживання (англ. sharing economy), коли можна винаймати і брати на прокат житло, автомобіль, човни та інші товари й речі безпосередньо одне в одного через інтернет.

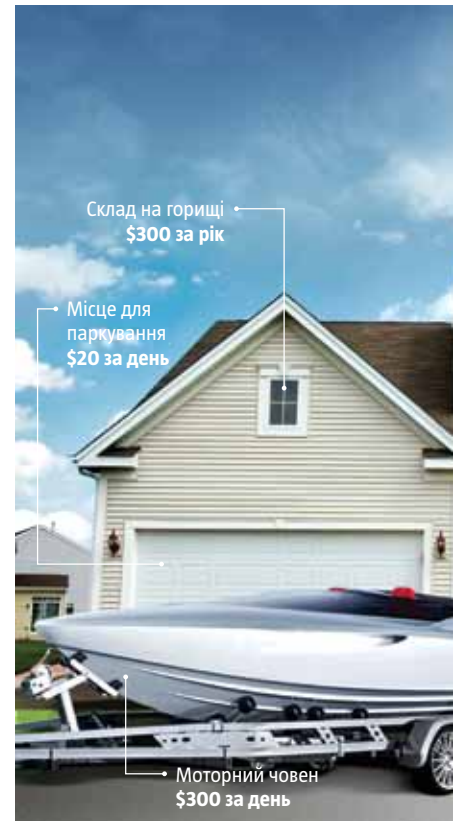
Може здатися, ніби така система нічим не відрізняється, скажімо, від надання послуг міні-готелями bed&breakfast, таймшеру (права на користування нерухомістю впродовж частини року) або участі в карпулі (спільному використанні одного приватного автомобіля кількома пасажирами). Але технології зменшили операційні затрати, що зробило спільне користування за допомогою інтернету як ніколи дешевим і легким, а тому й значно доступнішим. Велику зміну забезпечила досяжність точніших даних про людей і товари, що уможливило деталізування інформації про фізичне майно й використання його в послугах. До масового застосування інтернету теж можна було орендувати в когось дошку для серфінгу, електроінструмент або місце для паркування, однак клопотів було більше, ніж еконо-

мії від такої угоди. А ось тепер на сайтах Airbnb, RelayRides і SnapGoods власники та наймачі можуть знайти одне одного; смартфони з функцією GPS підкажуть, де припарковано найближчий автомобіль, доступний для прокату; соціальні мережі дають шанс перевірити, хто є хто, і сприяють установленню довірчих стосунків; а розрахунок здійснювати можна через електронні платіжні системи.

ЩО МОЄ, ТЕ ТВОЄ (ЗА ПЕВНУ ПЛАТУ)

Так само, як бізнес «із рук у руки» (на зразок eBay) передбачає, що будь-хто може стати роздрібним продавцем, шерингові сайти пропонують людям перспективу виступити в ролі таксі, автопрокату або власника затишного готелю саме тоді, коли це їх влаштує. Для цього просто потрібно зайти в «павутиння» або завантажити спеціальний додаток. Така модель підприємництва особливо стає у пригоді власникам дорогих речей, якими вони користуються не вельми часто. Найпростіші приклади – помешкання й автомобілі, але можна орендувати ще й кемпінгові стоянки у Швеції, поля в Австралії, пральні машинки у Франції. Як люблять наголошувати прибічники економіки спільного споживання, головне – не володіння, а можливість користування.

Речел Ботман, авторка книжки на цю тему, каже, що сам ринок споживчої пірингової (від англ. peer-to-peer – «рівний до рівного») – система, при якій усі учасники мають однаковий статус, не обов'язково лише «клієнта» чи «продавця». – **Ред.**

оренди оцінюють у \$26 млрд. Ширше визначення економіки спільного споживання включає пірингові позики (хоча готівку навряд чи можна вважати «зайвим» активом) або встановлення на даху власного будинку сонячної батареї, щоб продавати струм електромережам (щоправда, це вже більше схоже на комунальне підприємство). І така форма доступна не лише приватним особам: за допомогою інтернету компаніям теж стає легше здавати в оренду вільні приміщення й техніку. Все-таки в основі економіки спільного споживання – індивіди, які орендують майно одне в одного.

Таке спільне споживання має кілька позитивних моментів. Власники заробляють на тому майні, яким мало користуються. За даними сайта Airbnb, господарі нерухомості в Сан-Франциско здають своє житло в оренду в середньому 58 днів щороку й заробляють на цьому \$9300. Автовласники мають із оренди своїх машин через сервіс RelayRides у середньому \$250 за місяць, а дехто навіть понад \$1 тис. Тим часом оренда обходиться дешевше, ніж купівля чи послуги традиційного посеред-

Світовий ринок
споживчої
пірингової оренди
оцінюють у

\$26
млрд

ЯК ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНИ ЗМУСИЛИ СУПЕРМАРКЕТИ ПРИСТОСУВАТИСЯ ДО НОВИХ УМОВ, ТАК І ІНДИВІДУАЛЬНА ОНЛАЙН-ОРЕНДА РОЗПОЧНЕ РЕВОЛЮЦІЮ В ТРАНСПОРТІ, ТУРИЗМІ ТА ПРОКАТІ ОБЛАДНАННЯ

ника, як-от готель або компанія з прокату автомобілів (тож не дивно, що багато шерингових фірм з'явилися саме під час фінансової кризи).

Якщо ви товариська людина, то оренда приватного житла для вас – те, що треба, адже це нагода познайомитися з господарями. А коли вам у кожному приватному власнику ввижається серійний маніяк-убивця, то можна користуватися послугами звичайних готелів. Іншим ще подобається довіра, яку створює спілкування в мережі. Власники інтернет-платформ проводять перевірку особистої інформації, а задіяні в процесі сторони зазвичай публікують у мережі відгуки й рейтинги по завершенні кожної угоди. Це допомагає виявити нікчемних водіїв, дрібних злодюжок і вандалів. Через Facebook та інші соціальні мережі учасники можуть перевірити один одного й виявити спільних приятелів (або друзів друзів). Одній користувачці сервісу Airbnb у 2011 році розгромили квартиру. Але зазвичай система працює напрочуд добре.

ЕКОНОМІКА МАЙБУТЬОГО

Економіка спільного споживання дещо нагадує початок ери

онлайн-торгівлі, яка в Америці з'явилася 15 років тому. Попервах люди хвилювалися, чи буде це безпечно. Але, здійснивши вдале придбання, скажімо, через Амазон, вони вже не боялися купувати й на інших сайтах. Аналогічно після першого використання послуг Airbnb або сервісу автопрокату люди сміливіше освоюватимуть інші пропозиції. Знову-таки згадаємо eBay. Цей сервіс почався як піринговий торговельний майданчик, а зараз на ньому тон задають професійні «майстри продажів», багато з котрих починали як звичайні користувачі eBay. Те саме може трапитися і з шеринговою економікою, яка теж відкриває нові можливості для підприємництва. Наприклад, дехто купує автомобілі лише для того, щоб здавати їх напрокат.

Традиційні постачальники товарів та послуг також залучаються до цієї моделі. Компанія з автопрокату Avis має свою частку в індивідуальному прокатному бізнесі, з яким конкурує. Те саме стосується двох виробників машин GM і Daimler. Фірми можуть виробити гібридні моделі діяльності, виставляючи на ринок надлишкові ак-

тиви (транспортні засоби, обладнання або приміщення) на сайтах орендних сервісів від індивідуальних власників. Раніше нові способи ведення бізнесу в інтернеті не витісняли старих методів повністю. Але часто вони їх змінювали. Як інтернет-магазини змусили мережі супермаркетів Walmart і Tesco пристосуватися до нових умов, так і індивідуальна онлайн-оренда розпочне революцію в транспорті, туризмі, прокаті обладнання тощо.

Головна проблема – непевність щодо регламентації такої діяльності. Чи поширюються на орендодавців помешкань, ска-

За даними сайту
Airbnb, господарі
нерухомості
в Сан-Франциско
здають своє житло
в оренду
в середньому

58

днів щороку
й заробляють
на цьому

\$9300.

Автовласники
мають із оренди
своїх машин через
сервіс RelayRides
у середньому

\$250

за місяць,
а дехто навіть
понад

\$1 тис.

жімо, готельні податки? В Амстердамі місцева влада за пропозиціями житла на Airbnb відстежує неліцензовані готелі. У деяких американських містах власники таксопарків пролобіювали заборону на послуги з прокату приватних авто. Небезпека полягає в тому, що хоча деякі правила необхідно модернізувати для забезпечення захисту споживача, та все-таки традиційні компанії в цій галузі намагатимуться позбутися конкуренції. Звісно, власники, які здають в оренду своє житло, повинні платити якийсь податок. Але не варто регламентувати їхню діяльність так, ніби це Ritz-Carlton. Спрощені умови, які здебільшого застосовують для міні-готелів, тут були б набагато доцільнішими.

Економіка спільного споживання – найновіший приклад того, що означає інтернет для споживача. Ця модель, котра саме набирає сил, виявилася нелегким сюрпризом і для регулятивних органів, і для компаній, котрі вже зайняли свою нішу на ринку. Це свідчить про її величезний потенціал. Отож-бо настав час допомагати ділитися. ■

Кому всміхається Роджер

Розквіт морського піратства завжди був зворотним боком розвитку економіки, інтенсифікації торгівлі та виникнення слабоструктурованих суспільств

Автор:
Олексій
Сокирко

Здавалося, що в сучасному світі піратство давно втратило свою первісну грізну подобу й масштаби, залишившись пригодницькою казкою для малюків. Однак зростання кількості розбійних нападів у морі та в повітрі, схоже, заперечують цю легковажну тезу. Причинами такої реінкарнації є соціальна природа й джерела піратства, історія якого налічує понад три тисячі років.

НА СВІТАНКУ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Пірати – головні герої одного з перших творів світової літератури. Утім, не поспішаймо дивуватися. Одисей та його побратими, звісно, були позитивними хлопцями, яких Гомер примхою свого таланту відправив не на грабунок, а на шляхетні подвиги. Однак їхніми реальними прототипами, найімовірніше, були грецькі колоністи-заробітчани, які в пошуках кращої долі мандрували Середземномор'ям (цікаво, що пірат (лат. *pirata*) походить від гр. *πειράω* («випробовувати»). Торгівля й війна, які в давнину були нерозривно пов'язані між собою, автоматично робили купця воїном, що мав захищати вторговане, а вояка комерсантом, який дбав про збут захопленої здобичі.

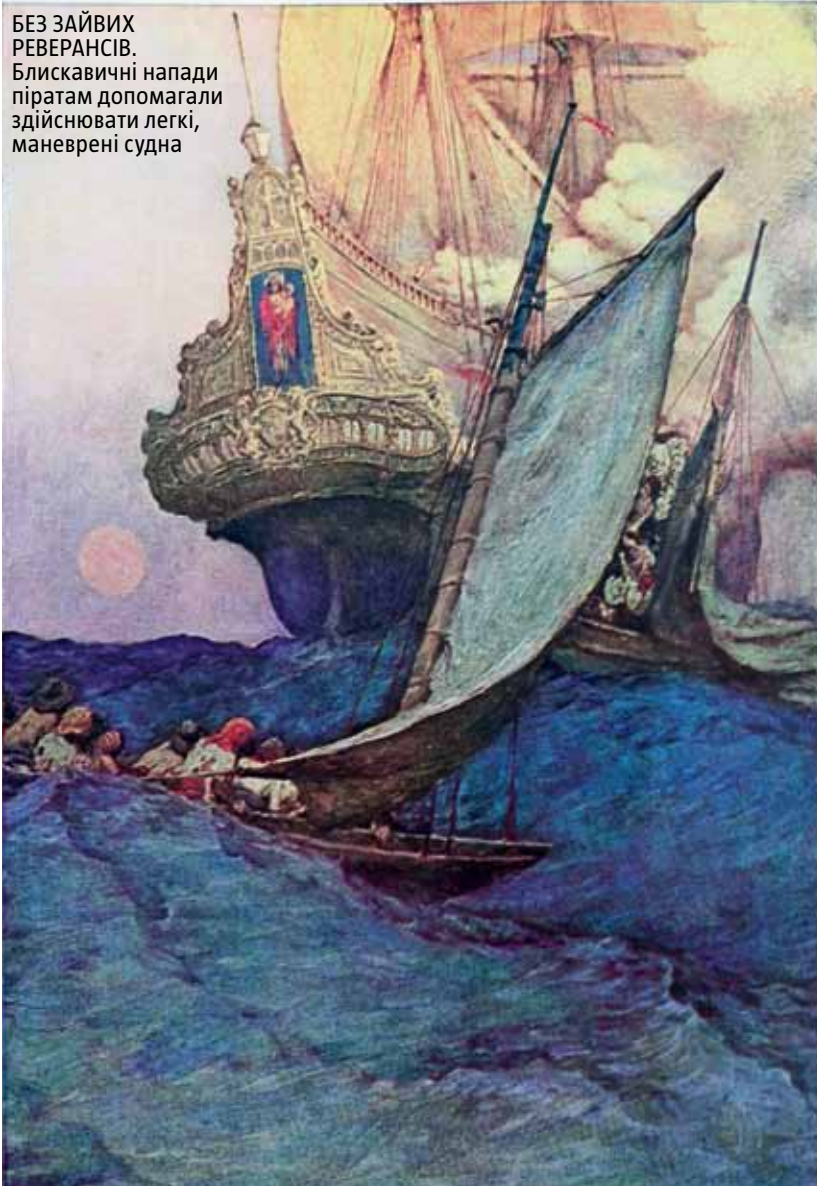
Уже на початку I тисячоліття до н. е. природні ресурси Пелопоннеського півострова не могли забезпечити зростання тамтешнього населення, змусивши еллінів шукати й освоювати нові землі поза Малою Грецією. Рух великої колонізації, що охопив усе Середземномор'я, а згодом й акваторії Чорного та Азовського морів, був аж ніяк не мирним, супроводжуючись суттєвими зварварськими народами та усобицями між самими колоністами. Утім, тільки-но новостворені міста-колонії почали давати шалені прибутки від транзитної торгівлі дефіцитними товарами, рабами й про-

довольством, вони потрапили під контроль піратів, що заволоділи морськими шляхами.

Дуже швидко піратство розрослося кількісно, виробило свою внутрішню структуру й спеціалізацію, які в загальних рисах зберігаються аж до сьогодні. Базами піратів ставали острівні архіпелаги з важкодос-

тупними гірськими масивами, а тактикою бою – блискавичні й зухвалі напади на легких і маневрових суднах.

Гомер, не бажаючи кидати тінь на своїх співвітчизників, найбільше згадує про фінікійських піратів, що сусідили з еллінами, хоча не менш відомими на той час були долопійські

БЕЗ ЗАЙВИХ РЕВЕРАНСІВ.
Блискавичні напади піратам допомагали здійснювати легкі, маневрені судна

(власне грецькі), розгромити яких вдалося лише в V столітті до н. е. На віддаленому від центрів античної цивілізації Причорномор'ї піратство не лише жилося за рахунок можливих купецьких міст, а й навіть виступало як військовий союзник місцевих володарів. Понтійський цар Мітрідат VI Євпатор (121–63 роки до н. е.) уклав угоду з кількома піратськими ватагами, які мали плундрувати міста й флотилії супротивного Риму.

ВОЛОДАРИ МОРІВ ТА ОКЕАНІВ

Історія піратства загалом сприймається як певною мірою європоцентрична, хоча це не так. Розквіт морського здобичництва завжди був зворотним боком розвитку економіки, інтенсифікації торгівлі та виникнення складноструктурованих суспільств. Класичним прикладом такого зв'язку є поява японських і тайванських піратів вокоу, які протягом IX–XVI століть грабували узбережжя Південного Китаю та Кореї. Флотилії азійських флібустерів склалися зі збіднілих рибалок та ремісників, декласованих самураїв, а об'єктами нападів були багаті міста, купецькі кораблі, хоча в деяких випадках плундрування зазнавали й рибальські селища, що обкладалися регулярно даниною.

Показовим прикладом піратства були вікінги – така собі збірна північних народів із бідних країн, які впродовж VIII–XI століть плундрували узбережжя Європи, Малої Азії та Північної Африки. Відсутність стійких та добре керованих держав у ранньосередньовічному Старому світі робила його терени зручним і практично беззахисним полем грабунку для вікінгів, які нападали спочатку на узбережжя, а потім річками почали проникати в глиб континенту. Втім, примітивним грабунком не обмежувалося. Обкладаючи окремі терени постійною даниною, вікінгські ватажки-конунги з часом стали тримати там постійні залоги, запроваджувати свої правові норми і судочинство. Так з'явилися перші варязькі династії, деяким із них пощастило здобути владу в таких великих

ЗАХОПЛЕННЯ ПІРАТА ЧОРНА БОРОДА. 1718 РІК. ЖАН-ЛЕСЖЕ ЖЕРОМ ШЕРРІС

держав, як-от Київська Русь. Відгомін норманських перемог був відчутний і наприкінці Середньовіччя, коли Європа вже стояла на порозі Великих географічних відкриттів: на початку XVI століття кілька банд фрисландських (скандинавсько-голландських) піратів на чолі з Пером Герлофсом Донія успішно воювали проти імператора Карла V, захопивши 28 кораблів.

Європейські пірати були не лише вихідцями з Англії, Іспанії та Франції, як ми звикли вважати під впливом пригодницьких романів. Не менш відомі своєю зухвалістю й жорстокістю мавританські розбійники (араби й бербери), місцем осідку яких були Крит та Балеарські острови, а найпопулярнішими об'єктами нападів – Рим (911 року вони навіть пограбували Ватикан) і володіння Венеціанської Республіки. Контролюючи практично все Західне Середземномор'я, берберські корсари зберігали своє панування аж до XIX століття. Секретом успіху був політичний протекторат з боку близькосхідних держав, зокрема Османської імперії, яких пірати поставали невірниками (за різними підрахунками, протягом XVI–XIX століть вони продали від 1 млн до 1,25 млн бранців) і які водночас слугували своєрідним

**ДЖЕНТЛЬМЕНИ
УДАЧІ.**
Морський
розбій –
справа
небезпечна
і ризикована
для життя

заслоном від флотів християнських держав.

Не пасли задніх у піратському бізнесі й слов'яни. Так, італійським містам ще від IX століття регулярно допикали іллірійські здобичники, які отаборилися в зручних бухтах сучасної Чорногорії та Далмації. Пізніше тамтешні пірати не лише стали найзаклятішими ворогами італійських купців, а й, власне, загрожували найбільшій торговельній столиці Ду-

ЗВИЧНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ ПОБУТУВАННЯ ПІРАТСТВА ЗАВЖДИ БУЛИ ТАК ЗВАНІ СІРІ ЗОНИ – АКВАТОРІЇ МОРІВ ТА ОКЕАНІВ, ПОГАНО КОНТРОЛЬОВАНІ ДЕРЖАВАМИ

бровнику. Наприкінці XI століття на землях Північної Русі виник слов'янський аналог вікінгів – ушкуйники (від рос. «оскуй», «ушкуй» – тип річкового судна). Первісно збройні ватаги ушкуйників, фінансовані новгородськими боярами й купцями, займалися грабунками й торговельними промислами на Волзі й Камі, але вже згодом стали нападати на Південну Швецію, Фінляндію. У XIV сто-

ЗАПОРОЖЦІ НА МОРІ. Одна з перших згадок про козаків стосується їхнього нападу на турецьку галерею

ГРИГОРІЙ ГАЛАРІН. БИТВА КОЗАКІВ З ТУРЕЦЬКИМИ ПІРАТАМИ НА ЧОРНОМУ МОРІ

ЦІКАВІ ФАКТИ З ІСТОРІЇ ПІРАТСТВА

75 року до н. е. – Юлія Цезаря викрали кілікійські пірати
 642 року – іллірійські пірати починають регулярні напади на Італію
 789 року – перший набір вікінгів на Південно-Західну Англію
 1318 року – новгородські ушкуйники пограбували м. Або у Фінляндії
 1523 року – пірати захопили іспанські судна зі скарбами ацтеків
 1615 року – набір запорозької флотилії на Стамбул
 1631 року – набір берберських піратів на Балтимор
 1671 року – рейд піратів Генрі Моргана на Панаму
 1762 року – захоплено іспанський фрегат «Герміон» – рекордний трофей піратів за всю історію
 1804 року – створення коаліції китайських піратів
 1812 року – пірати Жана Лафіта взяли участь у битві при Новому Орлеані в складі американської армії
 1848 року – іспанський флот розбиває мусульманських піратів поблизу Філіппін

лігті їхні походи сягали навіть Західного Сибіру й становили неабияку небезпеку для амбітних московських правителів.

ЗОЛОТИЙ ВІК

Образ пірата з книжок і кінофільмів є збірним портретом морських розбійників так званої золотої ери 1500–1750-х, яка після відкриття колоній і стабілізації морських сполучень започаткувала сторінку транскеанського піратства. Відтак піратство стало всюдисущим, мультинаціональним і, мабуть, найяскравішим та найколіоритнішим у культурному плані. Натомість його економічна й

соціальна сутність змінилася мало. Ставкою в морському здобичництві спочатку були дорогі колоніальні товари – дорогоцінні метали й раби (меншою мірою прянощі, бавовна, каучук, ебенове дерево й наркотики), трохи згодом – грабунок чи обкладання даниною прибережних міст, торговельних колоній або факторій промисловців і плантаторів. Перехрестям піратських комунікацій став Карибський басейн, у якому переплелися суперечності й конфлікти конкуруючих європейських держав довкола розширення кордонів колоній і торгівлі.

Морський грабунок з економічного погляду й справді був вартий ризику. Так, найбільші трофеї (або морською термінологією «призи») у вигляді здобутих суден і вантажів (не рахуючи викупних сум за членів екіпажу й пасажирів) у XVII–XVIII століттях могли сягати 16–150 тис. фунтів – абсолютно астрономічні статки. Тож не дивно, що спроби взятися до мирної праці, як-от полювання або землеробство, які карибські флібустьєри намагалися практикувати на Гаїті, так і не прижилися серед джентльменів удачі.

ПІРАТИ В КУЛЬТУРІ

Погані морські хлопці

Багато речей у світі ми звикли уявляти слід за образами популярної культури. Сучасні пірати з їхніми «калашами» та радіозв'язком суттєво відрізняються від флібустьєрів давніх часів, але нам байдуже. Ми знаємо: справжній морський розбійник має бути одноокий, одноногий, а на плечі в нього яскравий папуга повинен кричати: «Піастри!» Взагалі все, що можемо зараз уявити про давні практики корабельного розбою, укладається в галерею образів чотирьох частин «Піратів Карибського моря». Утім, популярна культура тут, як завжди, нового пропонує мало, зате досконало синтезує придумане та уявлене раніше.

А починав писати про корсарів невтомний Даніель Дефо. Щойно європейські держави у першій третині XVIII століття заповзялись оголошувати піратство поза законом, він як справжній журналіст

поспішив розробити гарячу тему. Заживши слави після публікації у 1719-му роману про сенсаційне перебування шотландського робінзона Селькірка на безлюдному острові, Дефо роком пізніше пропонує читачам книжки про пірата капітана Сінглтона, а у 1724-му – вже не художню «Загальну історію піратства», в якій подано широку галерею героїв флібустьєрської субкультури.

Утім, наше бачення морських розбійників сформоване романтизмом. Дефо скрупульозно описує біографії їхніх капітанів: грабував – переслідували – тікав – спіймали – стратили. Він навіть намагається вникнути в «бізнесовий бік» питання. Натомість уже в XIX столітті довкола піратства з'являється ореол мрій і мандрів. Відомий нонконформіст Джордж Гордон Байрон 1814 року друкує поему про Конрада (теж нонконфор-

міста), котрий стає морським рейдером і так кидає виклик усьому цивілізованому світові (до речі, цей твір став гіпербестселером: першого-таки дня його придбали 10 тис. примірників – і це коли населення Лондона щойно перевалило за мільйон. Більшого успіху не знала жодна інша поема славетного лорда). У 1827-му відомий усім Фенімор Купер друкує роман «Червоний корсар», у якому відважний флібустьєр переходить на бік американської революції, а в 1848-му Джузеппе Верді ставить оперу за поемою Байрона, переводячи таким чином сюжет в аудіовізуальний формат.

Заданий романтиками тон розмови про піратство як соціальний протест і спосіб самореалізації непересічних особистостей яскраво виявився в образі капітана Немо, що сам-один бореться проти Британської імперії на борту першого у світі підводного човна «Наутилус». Щоправда, в Жуль Верна, крім цього благородного месника, що начебто гине у «20 000 льє під водою» (1870), але потім виринає в «Таємничому

Утім, доладно розпорядитися отриманими коштами могли не всі. Достеменно відомо, що тільки деякі піратські капітани мали нерухомість (до того ж вельми скромну) і лише одиниці вкладали кошти в торговельні компанії, відтак відходячи від небезпечного ремесла. До того ж ведення будь-якого бізнесу все одно потребувало підтримки хоч якоїсь влади, а отже, відносно легальності. Захопивши 1718 року багатий вантаж цукру й какао-бобів, славетний англійський розбійник Едвард Тіч (Чорна Борода) зміг розпорядитися своїм трофеєм, лише поділивши його з губернатором Північної Кароліни. Легенди про піратські скарби, які так полюбили тиражувати романісти, насправді є елементом розбійницького фольклору, де велика здобич є атрибутом удачливого ватажка, він мусить щедро ділитися нею зі своїми побратимами.

Про реальне повсякдення морських розбійників ми знаємо не так вже й багато: переважна частина інформації про них збереглася в офіційних документах, судових вироках і матеріалах слідства. А тому інформація навіть про широко відомих піратських ватажків дуже уривчаста й перемішана з

КАПЕРСЬКЕ СВДОЦТВО. Ліцензія, що гарантувала законність дій піратів

вигадами письменників і памфлетистів XVIII століття, які першими взялися «ліпити» інфернальний образ флібустьєрів. За підрахунками істориків, на межі XVI–XVII століть в Атлантиці та прилеглих акваторіях діяло до 40 тис. піратів. Більшість із них були або моряками, або звичайними хлопцями з портових міст і рибацьких сіл віком до 25 років.

ФЛИБУСТЬЄРИ З ОСЕЛЕДЦЯМИ

Морське ухондництво було звичною справою і на найбільшому морі, дотичному до українських теренів, – Чорному. Руси долучалися до поліетнічних розбійницьких ватаг, що курсували по ньому, вочевидь, ще з князівських часів, передавши згодом своєрідну естафету українському козацтву.

З-поміж степового лицарства традиційною схильністю до морських виправ відзначалися запорожці: місця їх осідку й традиційні заняття, що включали напівкочове скотарство, мисливство, ухондництво й торгівлю, чітко корелювалися з архайчними економічними моделями, де розбій і торгівля йшли поруч. Недарма одна з перших згадок про козаків від 1492 року стосується їхнього нападу на турецьку галеру під Тягином. У наступних століттях морські походи запорожців сягали не лише акваторії Дніпра й Дністра, а й найвіддаленіших куточків чорноморського узбережжя включно з османською столицею Стамбулом.

Для Речі Посполитої напади січовиків на турецькі фортеці й міста стали аналогом каперської війни, за допомогою якої непоступливих османів було зручно шантажувати під час ди-

острові» (1874), є і злочинні бродяги, котрі, захопивши чергового божевільного винахідника, здатні висадити в повітря хоч і цілісінський світ, як у «Рівнянні на прапор» (1896). А найпліднішими у використанні тематики стали два романісти італійського походження, котрих і знають лише як «піратських авторів», – це Еміліо Сальгарі та Рафаель Сабатіні; перший відомий циклами про корсарів Бермуд (1889–1915), а другий – трьома книжками про капітана Блада (1922–1936). Цей літературний герой викликає симпатії із двох причин: його несправедливо засудили й продали в рабство, звідки він утік, уперше захопивши корабель із необхідності; до того ж Блад є «нашим», британським корсаром, котрий бореться проти «чужих» французів та іспанців. Власне, за це йому потім і надано було посаду губернатора Ямайки. До речі, першу екранізацію «Одіссеї капітана Блада» здійснив режисер «Касабланки» Майкл Кертіс у 1935 році.

Є ще й інша здавна відома нам течія піратської романістики – проза для підлітків.

«Острів Скарбів» наші співгромадяни знають подвійно: читали у школі й бачили як геніяльно колажований мультік анімаційної студії «Київнаукфільм», знятий у 1988-му (через 105 років після появи твору самого Роберта Льюїса Стівенсона). Британська імперія другої половини XIX століття використовує літературу як засіб дієвої пропаганди, починаючи зі школи, де учнів виховують «британськими мілітаристами». Однак знаний нам Джим Гокінс не був першим «хорошим хлопчиком», що протистоїть злим дядькам-піратам. Стівенсон розвинув виховну тему, започатковану Робертом Баллантайном у «Кораловому острові» (1857), де трійко малих англіців не лише виживають на клаптику суходолу, долаючи піратів, а ще й допомагають повертати тубільні племена у християнство. А вже після знакового роману Стівенсона морськими розбійниками лякали, завдяки їм-таки виховуючи й Артур Ренсом, і Джеймс Баррі зі своїм Пітером Пенном, що протистоїть капітанові Гаку, і навіть наш співвітчизник Всеволод Нестайко, у якого в «Країні сонячних зайчиків» (1959) на ма-

лого Веснянку чигають епічні Джон Дибул, Том Павук та Біль Каналія. Ці два бачення флібустьєрів як романтичних бунтарів та як лиходіїв, що мають бути поборені саме чемними дітьми, перекочувало і в пізнішу космічну фантастику, починаючи від роману Айзека Азімова «Лакі Старр та пірати астероїдів» (1953) і до відомих на пострадянському терені «Пригод Аліси» Кіра Буличова (почав серію книжок у 1965-му).

Через 120 років після появи «Острова Скарбів», на початку XXI століття маємо новий виток зацікавлення темою в літературі й кіно. «Пірати Карибського моря» запропонували осучаснений образ корсар-бунтаря – дещо дивного й дев'янтного. У 2003-му, в один рік із першою частиною екранної саги, з'являється друком роман «Пірати!» Сілії Піс, де центральними персонажами є піратки-жінки. А у 2009-му відомий автор «Парку юрського періоду» Майкл Крайтон пише свою останню книжку «Піратські широти», котру ближчим часом планує екранізувати Стівен Спілберґ.

Ростислав Семків

пломатичних переговорів. Самі ж запорожці не дуже-то й привоювали, що такі походи приваблювали їх не так із патріотичних міркувань (звільнення бранців, захист власної країни), як багатими «лупами» – здобиччю. Варто лише поглянути на географію їхніх нападів на турецькі й кримські міста з початку XVII століття – своєрідного піка морської активності козацтва часів гетьманування Петра Конашевича-Сагайдачного, щоб переконатися, що всі вони є не лише важливими військовими об'єктами, а й заможними торговельно-ремісничими центрами.

ПІРАТИ В ЗАКОНІ

Морське здобичництво було усвідомлене як злочинна діяльність і соціальна хвороба ще в античні часи. Першу масштабну експедицію проти піратів організувала Римська імперія в середині I століття до н. е., спорядивши для неї 500 суден. У пізньому Середньовіччі в Європі, а згодом і в колоніях виникли війська берегової варти, які діяли і на морі, і на суходолі, вилловлюючи контрабандистів, волоцюг та розбійників. Паралельно формувалися норми морського кримінального права. Утім, з ускладненням технологій та економічних факторів війни монархи зрозуміли, що незаконний морський промисел цілком може стати законним, якщо слугуватиме інтересам не розбішацьких ватаг, а держави. Так виникло каперство – піратське підприємництво, організоване і протеговане владою під час воєн. Воно ґрунтувалося на тодішніх уявленнях про «право нападу на всіх ворогів королівства під час війни» та «право відплати через пограбування ворожих підданих». Капери мали спеціальне свідоцтво-ліцензію (так званий репресальний лист), що гарантувало законність їхніх дій, а також сприяння цивільної та військової влади. До лав «піратів у законі» ставали або вчорашні флібустьєри, які клопоталися в такий спосіб про помилування, або купці-відчайдухи в надії поліпшити свої справи під час війни.

Каперство завжди викликало дуже суперечливі оцінки в

міжнародному праві й громадській думці. Чи не найяскравішим прикладом перетрактування його у воєнний злочин стала історія крейсера «Алабама», збудованого під час громадянської війни в США південними штатами в Британії й укомплектованого міжнародно-національною командою. Протягом 1862–1864 років в Атлантич-

звані сірі зони – акваторії морів та океанів, погано контрольовані державами. Саме там чинився розбій, ділилася здобич і переховувалися морські робін гуди. Що далі сягала присутність легітимної влади на воді й суходолі, то менше лишалося в них шансів на виживання. Вже в першій третині XIX століття об'єднаними зусиллями морських держав піратство було маргіналізоване й знищене в Карибському регіоні, а згодом і в Атлантиці. Особливо безкомпромісну боротьбу з ним повела Велика Британія, оголосивши його й работоргівлю однопорядковими й взаємопов'язаними міжнародними злочинами. Це зробило їх переслідування системнішим і водночас ліквідувало економічну базу для самовідтворення флібустьєрства. Поширення ж передових воєнних технологій, як-от паровий флот, нарізна палубна артилерія та сучасні системи розвідки й навігації, що були доступні переважно для державних ВМС, узагалі позбавило піратів шансів у цьому тривалому протистоянні. Наприкінці XIX століття із залишками морського здобичництва було покинчено навіть у найвіддаленіших куточках Індійського та Тихого океанів, де його рудименти зберігалися найдовше.

Утім, підстави для заспокоєння, як виявилось, були марними. У новітню добу піратство реінкарнується, хоча має вигляд і діє інакше, аніж це робили його пращури в давнину. Крейсерські яхти, обладнані надпотужною супутниковою навігацією, сучасні озброєння, власна мережа інформаторів та юридично-фінансових посередників відтепер роблять цей «бізнес» однією з чільних загроз для безпеки глобалізованого світу. Антипіратські навчання під егідою ООН нині стали мало не щорічними, а участь у них беруть й українські моряки. Утім, борючись із наслідками, не слід забувати про першопричину – злочинний бізнес завжди є супутником бідності й воєнних конфліктів, жертвами яких почергово стають «периферійні» регіони цивілізованого світу. ■

МОРСЬКІ ПОХОДИ ПРОТИ ТУРКІВ ПРИВАБЛЮВАЛИ УКРАЇНСЬКИХ КОЗАКІВ НЕ ТАК ІЗ ПАТРІОТИЧНИХ МІРКУВАНЬ, ЯК БАГАТИМИ «ЛУПАМИ» – ЗДОБИЧЧЮ

ному та Індійському океанах корабель перехопив і потопив 69 суден північан, фактично паралізувавши їхню зовнішню торгівлю й пасажирські перевезення.

ДАЛІ БУДЕ?

Звичним середовищем побутування піратства завжди є так

МІЖ ІНШИМ

Піратський жаргон на основі мішанини англійської, іспанської та індіанських мов подарував нам чимало звичних і добре знайомих слів: hurricane – буревій, hammock – гамак, canoe – каное.

Прапор піратів («Веселий Роджер») у вигляді чорного полотнища з кістаком і кинджалами або мечами був не єдиним його варіантом і почав використовуватися досить пізно – приблизно на межі XVII–XVIII століть. Флібустьєри частіше мали прапори червоних відтінків, які мовою морських символів означали підвищену небезпеку і загрозу, а їх зображення могли бути довільними – від святих опікунів судна до кабалістичної символіки.

МОРСЬКІ АМАЗОНКИ

Жінкам, як відомо, не місце на кораблі, але, вочевидь, пірати мали на це власний погляд. Найвідомішими піратками, які залишили свій слід в історії, були Мері Рід (1685–1721) та Бонні Енн (1700–1782). Перша значну частину свого життя провела в чоловічому вбранні, вдаючи із себе хлопця, друга уславила тим, що зачарувала бувалого ватажка піратів Джона Рекхема (з часом доля звела їх усіх трьох на одному кораблі). Справжньою піратською адмі-

ралкою стала китаянка Чжен Ші (1785–1844), яка на початку XIX століття організувала азійських флібустьєрів у справжній флот із залізною дисципліною.

Обдурити смерть

Щире християнське світобачення дарує передовсім дивовижну прозорість. У нас прозорості не люблять – вона здається підозрілою і небезпечною. Краще плисти ближче до намалу – у темній воді не так видно. Ми не любимо показуватися наскрізь, є якась вроджена нехтіть до очевидного.

Наш край найгарніший тоді, коли освітлення мінімальне. Якесь світіння, сутінки, тумани, хурделиці, нічні лямпи і феєрверки. Краще дивитися на світ і на себе крізь абажури, тоді не так виразно видно всі недоладні, недбало зроблені деталі. Навіть зруби при місячному світлі схожі на джунглі.

Все життя тут, як зарослий зруб. Природне лісовідновлення, клімат сприяє. Після того як вирубані старий ліс, минає кілька років, і на порожньому місці виростають інші дерева: нічого не треба робити, що було, те пішло, тепер так, а через десятиліття буде новий порядний ліс. Життя на зрубі всюди і скрізь. Ніщо не триває і не плакається. Кожних кількадесять років те, що доростає, іде під сокиру. Головне – обдурити смерть, принаймні більшість наших казок власне про щось таке. Якщо не смерть, то дідька, пана, державу, ще якусь нечисту силу.

Україна так і не змогла стати християнською, не здолала свого поганства. Поганські культу, які селилися серед безладно розкиданих дерев на межі лісів і степу, нікуди не зникли.

Доволі легко прийняте хрещення було першим серйозним виявом українського характеру – ми не особливо противилися, але християнська форма не порушила поганського змісту. Двовір'я – мирне співіснування християнської форми з поганською суттю – стало основою нашої сутності.

Двовір'я – це найголовніше. Навіть не ключ, а злодійська відмичка, якою вдається відкрити будь-який замок. Приймаючи християнство як щось накинута, як обов'язок, українці адаптували його до свого знання про світ. Вийшло так, що воно втопилося у правдивих віруваннях, яких ми буцімто зрелися. Ми натомість, щиро вихваляючи одне та міцно тримаючись зовсім іншого, отримали двоїстість, яка є визначальною у кожному українцеві, не кажучи вже про ті моменти, коли йдеться про певне згуродження. Двовір'я у певний момент зробило нас усіх шизофреніками. Кожен день християнського календаря наповнений додатковим значенням, яке є насправді значущим. Важливими є всілякі прикмети й поганські обряди, які пов'язані з кожним християнським святом та живуть під його прикриттям, і, власне, такі речі називаються давніми національними традиціями й твердинею духовності.

Двовір'я покійно послуговується християнським календарем, воно навіть вимагає дотримання усіх обрядових формальностей. Божі заповіді прийнято поважати як декларацію про наміри, однак керівництвом до щоденної дії є цілком інший кодекс. Тут цінуються вчинки і зусилля, які не стосуються праці над собою. Краще метушитися, про щось домовлятися, просити, натякати, щось випрошувати, вимагати, чогось вичікувати, ніж зробити хоч щось із самим собою.

Двовір'я дуже дитинне, воно заводить у крайнощі. Або ти невинний вияв добра, проти якого змовився світ, який до того ж вимагає, щоби ти був чемним, або ж ти так собі, негідник, втілення всіх гріхів, але мусиш таким бути у цьому світі, й нічого вже виправити неможливо, залишається йти гідно і страшно до самого кінця. Безвідповідальність, вибудувана на вірі у те, що будь-що, але з якоюсь із супротивних сторін удасться домовитися. Комуś та й вгодиш. А той уже прикриє тебе на найвищому рівні.

Початки нашого характеру безпосередньо пов'язані з нашим місцем, з тим лагідним наскрізним отвором між різними світами, у якому так добре, що навіть не виникає жодних додаткових невдоволень і бажань. Бездоганно знайдена чи дарована екологічна ніша, в якій все є, все росте, доволі простору і води, сонячного освітлення і милих окові ландшафтів, зимові морози лише тонізують, бо все одно гарно, а у домі багато дров, бо зруб поруч.

Відсутність справжніх прагнень унеможливорює стратегію, ставлячи тактику на перше місце у ієрархії мудрості. Власне, ті прадавні часи запам'яталися як справжня потреба – спокій, осмислена праця з рослинами і тваринами заради до-

статку їжі. Пам'ять про ті нереальні часи постійно залишається загальною дитячою казкою, фрагменти якої намагаємося хоч частково відтворити у кожному персональному образі рідного краю. Ця спільна архаїчна пам'ять нищить можливість спільноти, бо плакає надію на самодостатність. Але не християнську, а поганську. Позбавлену стратегії, але переповнену особливою особистою домовленістю, яка тримається на єдиному правилі – у будь-який момент правила можуть бути зміненими без попередження.

Коли виявилось, що наше місце надто привабливе, що поки ми нічого більше не хотіли, воно було багатьох інших, котрі не вважали за потрібне на нас звертати увагу, ми почали відбиватися. Відбиватися заради втраченої ідилії. Тактика не переросла у стратегію. Постійна оборона не породжує власних бажань, які б виходили за межі бажання спокою. ■

Автор:
Тарас
Прокашко

**БОЖІ ЗАПОВІДІ ПРИЙНЯТО
ПОВАЖАТИ ЯК ДЕКЛАРАЦІЮ
ПРО НАМІРИ,
ОДНАК КЕРІВНИЦТВОМ ДО
ЩОДЕННОЇ ДІЇ Є ЦІЛКОМ
ІНШИЙ КОДЕКС**

Міф Квітки

Як американська співачка стала «голосом України»

Автор:
Олена Корчова,
музикознавець

Цими днями світ згадує Квітку Ціsik (народилася 4 квітня 1953 року), котра прожила лише неповних 45 років, але встигла зробити головне – «вплисти радісні нотки в розпатлане життям полотно, на якому вишита доля нашого народу» (так пояснила співачка ідею одного зі своїх дисків). Часто її називають «райським голосом України».

Голос дочки емігрантів, колишніх львів'ян, справляв просто неймовірний, магічний вплив на аудиторію. Попри нестачу офіційної інформації, байдужість до постаті Квітки Ціsik на рівні нашої держави, відсутність у продажу легальних записів, традицію медійної тиші, яку почали порушувати лише віднедавна, про неї все-таки багато говорять прості слухачі. Зайдіть

на будь-який пошуковий портал – і переконаєтеся самі: те, як відгукуються про неї інтернет-користувачі, дивує силою реакції, глибиною емоцій. Слова бувають сьогодні прикро заявленими й від того не завжди щирими, але тільки не тут. «Її неможливо слухати без сліз»; «Той, хто хоч раз почув її голос, не забуде ніколи»; «Вона змушує нас згадати, що ми українці», – злагодженим хором промовляють ті, хто знає і слухає Квітку Цісік.

Тож маємо певний, у хорошому сенсі, міф Квітки, в якому за відповідними художніми законами реальність множитья на фантазію, приватне переплітається із соціальним, а одиничний людський шлях стає символом нашої спільної історичної долі. Дитина з родини переселенців третьої, повоєнної хвилі, народжена вже в Америці, жителя сучасного Нью-Йорка з несучасною, «галицькою» вимовою, типова, на перший погляд, діаспорна українка з Манхеттена, яка вперто не бажає забувати, хто вона і якого роду. Тому в розпал вдалої стовідсотково американської кар'єри вона робить нестандартний крок: власним коштом записує високопрофесійні некомерційні диски українських пісень, що стають невдовзі концентратом вітчизняної мелодійності й дивовижним чином розповсюджу-

ються на межі 1980–1990-х в нашій країні, по суті, ще радянській, а тому позбавлений власного культурного звучання.

Першопричиною виникнення прекрасного міфу Квітки стало її дивне ім'я, котре випромінює потужну художню енергію. Ми не знаємо, що спонукало подружжя Цісіків назвати саме так свою молодшу дочку, адже ніхто інший із родини не міг похвалитися екзотичним найменням: ані старша сестра Марія, ані самі батьки Володимир та Іванна. Не всі знають, що у Квітки був ще й англомовний артистичний псевдонім Кейсі (Casey), утворений від поєднання її українських ініціалів. Це друге ім'я ідеально доповнювало специфічний імідж студійної співачки, в репертуарі якої були рекламні ролики, демоверсії пісень композиторів-початківців, різноманітні бек-партії (додаткова вокальна озвучка фонограм зіркових виконавців), вокальні саундтреки до кінофільмів. Порівняно із записами українських пісень такі форми музикування бачаться більш рутинними, але саме вони становили основу ділового життя Квітки, її «вокального бізнесу».

Міф Квітки не відбувся б, якби не його друга складова – роль родини, однієї зі згуртованих музичних династій, на котрі така щедра українська культура (згадаймо принаймні Сокальських, Лисенків, Стеценків). Сім'я Цісіків іще за львівських часів була знана й шанована в професійному музичному світі. Батько – скрипаль-віртуоз, сестра – блискуча піаністка, тож сама домашня атмосфера визначила майбутнє Квітки. Але дівчина таки підкориувала родинну традицію – обрала професію популярної, а не академічної виконавиці. Втім, вона стала висококласним «синтетичним» музикантом, співачкою необмежених можливостей, шкала яких сягає від кантрі чи джазу до оперної колоратури. До музично-родинного оточення, в якому «зростала» Квітка, належали і два її чоловіки. Перший – композитор і аранжувальник Джек Корнер, другий – звукорежисер, власник студії звукозапису Clinton Recording Studio Ед Ракович. Показово, що обидва вони, як і

К Н И Г А Р Н Я

Ваша іноземна преса в Книгарні «Є»

AD
ARCHITECTURAL DIGEST

COSMOPOLITAN

DER SPIEGEL

FINANCIAL TIMES

Forbes

Herald Tribune

LE MONDE
diplomatique

Newsweek

The Economist

THE TIMES

THE WALL STREET JOURNAL

м. Київ

вул.
Лисенка, 3

вул.
Спаська, 5

Львів
просп. Свободи, 7

сестра Марія, мають безпосереднє відношення до головної «справи родини» – створення сольних українських дисків співачки.

З усієї родини найбільшу роль у її мистецькому становленні відіграв батько. Саме йому дочка присвятила свій перший диск «Kvitka». Може, таким чином вона просила пробачення за те, що, попри його сподівання, так і не стала скрипалькою. Вона часто повторювала: «Я мала його пальці й техніку, але мріяла співати й досі почувуюся винною, що покинула скрипку». Зрештою, інструментальне минуле виразно проступає в її творчому портреті: рідкісний вокальний тембр Цісик містить у собі очевидні скрипкові тони.

Професійне життя Квітки як студійної вокалістки, активно й напружене, складалося цілком успішно, зокрема, й завдяки розумному вибору спеціалізації. Вона не ставила собі за мету масштабну сольну діяльність, проте співпрацювала з багатьма великими бізнес-корпораціями і впродовж 16 років – від 1982-го й до останніх місяців життя – була «офіційним», єдиним голосом компанії Ford Motors. У цій діловій сфері Квітка мала вражаючі досягнення: за статистичними підрахунками, її голос звучав у світовому медійному просторі не менш ніж 22 млрд разів, що становить абсолютний рекорд серед рекламної музичної продукції. ВідеOVERсія її першого джінглу для Ford Motors «Have You Driven a Ford Lately?» стала справжньою класикою жанру й показала світові Квітку такою, якою вона була: напрочуд органічною, з тендітною статурою та наймовірним вокальним тембром, у якому виділяється особливий, дзвінковий обертон, притаманний лише сопрановій колоратурі. Родичі згадують, що в буденному житті вона любила спорт life (спортивний стиль) і захоплювалась швидкісними автомобілями.

Рекламна «спеціалізація» подарувала Квітці її третє, «титольне» ім'я Jingle-diva – Королева джінглів, яке вказує на винятковий професійний статус співачки й доводить, що Америка не тільки визнала, а й полюбила її як свою. Хоча так само

ДИСКОГРАФІЯ

«Kvitka. Пісні з України» (1980)

«Два кольори» (1989)

легко зрадила в історії з «украденим» «Оскарком». 1977-го Квітка записала саундтрек до фільму «Ти світло мого життя» («You Light Up My Life») режисера Джозефа Брукса, де зіграла, крім того, епізодичну роль. Одинойменною музичною композицією із цієї стрічки здобула нагороду Американської кіноакадемії як «найкраща пісня для кіно». Але на оscarівській церемонії її представляла, а відтак і «привласнила» вже інша виконавиця, прагматична й не дуже перебірлива щодо професійної етики Дебі Бун. Квітка не подавала позову до суду. Як пояснив Ед Раківич, не хотіла порушувати власну внутрішню гармонію.

Матеріальним фундаментом Квітчиного міфу є два (більше вона не встигла) диски – «Kvitka. Пісні з України» (1980) і «Два кольори» (1989). Обидва свого часу номіновані на премію «Греммі» в категорії «сучасний

УКРАЇНЬСЬКА КУЛЬТУРА ЗДОБУЛА НЕОЦІНЕННИЙ ХУДОЖНІЙ КАПІТАЛ У ВИГЛЯДІ ДОБІРНИХ МЕЛОДІЙ І ТЕКСТІВ, УПЕРШЕ ЗАПИСАНИХ НА СВІТОВОМУ РІВНІ

фолк». В єдиному відеоінтерв'ю 1992 року, записаному нинішнім директором Національного симфонічного оркестру України Олександром Горностаєм у нью-йоркській студії, Квітка докладно пояснює свою мотивацію щодо появи цих платівок: у від-

повідь на нескінченні розповіді колегам про Україну з її унікальною пісенною культурою завжди чула прохання «щось показати», але на гідному рівні продемонструвати було нічого, тому й виникла ідея сольного студійного проекту «найвищої професійної проби» (передусім це стосувалося якості аранжувань та відповідного виконавського інструментального колективу). Загальна сума, витрачена співачкою на запис, сягала \$200 тис. – у 1980-х то був неабиякий статок. У результаті українська культура справді здобула неоціненний художній капітал у вигляді добірних мелодій і текстів, уперше записаних на світовому рівні. У цьому своєрідному Квітчиному «саду» представлено національний пісенний універсум: давні колицькові («Ой, ходить сон»), фольклорні шедеври козацької доби («Верше, мій верше»), ліричні романси XIX століття («Ой, не світи місяченьку»), сучасні естрадні хіти («Черемшина» Михайлюка – Юрійчука), пісні, що стали музичними архетипами України («Два кольори» Білаша – Павличка). А над тим «садом» бринить мелодія Володимира Івасюка «Я піду в далекі гори». Озвучити словами все, що є в тих Квітчиних «Горах», неможливо: у них блукає наша українська доля, «розпатлана життям», роздерта між Карпатами і Нью-Йорком, загублена між історією та сучасністю. Вона озивається до нас янгольським голосом – голосом Квітки Цісик. ■

ЕКСПЕРТИЗА

Олександр Горностає, генеральний директор Національного академічного симфонічного оркестру України:

У професійному колі музикантів, композиторів, аранжувальників усі прекрасно пам'ятають і поважають Квітку Цісик. На момент появи її платівок якраз був певний вакуум у цьому сегменті українського музичного простору. Володимир Івасюк уже пішов із життя, і хоча його пісні всюди звучали й надалі, не було нікого, хто міг би його замінити. І коли я, мої товариші з музичних та мистецьких кіл почули спів Квітки, то відразу зрозуміли, що це фактично еталон у своїй царині. А зараз я навіть можу сказати, що у фаховому плані ніхто досі не досяг її рівня. В неї колосальні дані. Недаремно Ніна Матвієнко сказала, що це «голос України»: шикарний тембр, дуже високопрофесійні аранжування в поєднанні з прекрасним рівнем звукозапису – це все й дало в результаті класику. Взагалі, якщо говорити про технічний аспект її дисків, то це найвищий студійний рівень, який міг узагалі бути на той момент – він сягав рівня головних дійових осіб шоу-бізнесу 1980-х.

Її феномен полягає в поєднанні кількох чинників. По-перше, Квітка Цісик від природи була надзвичайно талановита співачка. По-друге, пройшла музичну академічну школу як музикант, точніше скрипалька, а не просто вокаліст. По-третє, мала дуже якісну вищу освіту – вишкіл Манхейттенської консерваторії. З її шикарним сопрано вона спокійно пішла б у жанр академічної музики, де, я певен, так само себе проявила б. Звичайно, дуже велику роль у Квітчиному феномені відіграла і її патріотична туга за Україною, відчуття безнадії від того, що вона не повернеться сюди.

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними
нижче реквізитами.
Повідомте адресу доставки за номером
(067) 407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор
скине Ваш виклик і перетелефонує)

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень»
за індексом 99319

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:

www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

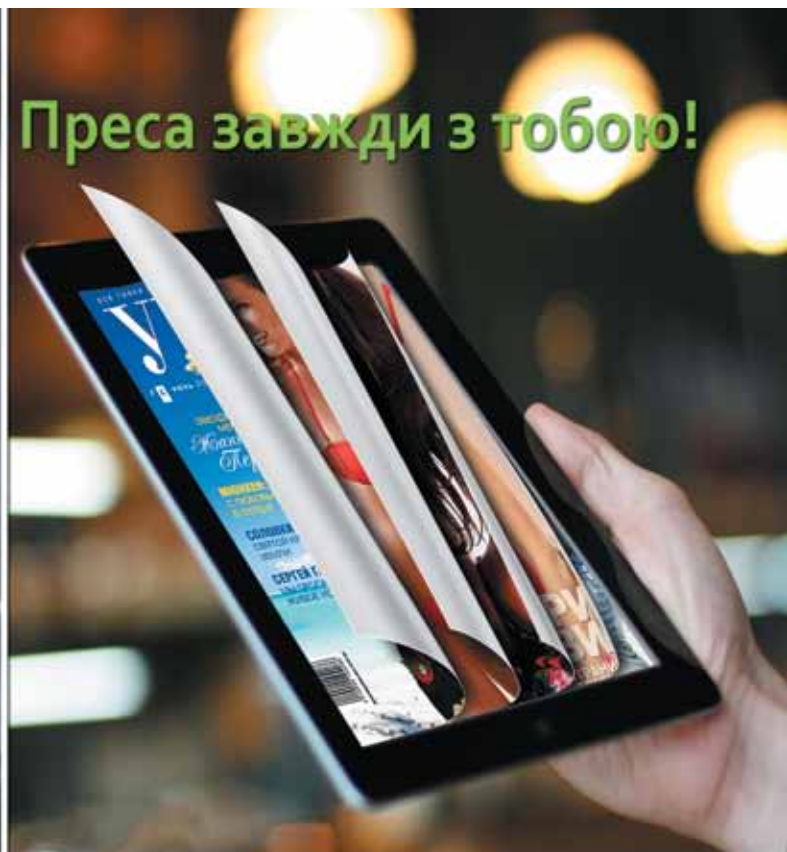
- за 1 міс. – 45 грн
- за 2 міс. – 90 грн
- за 3 міс. – 135 грн
- за 4 міс. – 180 грн
- за 5 міс. – 225 грн
- за 6 міс. – 270 грн
- ...
- за 12 міс. – 540 грн

Телефон редакції: (044) 351-13-00

повідомлення	отримувач платежу		
	ТОВ «Український тиждень»	260073019028	35392656
		поточний рахунок отримувача	код отримувача
	назва установи банку		
			380430
	АТ «ЄВРОГАЗБАНК»	МФО банку	
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	вид платежу: за передплату на журнал «Український тиждень»		
	період:		
касир			сума, грн
	платник (підпис)		

Передплатний індекс «Український тиждень» 99319

Увага! «Український тиждень» гарантує переадресацію видання в разі зміни адреси доставки виключно за умови редакційної передплати. Просто попередьте нас за три тижні, зателефонувавши за номером +38 (067) 407 10 96 (callback), і Ви вчасно отримаєте свіжий номер «Українського тижня» на нову адресу.

Електронна бібліотека
друкованих періодичних видань
www.presspoint.ua

Похмурі відлюдники

Тиждень австрійського кіно, що розпочнеться 11 квітня в столичному кінотеатрі «Київ», — це чотири повнометражні фільми та 13 мультиплекційних короткометражок — переможців фестивалю цифрової анімації Ars Electronica, який із 1979-го щороку проводиться в Лінці. Деякі з представлених стрічок не є стовідсотково австрійськими, що вкотре підтверджує вже усталену орієнтацію тамтешнього кіно на копродукцію з Німеччиною, Францією, Британією, Нідерландами чи будь-якою іншою державою світу, яка забажала долучитися до спільного проекту. Як і кінематографія всіх країн Центральної Європи (окрім Франції), австрійська базується у виробництві на глобалістських принципах, у яких головну роль відіграють фонди з простою системою розділення

відсотків за підрахунком вкладів. Але якщо бізнесові та правові відносини — це чітке математичне рівняння без національної належності, то кінематографічна форма, стиль, настрої і тематичність у фільмах можуть мати щось питомо австрійське. Найвідомішими кінобрендами Австрії є фільми Ульріха Зайдля та Міхаеля Ганеке — обидва ці режисери впізнавані за своїми антиклерикальними, антипатріархальними та іншими «анти» й «контр» настроями і майже медитативним стилем. Повільність і холодність картини разом із відлюдкуватістю героїв цілком можна було б назвати фірмовим знаком кіно зі зворотною адресою «Австрія». Плюс гостросоціальна тематика і національна — вроджена чи набута — важкість та похмурість. Чудовий приклад — стрічка «Дихання»

Перекладачів навчають виходити поза межі

Україна стала одним із учасників літературно-перекладацького проекту TransStar Europa, ініційованого тлумачами з Тюбінгенського університету в Німеччині. Завдання акції — привернути увагу європейської спільноти до мало популяризованих (польської, словенської, хорватської, чеської та української) мов, а також представити сучасні літератури, ними писані. П'ять країн пропонують власні художні тексти перекладачам із ФРН і самі обирають кілька німецьких творів, що будуть опубліковані місцевими мовами. Впродовж трьох років десять груп — п'ять із названих країн і стільки само німецьких — працюватимуть у формі практичних модулів при вишах. Пізніше досвід цих майстерень збагатить офіційні навчальні програми.

Організатори розповідають, що хочуть підготувати в країнах Центральної та Східної Європи не просто перекладачів, а міжкультурних посередників. Мала популярність у європейському просторі є наслідком слабого менеджменту, тож Німеччина під гаслом «не політика робить культуру, а культура політику» взяла на себе й популяризаторську, й просвітницьку функції. Академічні фахівці мають потужний потенціал, але рідко виносять його на публіку. Тому

TransStar об'єднає знання університетів та організаторські навички, якими володіють незалежні культурні установи, у нову освітню платформу. Завдяки німецькій мові усі країни — учасники проекту зможуть співпрацювати між собою.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка виступає партнером проекту від України у двох іпостасях. По-перше, як експерт пропонує німецькій групі тексти до перекладу, визначаючи, яким саме доробком має бути представлена наша країна. По-друге, як школа перекладачів дає ресурс для адекватної інтерпретації німецьких текстів українською мовою.

До складу української робочої групи ввійшли студенти, аспіранти й викладачі з Києва, Львова, Житомира та Чернівців. На п'ять місць претендувало понад сорок кандидатів. Юрко Прохасько, ментор групи німецько-українських перекладачів, каже: «Добра ознака, що, попри цілковито невтішний стан літературного перекладацтва, є чимало охочих за цю справу взятися. Перекладацького ремесла має вчити наставник: я добре це відчуваю, бо в час становлення мені самому дуже його бракувало. Бачу перед собою здібних, витончених і зацікавлених людей. Важливо дати молодим відчуття традиції та спадкоємності».

З боку Німеччини українську літературу інтерпретуватимуть студенти-славісти. Клаудія Дате, ментор українсько-німецької групи, пояснює нюанси: «Якщо йдеться про середнього німецькомовного читача,

Карла Марковича, що два року тому здобула Гран-прі київської «Молодості», про «важкого» підлітка, який, відбуваючи термін у колонії, бажає знайти свою матір, щоб спитати її, чому вона його кинула. Або «Грабжаник» Беняміна Гейзенберга, де відомий марафонець має за хобі пограбування банків. Або «Міхаель» Маркуса Шляйнцера – історія про педофіла та його жертву, хлопчика, якого збоченець тримав у заручниках 10 років. Звісно, не все австрійське кіно оповідає про проблеми психологічно-сімейного плану. Є й історичні драми (знову ж таки зафільмовані спільно з іншими країнами) на кшталт стрічки «Месмер» про засновника месмеризму, знятої канадським режисером Роджером Споттсвудом, чи «німецької трилогії» угорського режисера Іштвана Сабо про Австро-Угорську імперію. Проте національний стиль – це певна есенція, витяжка з великої кількості матеріалу. Чи буде дозволено нам її назвати «психологічна похмурість»? Моцарт із цим точно не погодився б, як і його поціновувачі, та після смерті композитора в Австрії відбулися страшні речі: розпад імперії, дві світові війни, скандали, кризи. Кіно на все це реагує, міняючись із часами і людьми. ■

ВАРТО ПОБАЧИТИ

«Фантастичні літаючі книжки містера Морріса Лессмора» (2011)

Це 14 хвилин чистого мистецького щастя: музична, поетична, майстерна, винахідлива анімація американського письменника, ілюстратора та режисера Вільяма Джойса торік заслужено стала лауреатом австрійського фестивалю Ars Electronica.

«Стіна» (2012)

У фільмі Юліана Пьольслера невидима прозора стіна (як у повісті Кліффорда Саймака «Вся плоть – трава») огортає хатинку в Альпах, у якій жінка, що привезла стареньких людей, залишається на самоті з псом, кошенятами і коровою. Фантастика умовна, драма реальна і болюча.

то йому все ще мало добре представлених Андруховича й Жадана для розуміння, що ця література самодостатня, й для зацікавлення нею. Але в цьому проєкті нам не просто хочеться, щоб українське письменство стало ближчим для німців, – ми бажемо, щоб у них була можливість вивчати українську мову». На цьому етапі група колективно працює над перекладом текстів Юрка Іздрика, а в червні кожен учасник обере автора з України для індивідуальної роботи. Перекладені тексти буде опубліковано на веб-ресурсі TransStar. Обговорюють і появу друкованого збірника.

На честь офіційного старту проєкту в київському Гете-Інституті відбулася панельна не надто гостра, але все таки дискусія з менторами перекладацьких груп, де встигли розглянути лише два питання: вибору тексту з чужої культури та образу ідеального читача. Наступні літературні читання за участю Дзвінки Матіяш та Юрка Іздрика показали, що українська література сповнена контрастів – часом майже незручних. І справді, для цілісних, динамічних і вагомих презентацій культура потребує менеджменту: не останньою чергою тайм-менеджменту. Отже, проєкт TransStar Eurora, особливо коли поглянути на нього під кутом зору організаторських навичок, прийшов за адресою.

АНОНС

100 ШЕДЕВРІВ
СВІТОВОЇ
СКУЛЬПТУРИ

Від 12 квітня до 12 травня в «Мистецькому Арсеналі» діятиме виставка, у межах якої буде презентовано роботи видатних майстрів, таких як Оґюст Роден, Арістід Майоль, Амедео Модільяні, Генрі Мур, Ганс Арп, Олександр Архипенко, Константен Бранкузі, Рембрандт Бугатті, Поль Ґоґен, Сальвадор Далі, Едґар Деґа, Альберто Джакометті, Дієґо Джакометті, Хана Орлова, Пабло Пікассо, Оґюст Ренуар, Осін Цадкін, Жак Ліпшиці.

Локальна
поезія

Нову книжку українського поета зі США Василя Махна «Я хочу бути джазом і рок-н-ролом. Вибрані вірші про Тернопіль і Нью-Йорк» особливо варто читати вихідцям із містечок, котрі потрапили в мегаполіси. А також тим, хто пам'ятає Тернопіль 1990-х, і тим, хто був у Нью-Йорку, проте не мав часу й нагоди дослідити його нетрі та околиці. Врешті, тим, хто просто любить підшкірний трем ностальгії, розчинений у гарячому чаї чи в склянці охолодженого віскі. Вітчизняна частина збірки побудована як переспів притчі про Блудного Сина, котрого не приймає його місто. Поет,

звісно ж Орфей, існує то в теперішньому, де його не розуміють ані біблійні «слуги та пастухи», ані сучасна читаюча публіка, то в химерних 1980–1990-х навпереміш зі своїми спогадами й товаришами тих часів. Насправді саме час є головним персонажем цієї частини – його зупинено на сум-

ному «позавчора», з якого нема жодних шансів побачити «сьогодні», хоч би яким воно було. А попри це, тут усе на місці: потужна алюзійність, автоциткування, гра з ритмом, оказійні пейоративи та інший модерністський треш. Нью-Йорк вступає тут, на перший погляд, як динамічніший і вже точно більш навантажений культурними реаліями та масою підкреслено локальних фізичних речей, котрих торкається погляд автора. Калейдоскоп вражень – так, але що далі вглядаємось у нього, то повільніше він обертається. Джаз вельми умовно пасував першій частині з її сіро-чорними містечковими барвами; друга – з елегіями й іділіями – аж ніяк не рок-н-рол. Хіба що блюз, помножений на осінньо-зимовий настрій. І в кав'ярні десь у Іст-Віліджі так само засідають поети Нью-Йоркської групи, як у тернопільській «Музі» на сторінках збірки досі топлять у «водці з тархуном» свій непоетичний час митці із «Західного вітру». Обидві частини настроєво надивовижно схожі – більше, ніж можна було сподіватися. Прив'язка до пунктів перебування вельми вдало локалізує поезію Василя Махна: вочевидь, вийти поза ці міста й місця йому не вдається (Париж залишається умовністю і мрією), проте обжитий простір поет знає добре.

Глобальне потепління скасовується?

Цілком можливо, що викиди парникових газів не так розігрівають клімат, як гадали досі. Але це не означає, ніби проблему глобального потепління знято

За останні 15 років температура приземного шару повітря не підвищувалася, хоча викиди парникового газу постійно зашкалювали. Від 2000 до 2010 року в атмосфері планети опинилося майже 100 млрд т вуглецю. Це близько чверті всього CO₂, випущеного в повітря людством іще від 1750-го. Та водночас, як зауважує керівник Інституту космічних досліджень НАСА імені Годдарда Джеймс Гансен, «п'ятирічна середня глобальна температура не змінюється вже 10 років».

Спостерігається відхилення температурних значень на коротких проміжках, але дивує власне відсутність нового потепління. Науковець Ед Гокінс із Редінзького університету (Британія) вказує, що від 2005 року поверхневі температури вже утримуються на найнижчих зна-

ченнях прогнозного діапазону, визначеного для 20 кліматичних моделей (див. «Шкалою вниз»). Якщо вони зостануться без змін, то через кілька років випадуть із температурних меж цих схем.

Невідповідність збільшення викидів парникових газів стабільним температурам належить до наймасштабніших загадок кліматології на сучасному етапі. Хоча це не означає, ніби глобальне потепління – ілюзія. Температурна крива зберігає ту саму конфігурацію, що й раніше, однак в перші 10 років XXI століття температури фіксують майже на 1°C вище, ніж у відповідній «декаді» ХХ. Та навіть при цьому загадка потребує пояснення.

Ця розбіжність може означати, що з якоїсь невідомої причини у 2000–2010 роках спосте-

рігалось тимчасове відставання підвищення градусів від збільшення викидів двоокису вуглецю або, можливо, у 1990-х, коли вони наростали стрімко, був аномальний період. Або ж, про що свідчить дедалі ширший перелік досліджень, клімат може реагувати на вищу концентрацію двоокису вуглецю в спосіб, котрий досі розуміли неправильно. Якщо припущення підтвердяться, це може мати велике значення і для кліматології, і для еколого-соціальної політики.

НЕЧУТЛИВА ПЛАНЕТА

Учені мають спеціальний термін на позначення того, як довкілля реагує на зміни рівнів вуглекислого газу: «чутливість клімату». Зазвичай ним називають підвищення температури на Землі з кожним подвоєнням концентрації CO₂ в атмосфері. Так звана чутливість рівноваги – найпростіший показник – стосується наростання градусів після того, як спрацювали всі механізми зворотного зв'язку (але без урахування змін рослинності й крижаного покриву).

Сам двоокис вуглецю поглинає інфрачервоне випромінювання з постійною швидкістю. Із кожним подвоєнням рівня CO₂ маємо підвищення температури приблизно на 1°C. Отже, збільшення вмісту вуглекислого газу від доіндустріального рівня, що становив 280 млн часток (ppm), до 560 відповідних одиниць розігріло б планету на 1°C. Якби тільки це, то проблеми не було б узагалі. Одним-однісіньким градусом можна було б і знехтувати. Та не все так просто із двох причин. Перша – нагромадження CO₂ безпосередньо впливає на кількість водяної пари (теж парникового газу) і хмар, які підсилюють або зменшують розігрів атмосфери. Від цього, своєю чергою, залежить чутливість рівноваги, тобто подвоєння вмісту двоокису вуглецю здатне підвищити температуру більш ніж на 1°C. Друга – інші фактори, як-от викиди сажі та інших аерозолів у атмосферу, збільшують або зменшують вплив CO₂. Усі серйозні кліматологи погоджуються з цими двома міркуваннями. Але вони неоднотайні щодо масштабів прогнозованої зміни.

Від 2000 до 2010 року в атмосфері планети опинилося приблизно

100 млрд т

вуглецю. Це чверть усього CO₂, випущеного в повітря людством іще від 1750-го. Однак п'ятирічна середня глобальна температура не змінюється вже 10 років

Міжурядова група фахівців зі зміни клімату (IPCC), яка представляє основний напрям кліматології, вважає, що відповідь – приблизно 3°C плюс-мінус приблизно ще градус. В останній своїй оцінці (2007 рік) цей колектив пише, що «рівноваги чутливості клімату... очікуємо в межах від 2°C до 4,5°C (найімовірніше, близької до 3°C і навряд чи меншої від 1,5°C). Не можна виключити й величини понад 4,5°C». Наступна оцінка IPCC повинна вийти у вересні її проект. Там дано такий самий проміжок імовірних результатів, але верхню межу чутливості піднято до 6–7°C.

Потепління приблизно на 3°C може виявитися надзвичайно шкідливим. У попередній оцінці IPCC сказано, що воно може означати посуху на більших територіях, ризик вими-

АНТРОПОГЕННІ ТЕНДЕНЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО ПОТЕПЛІННЯ МОГЛИ БУТИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ ВДВІЧІ ПЕРЕОЦІНЕНІ

рання для 30% видів, значну втрату біорізноманіття на більшості коралових рифів і ймовірне збільшення кількості потужних тропічних циклонів та підвищення рівня моря.

АРМІЯ НОВОГО ЗРАЗКА

Проте інші нещодавні дослідження малюють відмінну картину. У неопублікованому звіті Наукової ради Норвегії (цю організацію фінансує держава), котрий підготувала група під керівництвом Тер'є Бернтсена з Університету Осло, використано інакший метод, ніж той, що його тримає на озброєнні IPCC. Висновок: є 90-відсоткова ймовірність, що подвоєння викидів CO₂ підніме температуру тільки на 1,2–2,9°C, а швидше на 1,9°C. Верхня межа цієї оцінки куди нижча, ніж чутливість, прогнозована IPCC.

Згадане дослідження не дістало експертної оцінки від фахівців галузі й може бути недостовірним. Але такі результати не одиничні. У праці, яку опублікувала 2012 року Джулія Гар-

З якоїсь невідомої причини у

2000–2010

роках спостерігалось тимчасове відставання підвищення градусів від збільшення викидів двоокису вуглецю або, можливо, у

1990-х,

коли вони наростали стрімко, був аномальний період

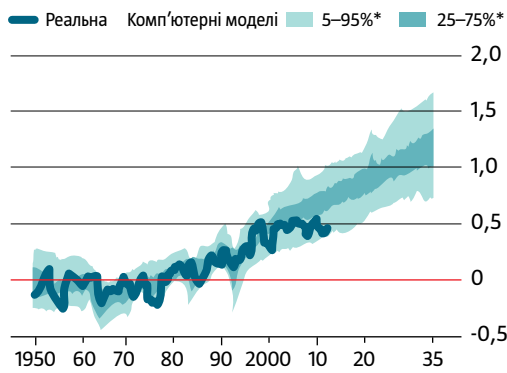
грівс із науково-дослідного Інституту глобальних змін у Йокогамі, ймовірність реальної зміни в межах 0,5–4,0°C (середня величина – 2,3°C) оцінено як 90%. Ця розвідка базується на трансформаціях клімату приблизно 20 тис. років тому, коли був пік останнього зледеніння, на той час вміст двоокису вуглецю в атмосфері різко підскочив. Незалежний кліматолог Нік Льюїс вивів навіть коротший проміжок до дослідженні, яке зараз готують до друку: 1,0–3,0°C при середній величині 1,6°C. У своїх розрахунках він переглянув посилання на праці, наведені в документах IPCC, і врахував новіші температурні дані. У всіх цих розрахунках імовірність перевищення чутливості клімату порога 4,5°C бачиться мізерно малою.

Якби такі оцінки були правильними, це означало б необхідність перегляду науки про зміну клімату й, можливо, навіть державної політики у відповідній галузі. Якщо дотримуватися загальнопоширеної думки (що з подвоєнням викидів глобальні температури можуть піднятися на 3°C й більше), то правильною реакцією було б те, що на словах готовий зробити мало не весь світ: узяти потепління (і парникові гази, які його викликають) під контроль. Науковим жаргоном це називається «пом'якшення» (англ. mitigation). Понад те, якби нависала зовнішня загроза чогось катастрофічного, як-от підвищення температури на 6°C, вона могла б виправдати радикальне втручання. Це нагадувало б страхування від катастроф. Коли доводиться викладати гроші на страхові внески, це може здатися непотрібною тратою. Та коли мусиш – мусиш. На цьому наголошують багато економістів, включно з Вільямом Нордгаузом із Єльського університету.

Проте якщо у відповідь на подвоєння викидів двоокису вуглецю підвищення температури слід очікувати лише на 2°C (і якщо ймовірність розігріву на 6°C незначна), то розрахунок може виявитись інакшим. Не виключено, світові краще спробувати змінити (а не зупиняти) викиди парникових газів. Навіщо купувати страхування від землетрусу, коли не живеш у сейсмічно активній зоні? У цьому випадку

Шкалою вниз

Зміна глобальної середньої температури, °C

За даними Еда Гокінса, Редінзький університет; набору даних моделі проекту CMIP5 (Coupled Model Intercomparison Project)

* Довірчий інтервал

За приблизними підрахунками, глобальні температури збільшуються приблизно на 1,5°C з кожним трильйоном тонн виділеного в атмосферу вуглецю. Світ від 1750 року випустив у повітря вже

0,5 трлн т

і температури піднялися на 0,8°C. Якщо збережуться нинішні темпи, наступні півтрильйона буде випущено до 2045-го, ще наступні – до 2080 року

правильно було б відповідно до обставин узяти курс більше на адаптацію, ніж на пом'якшення. Але така порада придалася б тільки тоді, коли ці нові оцінки і справді були б надійніші за старі. Втім, у різних схем не однакові й результати.

Один тип – моделі загального кругообігу (МЗК) – використовувє висхідний метод. Він ділить Землю та її атмосферу сіткою, для вічок якої проводять безліч обрахунків із метою відтворити кліматичну систему й численні фактори впливу на неї.

Інший тип – моделі енергетичної рівноваги – простіший. Це спадні схеми, котрі розглядають Землю як єдиний об'єкт або як дві півкулі й представляють весь клімат кількома рівняннями, де відображено зміни концентрації парникових газів, вулканічних аерозолів, коливання глобальних температур тощо.

Може здатися очевидним, що моделі енергетичної рівноваги кращі. Чи ж не вписуються вони у фактичну картину? Так, але це ще не все. Професор Майлс Аллен із Оксфордського університету наголошує, що схеми енергетичної рівноваги краще представляють прості, прямі механізми зворотного зв'язку в кліматі, ніж непрямі й динамічні. Більшість парникових газів діють просто: роблять клімат теплішим. Безпосередній вплив вулканізм теж прямий: вони його остиджують, відбиваючи сонячне проміння назад у космічний простір. Але вулкани ще й змінюють моделі атмосферної циркуляції, що може опосередковано при-

звести до потепління в довкллі через компенсацію безпосереднього охолодження. Прості моделі енергетичної рівноваги не фіксують цього непрямого зворотного зв'язку. Тому в них вулканічне охолодження може бути перебільшено.

А отже, якщо чомусь виникали фактори, котрі тимчасово приглушували вплив викидів парникових газів на глобальні температури, то прості моделі енергетичної рівноваги можуть їх не зафіксувати. Вони надто чутливо реагуватимуть на короткотривалі сповільнення.

ХМАРИ СУМНІВІВ

Це означає також, що самих лише моделей замало для ствердження, мовляв, клімат не такий чутливий до викидів CO₂, як вважали досі. Повинні бути й інші пояснення – і, власне кажучи, вони є: окремі впливи на клімат і петлі зворотного зв'язку, які підсилюють (а інколи пом'якшують) його зміни.

Почнімо з аерозолів, наприклад сульфатів. Вони не дають атмосфері розігріватися, відбиваючи сонячне світло. Хоча деякі й гріють її самі. Але загалом аерозолі врівноважують вплив двоокису вуглецю та інших парникових газів. Більшість кліматичних моделей виходить із припущення, що аерозолі остиджують атмосферу приблизно на 0,3–0,5°C. Якщо їх вплив було недооцінено, то, можливо, цим пояснюється відсутність потепління останнім часом.

Однак ні. Насправді цей вплив могли переоцінити. За кілька найближчих років, що проминули, технологія вимірювання вмісту аерозолів разом з супутників та повітряних зондів свідчать, що їхній охолоджувальний вплив менший (а підігрівальний – більший, там, де це має місце).

Усе те посилює інтригу в ситуації з незмінними температурами впродовж останнього часу. Якщо аерозолі не охолоджують Землю так, як вважали, то глобальне потепління мало б набирати силу. Але цього не відбувається. Щось його, мабуть, стримує. Один із можливих «кандидатів» – нижча чутливість клімату.

Можливо, це пов'язано з тим, що кліматичні моделі загаль-

ного кругообігу переоцінюють вплив хмар (які самі зазнають дії аерозолів). У всіх таких схемах хмари підсилюють глобальне потепління, причому інколи значною мірою. Але, як сказано в оцінці ІПСС, що просочилася в ЗМІ, «зворотний зв'язок від хмар залишається найбільш непевним радіаційним зворотним зв'язком у кліматичних моделях». Не виключено навіть, деякі хмари не підсилюють, а стримують глобальне потепління, що теж може посприяти у з'ясуванні того, чому не підвищуються температури. Якщо хмари чинять менший вплив, то чутливість клімату буде нижчою.

Тож пояснення може кружляти в повітрі. Але може й не кружляти. Не виключено, що воно лежить десь на дні океану. Однак тут на заваді стають уперті факти. За останнє десятиліття довготермінове підвищення температур поверхневих шарів води, схоже, зупинилося. Це, своєю чергою, означає, що океани не поглинають уже аж так багато атмосферного тепла.

Як і у випадку з аерозолями, цей висновок ґрунтується на надійніших даних нових вимірювальних пристроїв. Проте він застосовний лише для глибин до 700 м від поверхні моря. Що відбувається нижче, зокрема на глибинах 2 км й більше, – для науки загадка. У науковому журналі *Geophysical Research Letters* вийшла друком праця групи авторів (Кевін Тренберт із Національного центру атмосферних досліджень США та ін.), у якій сказано, що 30% підвищення температури океану відбувається на великих глибинах (700 м і більше). Науковці зауважують, що значна частина глобального потепління припадає на океани, і на великих глибинах температури зростають небувалими темпами. Якщо так, то це теж може пояснити відсутність підняття глобального градусу.

РЕЙТИНГ АА-

Останнім часом з'являються свідчення на користь того, що природна (тобто не викликана людиною) мінливість температури може бути дещо більшою, ніж думає ІПСС. Нещодавня праця (автори Ка-Кіт Тунґ і Цзяньсон Чжоу), опублікована в науковому виданні *Proceedings of the*

30%
підвищення
температури
океану
відбувається на
великих глибинах
(більш ніж 700 м)

National Academy of Sciences, пов'язує кліматичні метаморфози від 1750 року з природними змінами (як-от температури води Атлантичного океану). У статті висловлено припущення, що «антропогенні тенденції глобального потепління могли бути у другій половині ХХ століття вдвічі переоцінені». Тому можливо, що й підвищення градуса в 1990-х, і вирівнювання температурної кривої у 2000-х були почасти викликані природною мінливістю.

То що ж це все означає? Науковці обережно підходять до тлумачення своїх висновків. Як каже доктор Кнутті, «у підсумку маємо кілька ланцюжків доказів, де спостерігається тенденція до зниження, тоді як моделі показують підвищення. Тож, на

ОСТАННІМ ЧАСОМ З'ЯВЛЯЮТЬСЯ СВДЧЕННЯ, ЩО ПРИРОДНА (ТОБТО НЕ ВИКЛИКАНА ЛЮДИНОЮ) МІНЛИВІСТЬ ТЕМПЕРАТУР МОЖЕ БУТИ ДЕЩО БІЛЬШОЮ, НІЖ ВВАЖАЛИ

мою думку, загалом оцінка не надто змінилася».

Однак, коли брати до уваги «затишшя» в потеплінні й усі нові дані, цілком виправданим здається незначне зниження оцінок чутливості клімату; серед них можна трішки «погіршити» низку найкращих: від 3°C до 2,5°C, а також із точністю «опустити стелю» (близько 4,5°C). Якби кліматологи були кредитно-рейтинговими агенціями, чутливість клімату мусила б чекати на пониження своїх котировань. Та поки що їх не змінювали б.

Згадана рівновага чутливості – еталон у кліматології. Але це дуже специфічна величина. Вона прагне описати все, що трапилося б із кліматом, якби спрацювали всі механізми зворотного зв'язку; у цьому сенсі на збалансування потрібні століття – багато часу, як для більшості політиків. За словами професора Джерарда Роу з Університету штату Вашингтон, навіть якби чутливість клімату виявилася такою високою, як вважає ІПСС,

її вплив був би дуже малопомітним за будь-якої правдоподібної норми знижки, бо вона діє впродовж таких тривалих періодів. Тому одна річ – питати, як змінюватиметься ця чутливість, і зовсім інша – цікавитися, якими можуть бути наслідки вжитих заходів.

Для цього кориснішим мірилом буде швидкоплинна реакція кліматичної системи – температура, яка встановлюється після поступового подвоєння вмісту CO₂ упродовж 70 років. На відміну від реакції рівноваги, цей скороминущий рефлекс доступний для безпосереднього спостереження; щодо цього розбіжностей набагато менше. Здебільшого його оцінюють приблизно в 1,5°C, в межах 1–2°C. Професор Ісаак Гельд із Національного управління океанічних і атмосферних досліджень США нещодавно вираховував свою «особисту найкращу оцінку» для скороминущої реакції кліматичної системи: 1,4°C. Це узгоджується з новими даними для атмосферних аерозолів та природної мінливості.

Звучить обнадійливо: оцінка скороминущої реакції кліматичної системи перебуває нижче оцінюваної величини чутливості рівноваги. Але ця цифра фіксує лише частину потепління, до якого потім призведуть 70 років викидів, бо двоокис вуглецю залишається в атмосфері набагато довше.

За приблизними підрахунками, глобальні температури підвищуються приблизно на 1,5°C з кожним трильйоном тонн виділеного в атмосферу вуглецю. Світ від 1750 року випустив його в повітря вже 0,5 трлн т і температури піднялися на 0,8°C. Якщо збережеться нинішні темпи, чергові півтрильйона буде викинуто до 2045-го, ще наступні – до 2080-го.

Оскільки CO₂ накопичується в атмосфері, це може збільшити температури порівняно з доіндустріальним періодом приблизно на 2°C навіть при нижчій чутливості – і, можливо, ближче до 4°C із верхніми значеннями оцінок. Незважаючи на всі зусилля для вивчення чутливості, ніхто досі не знає, як поведеться клімат, коли температури підвищаться аж на 4°C. І підстав для оптимізму це не дає. ■

Більшість
кліматичних
моделей виходять
із припущення, що
аерозолі
охолоджують
атмосферу
приблизно

на 0,3–
0,5°C

© 2013 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

В'ЯЗНИЦІ «У ОТЦІВ БЕРНАРДИНІВ»

Автор:
Дмитро
Антонюк

Іноді, проходячи повз пам'ятник Леніну на Бессарабці чи спостерігаючи на мапі щось на зразок «Дніпродзержинськ» чи «Котовськ», ловиш себе на думці, що все це ніби вічна пляма з вайльдівського «Кентервільського привида» й нам надалі так і борсатися в усіх цих пост-тоталітарних рештках. Утім, час таки стирає ці сліди, хоч і не так швидко, як хотілося б. Навіть такі, здавалося б, неминущі втілення махрового совка, як в'язниці у старовинних монастирях, і ті не витримують випробування й одна за одною зі скрего-

том та скрипом зникають, врешті відкриваючи людям заґратовані пам'ятки докомуністичного минулого. Так сталося у Великих Дедекалах на Тернопільщині, де ліквідували тюрму в колишньому монастирі ордену реформатів. Невдовзі, можливо, відчиняться й двері кляштору отців бернардинів у Сокалі (Львівщина), відомого більше як виправна колонія № 47.

«ВІДДАМО МОНАСТІР У ХОРОШІ РУКИ»

Практика перетворення кляшторів на в'язниці на наших

землях з'явилася ще за часів Австрійської імперії, наприкінці XVIII століття, коли цар Йосиф II скасував більшість монастирів, переобладнавши їх під різні, зокрема й пенітенціарні, потреби. Утім, справжнього розмаху цей рух, звісно ж, набув «за совітів», які ніколи не переймалися комфортом в'язнів, нашвидкуруч переробляючи чернечі келії численних обителів на тюремні камери. Ізольованість кляшторів, а надто римо-католицьких, дуже сприяла такому «очевидному» виборові. Протести інте-

Монастирі, які стали жертвами пенітенціарної системи

лігенції, музейників чи громадськості до уваги ніколи не бралися, бо ж надто багато «ворогів народу» розвелось. Завдяки своїй архітектурі й розміщенню радянським тюремникам особливо сподобалися бернардинські кляштори. Одразу три такі пам'ятки було передано у володіння МВС: у Бережанах, Ізяславі та Сокалі.

Сокальський монастир (фото 6) було засновано у 1604-му старанням Яна Острозького та Ієроніма Язловецького. Вони запросили ченця-архітектора Бернарда Авелідеса, який за 15

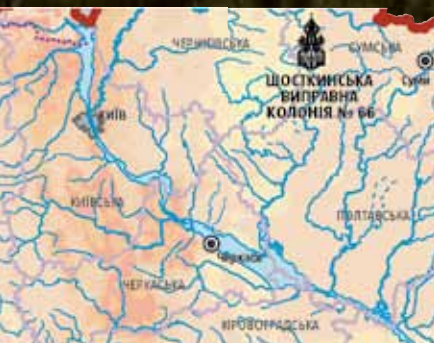
років спорудив величний комплекс кляштору-фортеці. Крім неприступності – сокальські ченці вдало відбивали всі ворожі облоги – монастир був відомий і своєю особливою святістю, яку, вважали, надає чудотворна ікона Сокальської Богородиці, урочисто коронована 1724-го. Завдяки їй Сокаль був одним із найбільших марійних (від імені Діви Марії) відпустових місць усєї Речі Посполитої.

Кляштор пережив кілька пожеж і руйнацій (особливо в Першу світову війну), але діяв до 1951 року, коли в результаті обміну територій між СРСР та ПНР ці землі стали радянськими і бернардини змушені були покинути рідну обитель, забравши до Кракова все цінне майно, бібліотеку та архів. На короткий час у монастирі містився інтернат престарілих, який замінили на виправну колонію № 47, у котрій, зокрема, утримували засуджених довічно. Так було до березня минулого року, коли з невідомих причин спалахнула кляшторна дзвіниця, вогонь із якої переки-

нувся на дах костюлу і келій. Внаслідок пожежі частину ув'язнених перевели до Львівського СІЗО, а пошкоджені пам'ятки вирішили віддати громаді села Жвирка (на його території розміщена колонія) або церковникам. Минув рік, а за словами начальника пенітенціарної служби Львівщини Михайла Дзюдзя, ніхто так і не поспішив взяти на свій баланс старовинні приміщення – надто великі кошти треба вкласти в їх ремонт. Утім, деяким мандрівникам і фотографам уже вдалося потрапити до середини колишнього костюлу. Судячи з їхніх світлин, він, хоч як дивно, непогано зберігся – вціліли також настінні розписи XIX століття, тож із перекритим наново дахом може знову виконувати сакральні функції, була б тільки чиясь добра воля.

ЕКСКАРСІЯ РЕЖИМНИМ КЛЯШТОРОМ

Уже майже десяток років і до Бережанської виправної колонії (фото 2), себто колишнього кляштору бернардинів, можуть по- ▶

трапити всі очі. Для цього потрібно опинитися в цьому галицькому містечку недільного ранку, коли в Миколаївському костелі, що нині є храмом Пратулинських мучеників (УГКЦ) відправляє службу Богу отець-декан Михайло Бугай. Саме завдяки йому кляштор поволі по-

вертає свій довоєнний вигляд як ззовні, так і зсередини (фото 3, 5): нещодавно направили аварійну сигнатурку-ліхтарик із хрестом, криють новий дах, утримують внутрішні приміщення. Праця отця Михайла тим корисніша, якщо зважити, що монастиреві вже майже 400 років. Його за-

снував великий коронний хорунжий Микола Ієронім Сенявський, котрий помер від важких ран, які дістав у легендарній битві під Віднем у 1683-му. Кляштор діяв до «перших совітів» у 1939 році. Після війни тут містилася колонія для сиріт, зокрема дітей «ворогів народу», яку спершу переобладнали в ПТУ для неповнолітніх правопорушників, а потім у виправно-трудова колонію загального режиму для неповнолітніх.

Навіть у будні отець Михайло охоче проводить невеликі екскурсії колишнім монастирем. Спершу треба пройти КПП радянської побудови, ще кілька

ЗАВДЯКИ СВОЇЙ АРХІТЕКТУРІ Й РОЗМІЩЕННЮ РАДЯНСЬКИМ ТЮРЕМНИКАМ ОСОБЛИВО СПОДОБАЛИСЯ БЕРНАРДИНСЬКІ КЛЯШТОРИ

контрольних точок і перетнути підземний коридор, що веде до власне монастиря. Оскільки об'єкт режимний, фотографувати на території не дозволено, але робити це всередині храму і навіть у колишніх келіях ніхто не завадить. Попри те що в костелі був склад, зберігся він відносно непогано. На склепінні й досі можна бачити розписи XVIII століття, а також величезний ліпний герб Сенявських. Утім, від розкішних барокових головного і бічних вітарів немає й сліду. В сакристії міститься невелика художня школа для мешканців колонії. Свій «хенд-мейд» вони можуть навіть продавати. Безпосередньо ж у кляшторних залах нині виробничі приміщення, а також музей витворів засуджених (фото 4).

«НА ДОВІЧНО» У СВЯТЕ МІСЦЕ

Усе ще є одне місце, яке й сьогодні, так само як і в сталінські часи, має моторошну репутацію однієї з найжахливіших «зон». Офіційно це Замкова виправна колонія № 58 (фото 1), znana в кримінальному світі як «Монастир» чи «Білий лебідь». Фактично ж це все ще розкішний комплекс ренесансного монастиря ордену бернардинців, заснований на початку XVII століття князями Заславськими. Міститься пам'ятка в м. Ізяславі Хмельницької області.

З 1930 року в келіях відкрили Будинок примусових робіт (БПР), у якому засідали сумнозвісні «трійки», що без суду прирікали «класово ворожих елементів» на смерть. Розстріли відбувалися тут-таки. Перед війною чекісти випробовували на в'язнях у цих стінах токсичні та психотропні препарати, з приходом німців «безцінний досвід» перейняло Гестапо. В мирний час у монастирі кілька років тримали дітей «ворогів народу», доки не була створена Виправна установа МХ 324/58, де, за словами дослідника Георгія Федоркова, «проводилися таємні езекуції над політичними в'язнями». Судячи з того, що нещодавно Європейський суд з прав людини постановив виплатити по €25 тис. компенсації за моральну і фізичну шкоду 17 в'язням Ізяславської колонії, методи поводження її адміністрації з мешканцями закладу мало змінилися з часів тоталітаризму. Як і раніше, тут виконують вироки найвищої міри покарання, тільки тепер це довічне ув'язнення, а не розстріл.

Враховуючи особливий статус Замкової колонії № 58, відвідувачі можуть потрапити на її територію тільки після завчасного подання звернення, яке має схвалити начальство закладу. Зрозуміло, що за таких умов про жодні екскурсії не йдеться. Хоча, як і в Бережанах, у колишньому костелі нині діє тюремна церква Богородиці «Розпачливих остання надія»,

проте вхід до неї відкритий лише священикові й в особливих випадках близьким засуджених, як, наприклад, під час вінчання чи хрещення. Разом із тим є інформація, що внутрішні стіни колишнього монастиря все ще мають старовинні фрески, та й ззовні він, попри все, зберігає цілісний архітектурний вигляд твердині доби Ренесансу. ■

Castrol EDGE

Найвитриваліше мастило для будь-якої подорожі

Справжнє задоволення від мандрівки дорогами України вам гарантує моторне мастило Castrol EDGE. Створене на основі технології посиленої мастильної плівки, воно повністю розкриває потенціал вашого двигуна.

На 35% більше стійкості мастила навіть за екстремальних умов.

На 40% кращий захист деталей двигуна від пошкоджень під час роботи на максимальних обертах.

Зроблено для України

Під час тестування оновленого Mitsubishi ASX *Тиждень* вкотре переконався в актуальності автомобілів такого штибу для українських доріг, точніше бездоріжжя

Ширина – 1770 мм

Висота – 1665 мм

Колісна база – 2670 мм

Удосконалена підвіска (змінені передні стійки стабілізатора і налаштування задніх амортизаторів) набагато м'якша, ніж у попередника

Кліренс – 195 мм

Довжина – 4295 мм

Автор:
Сергій Терен

Мitsubishi належить до тих автовиробників, які намагаються бути представленими у всіх класах автомобілів. Проте лише три роки тому японський автоконцерн вирішив зайти в підсегмент кросоверів SUV-Compact, який стрімко розростається. Та на той час конкуренти вже фактично поділили між собою цю нішу. До появи ASX у 2010 році тут правив бал Nissan Qashqai і здавалося, що в підкласі компактних кросоверів для Mitsubishi потяг уже пішов – аби внести сум'яття в ряди конкурентів, треба було посправжньому здивувати прихильників кросоверів. Але Mitsubishi це вдалося.

Activity Sport Cross-over виріс із Concept cX (звідси й абревіатура ASX), що передував серійному втіленню моделі. Спортивна зовнішність, великий вибір двигунів, повний привід у дорожніх версіях, хороша керова-

ність, чимало корисних опцій і, звичайно ж, адекватна ціна – усе це в комплексі дало змогу моделі стрімко увірватися на автомобільні ринки багатьох країн. Певна річ, «асьці», як часто називають авто в народі, підіграла й загальна популярність кросоверів, що зростає шаленими темпами – сегмент SUV за досить короткий час у багатьох країнах збільшився до 25–30% місцевого автомобільного ринку, поступаючись лише масовому С-класу. В Україні Mitsubishi ASX також швидко здобув прихильників – уже в перший рік продажу він зайняв майже 10% підсегмента SUV-Compact. Можна припустити, що ті, хто обрав ASX, вподобали в ньому насамперед дизайн, адже, за статистикою, для 28% покупців кросоверів під час вибору авто на перший план виходить саме його вигляд, а новинка від Mitsubishi у своєму класі виділя-

лася виразною й агресивною зовнішністю. Тож не дивно, що на відміну від того ж таки Qashqai більшу аудиторію ASX становлять чоловіки.

Утім, у кожного нового автомобіля прискіпливі тест-драйвери знаходять якісь мінуси. Наприклад, найбільші нарікання українських автомобільних експертів зводилися до жорсткої реакції підвіски ASX на вітчизняні дороги. Тож перше, що ми перевірили, то це вдосконалену підвіску. Японці справді провели «роботу над помилками» саме в цьому напрямі: оновили конструкцію поздовжніх важелів зі збільшеною жорсткістю, здійснили певні маніпуляції з втулками-сайлентблоками, змінили налаштування задніх амортизаторів тощо. Результат – на дорозі: з-поміж протестованих *Тижнем* в останні місяці моделей ASX, мабуть, найкомфортніше реагував

Задня частина ASX залишилася практично без змін. Трохи видозмінився лише бампер – катафоти округлилися і змістилися в нижню його частину

У найдорожчу версію входять такі опції, як мультимедійна система (преміальна аудіосистема Rockford Fosgate з вісьмома динаміками і сабвуфером) із семидюймовим сенсорним дисплеєм, на який, зокрема, транслюється картинка з камер заднього огляду

Новий ASX запозичив у свого побратима Outlander інформативне кермо, на якому, зокрема, розміщені кнопки, що дублюють керування аудіосистемою. Оновлено блок управління електропідсилювача керма – тепер воно легше повертається в «нульове» положення, а авто добре тримає траєкторію. Підкермові пелюстки перемикання швидкостей містяться на рульовій колонці, тому під час повороту вони не міняють свого положення – неоднозначне рішення

Нова лінза фар краще освітлює узбіччя

На повнопривідних кросоверах з'явилася нова кнопка перемикавання режимів приводу, яка тепер зручно розміщена за важелем коробки передач. Раніше режим трансмісії треба було перемикаєти за допомогою «крутилки», а це певною мірою відволікало від керування. Передбачено три режими: 2 WD – передній привід; 4 WD – задній міст підключається автоматично залежно від зчеплення коліс із дорожнім покриттям; LOCK – у цьому режимі автомобіль стає повністю повнопривідним

Екстер'єр нового Mitsubishi ASX відрізняється від попередника формами переднього бампера та решіткою радіатора. Інакший вигляд також мають основні фари і протитуманки. Утім, загалом зберігся класичний дизайн jet fighter від агресивного Lanser 10-го покоління, але тепер авто зовні динамічніше

на бездоріжжя. Ямки та вибоїни, «лежачих поліцейських» він долає, на диво, м'яко, без традиційного для багатьох авто в таких випадках стукоту підвіски. Не має претензій і щодо кренів у поворотах.

А ось динамічні характеристики автомобіля не вразили. Лінійка двигунів, які встановлюються на ASX, складається з трьох агрегатів: 1,6 л потужністю 117 к. с.; 1,8-літровий зі 140 к. с. і 2-літровий зі 150 к. с. Під кожен із них пропонується «індивідуальна» трансмісія. Так, 1,6-літровий працює лише з п'ятиступінчастою «механікою» і задіює тільки передній міст. Агрегат 1,8 поєднали з варіатором CVT, але його також встановлюють лише на передньопривідні версії. І тільки найпотужніший 2-літровий, що з'єднаний із варіатором, працює на повний привід. Власне, нам дісталася саме топова версія ASX із найсильнішим двигуном. Однак під час розгону все одно не вистачало потуги, навіть у режимі ручного вибору передач Sport mode (шість фіксованих положень). Попервах здавалося, що такі відчуття є наслідком останніх наших тест-драйвів, на яких тестувалися потужніші авто. Утім, заявлені показники розгону цієї версії і справді аж ніяк не спортивні – 11,9 с до 100 км/год. Та, зрештою, призначення автомобіля, звичайно ж, не ралійні перегони. Його пропискою має бути місто, особливо таке, як Київ, де на тебе

чигають сніжні зими, подібні до останньої, та постійні перешкоди у вигляді ям, із періодичними вилазками подалі від мегаполіса, на природу. Кліренс 195 см, невеликі звіси та за потреби автоматичний розподіл тяги на всі чотири колеса дають змогу легко долати бездоріжжя, створене як природою, так і Укравтодором. При цьому тишить економічність авто: наприкінці нашого 400-кілометрового заїгу в зм'ястному циклі витрати пального найпотужнішої версії були в межах розумних 9,7 л на 100 км. Зауважимо, що мали справу з необкатаним автомобілем.

ASX також приємно вражає розмаїттям практичних опцій, які додадуться насамперед під час використання його, так би мовити, в режимі Activity Sport. Зокрема, авто обладнується динамічною системою контролю гальмівних зусиль (MATS), яка замінює протибуксувальну систему і механічне блокування переднього й заднього диференціалів; MASC – активною системою стабілізації курсової стійкості, яка розпізнає появу заносу, керуючи як гальмівним зусиллям на всіх чотирьох колесах, так і тягою автомобіля. А ще системою, яка запобігає відкату авто на початку руху (HSA), безключовим доступом, бортовим комп'ютером із кольоровим сенсорним дисплеєм, на який, зокрема, виводиться картинка з камер зад-

нього огляду, датчиками світла та дощу тощо.

Та є в авто, як нам видалося, і не зовсім обов'язкові опції. Так, у максимальній комплектації Ultimate передбачений масштабний панорамний дах з електричною шторкою і підсвіченням по периметру. Красиво, але, на думку *Тижня*, як для авто цього класу, те не є крайньою потребою – опція лише здорожує авто. Не виключено, що то маркетингові виверти, розраховані насамперед на жіночу аудиторію, – продавці машин зізнаються, що, вибираючи автомобіль, жінки легко купуються на всілякі цікавинки, особливо якщо вони не такі, як у всіх. ■

Виробництво ASX відне-
давня
виведено з Японії
і відтепер здійснюється лише в США

Технічні характеристики Mitsubishi ASX

Коробка передач	механічна	варіатор CVT INVECS-III – Sport mode	варіатор CVT INVECS-III – Sport mode
Електронні системи	ABS, EBD, BAS	ABS, EBD, BAS, MASC, MATC, HSA	
Об'єм двигуна, куб. см	1590	1798	1998
Потужність, к. с./об./хв	117/6000	140/6000	150/6000
Макс. обертальний момент, Нм/об./хв	154/4000	177/4200	198/4250
Тип приводу	передній привід		повний привід
Об'єм багажника, л	415		
Дорожній просвіт, мм	195		
Заявлена витрата пального, л/100 км			
міський цикл	8	9,8	10,5
заміський цикл	5	6,4	6,8
комбінований цикл	6,1	7,6	8,1
Розгін 0–100 км/год, с	11,4	13,1	11,9
Мін. радіус повороту, м	5,3		
Об'єм паливного бака, л	63		60
Ціна	від 184,7 тис. грн до 277,5 тис. грн залежно від комплектації		

**УРОКИ
ЕЛЕКТРОНІКИ****Олександр Михельсон**

Донька зламала мобільник. Щосили намагалась переставити картку з нього на свій другий телефон. Зрештою з ним сталося те саме, що й з першим. Розпочалася дівчача істерика: «Тату, я нічого не чіпала!» Звісно, авжеж, воно так завжди. Ви, діти, ще й нічого не чіпали, а ми, дорослі, вже лагодимо. Але ж... Але ж нам це таки вдається! Як? А так, що електротехніка є електротехніка. І ми всі ці пристрої, в принципі, бачили ще в касетних магнітофонах. Що й казати про CD-диски та численні відеосистеми. А от чи полагодив би наймайстерніший твій, доню, однокласник «каретку» в задньому колесі свого власного велосипеда? Що? Дзуськи! Там же немає Windows. А от я можу. І це тішить. Я, твій старий, кажу тобі: ще не такий я старий. ■■

**МОСКОВІАДА
2.0****Ганна Трегуб**

Сірий ранок над неширокою річкою із брудною водою та протяги, що ширяють над Білим домом і сталінкою з величезною блакитною рекламою Газпрому, масивні, густо натикані будинки-ракети, з фасадів яких досі не прибрали серпа й молота, – приблизно так я згадуватиму про своє перебування у Москві. Перед тим довелося познайомитися з якимось химерним нагромадженням труб, лабазів, монолітно-каркасних багатопверхівок, що витинались догори над голим, засніженим простором. Пошук уранішньої кави завершився фіаско – в суботу зранку її просто так на московській вулиці не знайдеш. Як і інтернет-кафе. Комфорт таки починається з гарного сервісу й доброї їжі, а не з помпезних, притрушених пилом храмів і газової труби. ■■

АНОНІМКА**Андрій Єрмоленко**

Деякі радянські традиції незнищенні, як і їхні носії. Ось, приміром, на мене прийшла в редакцію анонімка! Не підписаний відправник листа з невідомої електронної скриньки поливав брудом не лише мою особу, а й усю мою родину, текст був сповнений жовчі й неприродних заздощів. Автор навігадував стільки всілякого лайна, щоб мене в ньому викупати, що я був виведений із рівноваги. Почав вираховувати цього анонімуса, і що більше шукав, то дужче розлючувався. Але один знайомий сказав: «Ти знаєш що це не так, тож не витрачай енергії на дурну справу. Не дозволяй, щоб у тобі зростало зло, яке посяла ця писулька. Ти маєш радіти, бо лузерам не заздять і не пишуть анонімки, значить у тебе все добре і ти все робиш правильно». ■■

«Ти маєш радіти, бо лузерам не заздять і не пишуть анонімки, значить у тебе все добре і ти все робиш правильно»

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Відгук на статтю «Рейдерське об'єднання», в якій Богдан Буткевич пише про монополізацію вищої освіти на Закарпатті

Для нас, колективу викладачів та студентів Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, ця стаття близька й дуже зрозуміла. З нашим університетом відбувається щось подібне. З 1999 р. – третя спроба захоплення вишу. [...] Колектив університету в рамках оптимізації погодився на об'єднання із Львівським національним аграрним університетом лише за умови збереження права юридичної особи, статуту, всіх структурних підрозділів, матеріально-технічної бази й територій, що зафіксовано в ухвалі конференції трудового колективу від 30.07.2012. Натомість, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.01.2013 № 10-р і наказу Мінагрополітики України від 31.01.2013 № 51 Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького реорганізовано у відокремлений структурний підрозділ Львівського національного аграрного університету без права юридичної особи. Тому, у зв'язку з ігноруванням Мінагрополітики наших вимог, конференція трудового колек-

тиву університету 22.02.2013 ухвалила відкликати й визнати нечинною ухвалу конференції трудового колективу від 30.07.2012, яку міністерство розглядає як підставу для реорганізації. Мінагрополітики не дає жодних пояснень щодо фактів грубого порушення чинного законодавства України при проведенні реорганізації та її негативних наслідків. Так, утворення структурного підрозділу «Львівський університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького» Львівського національного аграрного університету суперечить ст. 30 Закону України «Про вищу освіту», згідно з якою університет не може бути структурним підрозділом вищого навчального закладу III–IV рівнів акредитації. Не відповідає чинному законодавству і позбавлення університету наказом Мінагрополітики статусу «національний», що здійснюється лише Указом Президента України. У розпорядженні Кабінету Міністрів про реорганізацію нашого університету є посилання на «пропозицію Міністерства аграрної політики та продовольства». Ніякого документа відносно цієї пропозиції нам не надали. Якщо іще вчора залякуванням колективу займалися ректори вишів та окремі представники міністерства, то сьогодні нас залякує міністерство в інший спосіб. Згідно

з протокольним дорученням від 25 лютого 2013 р., дана вказівка підготувати проект наказу Мінагрополітики України про проведення аудиту відповідності університету. Але події надалі розгортались із залученням ЗМІ та народних депутатів України. Тому в Наказі про всяк випадок уже фігурують два ВНЗ (ветеринарний та аграрний університети). Проте всім відомо, що таке внутрішній міністерський аудит відповідності. Таким аудитом відповідності міністерство дає зрозуміти: 1) жодного аналізу порівняльної діяльності двох ВНЗ, щодо реорганізації університету, не проведено; 2) найкращий спосіб захисту – це напад. Ось уся необґрунтована безглуздість реорганізації, спрямована на знищення університету. А далі детективна історія: 27 березня троє сторонніх осіб захоплювали касу університету, вилучивши папки з документами. Ми вважаємо це ознаками рейдерського захоплення однієї державної установи іншою під прикриттям «реорганізації». Це вже третя спроба п. Снітинського В.В., ректора Львівського національного аграрного університету, приєднати наш університет. І на цей раз він надзвичайно близько до мети.

**Алла Винярьська,
Комітет захисту університету**

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)[™]

САЙТ МЕНЮ: WWW.BOOK-YE.COM.UA ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 235-73-68

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (0342) 72-29-04

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89 тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

Volkswagen Caddy LUCK[™]

В комплектацию Volkswagen Caddy Luck входить: комфортне устаткування, електронна програма стабілізації (ESP) з асистентом гальмування, ABS, ASR, EDS, MSR. Серед запропонованих, представлені двигуни потужністю 102/105/110 к.с.

Окрім потужності автомобіль пропонує економічну витрату пального: дизель – 5,7 л, бензин – 6,7 л.³ При цьому вантажопідйомність автомобіля сягає 792 кг. Об'єм багажного відділення варіюється від 918 л² до 3 200 л². Дізнайся більше про спеціальну комплектацію Volkswagen Caddy Luck та переконайся на власному досвіді у її перевагах відвідавши одного з офіційних дилерів Volkswagen.

Комерційні
автомобілі

* Під банком розуміється змова на автомобіль у разі придбання з фінансуванням від Фінансової Групи Порше. Проложків діє для Volkswagen Caddy в акційну комплектацію Luck на території України в офіційній дилерській мережі Volkswagen з 01.03.2013 по 31.05.2013. Кредитує ТОВ «Порше Мобіліті» (свідоцтво Держфітспослуг ІК 58 від 02.07.2009), послуги фінансового лізингу надає ТОВ «Порше Лайнз Україна» (дозвіл Держфітспослуг ФП 387 від 24.07.2008). Детальні умови фінансування уточнюйте в офіційній дилерській мережі Volkswagen або на porscheleasing.com.ua.

** Фольксваген, Кадді, Лак, ІЕСПІ, АБС, АЕСР, ЕДС, ЕС, ЕМСР, ТОВ «Порше Україна», м.Київ, вул. Коллекторна, 1. Тел. (044) 492 97 27. Цінодобова, безкоштовно в межах України зі стаціонарних телефонів. Діяє на мобільних телефонах тарифікуються згідно чинних тарифів Вашого мобільного оператора.

¹ За другим рядом сидінь. ² При відсутності сидіння в вантажово-пасажирському відділенні. ³ Стиль керування, а також інші метехімічні фактори можуть відігравати роль при визначенні показників споживання пального.

0 800 303 303